

বিবাহ আৰু জীৱন

গুৰুদত্ত ভাগৱতী

গুৱাহাটী বুক ষ্টল

শিলপুখুৰী, গুৱাহাটী-৭৮১০০৩ : দিছপুৰ, গুৱাহাটী-৭৮১০০৬

মিষ্টান্ন সাহিত্য প্রভৃতি - সুস্বাদু - মিস্ট্রি -
অধিাপক - কামতোলকদাহৰ হাঁহুত -
সাহিত্য প্রভৃতি - মোৰ - বৰ্ণনা - অপকৰ্ম -
অতিথান - সিন্ধুত - বাবে - ইত্যাদি -
নতুন আৰম্ভণি - সাহিত্য -
নতুন বৰ্ণনা - নতুন বৰ্ণনা -
স্বৰ্ণনা -
১৯৭৬

BIBAH
ARU
JIVAN

A Selection of Assamese articles
on Vedic culture about Marriage life written by
Gurudutta Bhagabati and Published
by Bangshidhar Sarmah, M/s.
Gauhati Book Stall, Gauhati-781003.
Price Rupees Five only.

পৰমপূজনীয় পিতৃদেৱ
হৰকান্ত ভাগৱতীদেৱৰ
শ্ৰীচৰণ কমলত—

॥ প্রকাশক : শ্ৰীবংশীধৰ শৰ্মা • গুৱাহাটী বুক ষ্টল • শিলপুখুৰী • গুৱাহাটী-৩ ॥

॥ প্রথম প্রকাশ : এপ্রিল, ১৯৭৭ চন ॥

॥ বেটুপাতৰ ছবি : গুৱাহাটী আৰ্টিষ্ট গীল্ড ॥

॥ প্রকাশকৰ দ্বাৰা সৰ্বস্বত্ব সংৰক্ষিত ॥

॥ ছপা : শ্ৰীনিবৰ্জেন চৌধুৰী • বঘুনাথ প্ৰেছ • বিবেকানন্দ ৰোড • কলিকতা-৬ ॥

॥ মূল্য : পাঁচ টকা মাথোন ॥

॥ ଆଗ କଥା ॥

বিবাহ আৰু জীৱন। বিবাহ মানুহৰ জীৱনৰ এক প্ৰধান সংস্কাৰ। সমাজৰ পক্ষে বিবাহ জীৱনতে এক ডাঙৰ উচ্চৰ। সমাজৰ ধনী-দুখী তথা সকলো শ্ৰেণীৰ মুনিহ-তিবোতা, ল'ৰা-ছোৱালী আটাইৰে এই উচ্চৰ অতি আনন্দৰ।

জীৱনৰ জয়যাত্ৰা আৰম্ভ হয় মানুহৰ বিবাহ-উছৰেৰে। পুৰুষ-স্ত্ৰীৰ মিলন—ই বিধিৰ বিধান। বৈদিক সংস্কৃতিৰে অনুষ্ঠিত নব-নাৰীৰ বিবাহৰ অন্তৰ্ভাগত নিহিত আছে সৃষ্টিৰ তাৎপৰ্য্য। এতেকে বিবাহ আৰু জীৱন পৰস্পৰ পৰিপূৰক। অবিবাহিত জীৱনৰ সাৰ্থকতা তাপস-সাধু-সন্ন্যাসী যোগীত বাহিৰে গৃহস্থাশ্ৰমৰ সাধাৰণ সাংসাৰিক মানুহে বুজিব নোৱাৰে। হিন্দু-বিবাহৰ পৱিত্ৰ ধৰ্ম-বন্ধনত মহান উদ্দেশ্য আৰু উচ্চ আদৰ্শৰ সঙ্কলন লৈ নব-নাৰীয়ে শপত গ্ৰহণ কৰে। বিবাহ অনুষ্ঠানৰ পৱিত্ৰ-বেদীত বৰ-কইনাই অগ্নি সাক্ষাতে বেদমন্ত্ৰ উচ্চাৰণ কৰি যি মধুৰ জীৱন যাপন কৰিবলৈ সংকল্প লয়, সেই বিবাহ মন্ত্ৰৰ গুঢ়তত্ত্ব প্ৰাণস্পৰ্শী। বিবাহৰ পাচত পতি-পত্নীৰ দাম্পত্য জীৱন আৰম্ভ হয়। এয়ে হ’ল বিবাহ আৰু জীৱন।

আৰ্য্য হিন্দু-সমাজৰ প্ৰাজাপত্য বিবাহত কইনাদাতাই কন্যা সম্প্ৰদান কৰাৰ আগতে বিবাহৰ মাদ্ৰলিক অহুষ্ঠানৰ প্ৰাৰম্ভণতে দৰাক যথাশক্তি দান দি বৰণ কৰে। এই প্ৰথা শাস্ত্ৰসম্মত। প্ৰাচীন ভাৰতীয় সংস্কৃতিত চিত্ৰবিনিময় বিবাহ অপৰিহাৰ্য্য। হিন্দুৰ বিবাহ অহুষ্ঠানত নব-নাৰীৰ পৰম্পৰ আত্মসমৰ্পণে বিবাহৰ পৱিত্ৰ বন্ধন গোঁৱৰমণ্ডিত কৰে।

আধুনিক ডেকা-গাভৰুৰ বহুতে বিবাহ-অহুষ্ঠানত নব-নাৰীৰ ধৰ্ম-বন্ধন হয়
বুলি নাভাবে। বিবাহ প্ৰসংবিদাৰ চুক্তি বুলি ভাবি, বয়সপ্ৰাপ্ত নব-নাৰী তথা
ডেকা-গাভৰুৰ কোনো কোনোৱে মিলনৰ আকাজাত তায়লয়লৈ গৈ, সাক্ষী
প্ৰমুখ্যে প্ৰসংবিদাৰ চুক্তিপত্ৰত স্বাক্ষৰ কৰি, পৰস্পৰ বিবাহ বন্ধনত সোমাই পৰে।
এই শ্ৰেণীৰ নবীন যুৱক-যুৱতীৰ ধাৰণা—বিয়াত অনৰ্থক অৰ্থৰ অপচয় আৰু বহু
সময়ো অৰাবত নষ্ট হয়।

ভাৰত চৰকাৰে বিয়াত মৌতুক-প্ৰথা বেআইনী বুলি ঘোষণা কৰাৰ পাচত,

কোনো প্ৰকাৰৰ যৌতুক নোহোৱাকৈ বহু ডেকা-গাভৰুৰ বিবাহ-উৎসৱ অনুষ্ঠিত হোৱাটো, সমাজ সংস্কাৰৰ দিশৰ পৰা এটি শুভ লক্ষণ।

অধ্যাপক সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে লেখা—‘পয়তাল্লিশ মিনিটৰ বিয়ে’ (১৪।৮।৭৬ তাৰিখৰ যুগান্তৰ দ্ৰষ্টব্য) পুস্তকাখনি ভাল আৰু সময়োপযোগী হোৱা বুলি বহুতে অভিমত প্ৰকাশ কৰিছে। এই লেখকেও ১৯৬২ চনতে হিন্দুৰ বিবাহ-প্ৰথাৰ কেনেকুৱা দাৰ্শনিক তত্ত্ব সোমাই আছে, তাকে বিশ্লেষণ কৰি লেখিছিল— ‘নতুন প্ৰাণত বাজে প্ৰণয়ৰ সুৰ’ নামৰ বিয়াৰ অভিনয় গ্ৰন্থ। কিতাপখনৰ দুটা সংস্কৰণ শেষ হোৱাত আৰু বৰ্তমান দুপ্ৰাপ্য হোৱাত, গুৱাহাটী বুক ষ্টলৰ মালিক শ্ৰীবংশীধৰ শৰ্মাৰ অনুবোধত, বৈদিক মন্ত্ৰৰ আলমত, হিন্দু-বিবাহৰ দাৰ্শনিক তত্ত্ব নিহিত, অসমীয়া ৰুষ্টি-সংস্কৃতি আনকি স্ত্ৰী আচাৰ পৰ্য্যন্ত ধৰি ষাঠি মিনিটতে বিবাহ-অনুষ্ঠানৰ গুৰুতত্ত্ব বুজিব পৰাকৈ সংক্ষিপ্ত সাৰ লেখা হ’ল—“বিবাহ আৰু জীৱন”। বৰক বৰণ কৰি আদৰি অনাবপৰা মুখচল্লিকা, কইনা সম্প্ৰদানৰ পাচত সপ্তপদী গমন, শিলাবোহন প্ৰভৃতি স্ত্ৰী আচাৰ অনুসৰি কইনাই আঠৈখৰ আহুতিৰে হোম যজ্ঞ সমাপন কৰাৰ পাচত ধ্ৰুৱতৰা দৰ্শন, বৰ-কইনা বৰঘৰত প্ৰবেশ কৰি ওলাই আহি, শুভপৰিণয়ৰ পাচত পত্নীৰ সৈতে পতিয়ে ৰভাতলত সমবেত সমাজক সেৱা জনাই, বাইজৰ আশীৰ্বাদ প্ৰাৰ্থনা কৰা পৰ্য্যন্ত আটাইবোৰ ক্ৰিয়া-কৰ্ম এই গ্ৰন্থত আছে।

এই গ্রন্থ অধ্যয়ন আৰু উপলব্ধিৰ দ্বাৰা যদি মানুহ সঁচাকৈয়ে মহীয়ান হয়, আজিৰ ডেকা-গাভৰুৱে বৈদিক সংস্কৃতিৰ বিবাহ-বন্ধনৰ তাৎপৰ্য্য উপলব্ধি কৰি যদি মহৎ উদ্দেশ্য সাধনৰ সঙ্কল্প লৈ আত্মনিয়োগ কৰে আৰু বৰ্তমান যুগধৰ্মত স্বাধী সমাজে গ্ৰন্থখনি সময়োপযোগী হোৱা বুলি ভাবে, তেন্তে আমাৰ লেখা সাৰ্থক হ'ব। আৰু যদি এই গ্ৰন্থ পঢ়ি কোনো শ্ৰেণীৰ লোক উপকৃত হয়, তেন্তে সেই পুণ্যৰ ভাগী হ'ব শ্ৰীবংশীধৰ শৰ্মা।

সদৌ শেষত সদাশয় পাঠক আৰু সুধীবৃন্দক অনুৰোধ—এই গ্রন্থত কিবা ভুল-ভ্ৰান্তি চকুত পৰিলে—আমাক জনাই বাধিত কৰে যেন। ইতি—

শ্রী গুরুদেব তାগরভ

প্রার্থনা

ত্রিভুবন ব্যাপি প্রভু জগৎ ঈশ্বর—

তুমি ব্রহ্মা, তুমি বিষ্ণু, তুমি মহেশ্বর !

ঐতিহ্যময় পুণ্যভূমি ভাৰতবৰ্ষত আৰ্য্য ঋষি-মুনিসকলে ওঁ শব্দৰে
ভগৱানক স্মৰণ কৰিছিল। স্মৰণ ভগৱান হেনো 'অ', 'উ', 'ম'ৰ
প্ৰতীক। অৰ্থাৎ তেৱেঁই 'অ'—স্ৰজনকৰ্তা ব্ৰহ্মা ; 'উ'—পালনকৰ্তা
বিষ্ণু ; আৰু 'ম'—সংহাৰকৰ্তা মহেশ্বৰ। তেওঁ জগতৰ সৃষ্টি-স্থিতি-
প্ৰলয়ৰ প্ৰতীক। ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু-মহেশ্বৰ, বিশ্ববিৰাজমান ভগৱান। সকলো
পদাৰ্থই তেওঁৰেই মূৰ্তিস্বৰূপ। তেৱেঁই পিতা-মাতা, বন্ধু-সখা-বিছা,
ধন-সোণ, বিক্ৰম-পৰাক্ৰম। ভগৱানেই সকলো। তেৱেঁই বিভূতি-
ভূষণ, দেৱতাৰো দেৱ।

শুভ আৰম্ভণিতে ওঙ্কাৰ ধ্বনিৰে দয়াময় প্ৰভুৰ শ্ৰীপাদপদ্মত
প্ৰথমে প্ৰণিপাত হৈ বন্দনা কৰোঁ—

তুমিহে মাতা চ পিতা তুমিহে—

তুমিহে বন্ধুশ্চ সখা তুমিহে—

তুমিহে বিছা জ্বিগং তুমিহে—

তুমিহে সৰ্বং মম দেৱ দেৱঃ।

বিবাহ

অতীত কালত প্রাচীন ভাৰতৰ সমাজত হোৱা বিবাহ আঠ প্ৰকাৰ আছিল। মহামতি মনুই তেতিয়াৰ প্ৰচলিত বিবাহ তলত উল্লিখিতৰূপে আঠ প্ৰকাৰে শ্ৰেণীকৰণ কৰিছিল।

ব্রাহ্মদৈবস্তথৈবৰ্ষে প্রজাপত্যস্তথাস্বৰ্ণঃ

গান্ধৰ্বো বান্ধবশ্চৈ পৈশাচশ্চাষ্টমো ধমঃ।

সেই কালত ব্ৰাহ্মণ-ক্ৰত্ৰিয়-বৈশ্য-শূদ্ৰ এই চাৰি বৰ্ণৰ মাজত সমাজৰ সকলো কামৰ ভাগবাটোৱাৰা হৈছিল। উক্ত চাৰি শ্ৰেণী লোকৰ ভিতৰত ক্ৰত্ৰিয়সকল আছিল পৰম বিক্ৰমশালী। তেওঁলোকৰ বাজ-শক্তি আছিল অসীম। মনুই পৰাক্ৰমী ক্ৰত্ৰিয়সকলৰ বাবে বিহিত বিবাহৰ কথাও কৈ গৈছে। প্ৰথমতে মনুৰ মতে যি আঠ প্ৰকাৰ বিবাহ তেতিয়াৰ সমাজত প্ৰচলিত আছিল তাকেই চমুকৈ উল্লেখ কৰা হ'ক। সেই আঠ প্ৰকাৰ বিবাহ হ'ল। (১) ব্ৰাহ্ম বিবাহ, (২) দৈব বিবাহ, (৩) আৰ্য্য বিবাহ, (৪) প্ৰাজাপত্য বিবাহ, (৫) আশ্বৰ বিবাহ, (৬) গান্ধৰ্ব বিবাহ, (৭) বান্ধব বিবাহ আৰু (৮) পৈশাচ বিবাহ।

ব্ৰাহ্ম বিবাহ : পিতৃয়ে পাত্ৰ আহ্বান কৰি যথাবিহিত অনুষ্ঠানৰ মাধ্যমেৰে যি বিয়াত পাত্ৰীৰ উপযুক্ত বিদ্বান বৰত মুকলি সভাত সালঙ্কতা কন্যাদান কৰে, সেই বিয়াকেই ব্ৰাহ্ম বিবাহ বোলা হয়।

দৈব বিবাহ : পিতৃয়ে এই বিয়াত কন্যাদান কৰে। বৰক কইনা সম্প্ৰদান কৰাৰ আগতে, অলঙ্কাৰ, নানা বেশ-ভূষণেৰে কইনাক সুসজ্জিতা কৰি পিতৃয়ে বিবাহ-মণ্ডপত পুৰোহিতৰ ওচৰত অৰ্পণ কৰে। তাৰ পাচত পুৰোহিতে এই দৈব বিবাহৰ যাত্ৰীয় অনুষ্ঠান-আচৰণ, ৰীতি-নীতি মানি বৰ-কইনাৰ বিবাহ সম্পাদন কৰে।

আৰ্য্য বিবাহ : আৰ্য্য বিবাহত পিতৃয়ে কন্যাক উপযুক্ত অলঙ্কাৰেৰে সুসজ্জিতা কৰি পাত্ৰক দান কৰে। তাৰ বিনিময়ত পাত্ৰই পাত্ৰীৰ পিতৃক কৰে গোদান। এটি গো মিথুন অৰ্থাৎ এটি ঘাঁড় আৰু এটি গাই পাত্ৰই কন্যাৰ পিতৃক দান কৰিছিল বুলি শাস্ত্ৰত পোৱা যায়। আদিম অৱস্থাত এই বিয়াৰ ৰীতিও অইন বিয়াৰ দৰেই আছিল।

প্ৰাজাপত্য বিবাহ : পিতা-মাতাৰ দ্বাৰা প্ৰদত্তা কন্যাৰ সৈতে বৰৰ যি বিবাহ হয় তাকেই প্ৰাজাপত্য বিবাহ বোলে। এই বিয়াত কন্যাদাতা পিতৃয়ে পাত্ৰৰ হাতত কন্যাদান কৰে। এই বিয়াৰ বিশেষত্ব হ'ল এই যে বিবাহৰ মাস্তুলিক অনুষ্ঠানৰ প্ৰাৰম্ভণতে কন্যাদাতাই গন্ধপুষ্পেৰে বৰক 'বিষ্ণুস্বৰূপ বৰায় নমঃ' বুলি নমস্কাৰ কৰি পূজা-অৰ্চনা কৰে; আৰু আজন্ম লালিতা-পালিতা কন্যাক 'লক্ষ্মী স্বৰূপায়ৈ কন্যাকায়ৈ নমঃ' বুলি কৃতজ্ঞালি হৈ সকলো দোষক্ৰটিৰ বাবে ক্ষমা ভিক্ষা কৰে। অইন এটি বিশেষত্ব এই যে বিবাহ অনুষ্ঠানৰ পাচত কন্যাদাতাই বৰক সম্বোধন কৰি কয়—আজিৰপৰা তোমা-লোক দুইজনেই অভেদ। এতেকে উভয়ে মিলি যুক্তভাবে কৰ্তব্য কৰাইক।

আশ্বৰ বিবাহ : যি বিবাহ অনুষ্ঠানত পাত্ৰই কন্যাকুলক অৰ্থ অৰ্থাৎ ধন শুদ্ধ আদি দি পাত্ৰীক বিবাহ কৰে তাকেই আশ্বৰ বিবাহ বোলে। এই বিবাহৰ ৰীতি আছিল পাত্ৰী-পক্ষক পণ দান। বৰে কইনাক যথেষ্ট ধন-বত্ত দিব লাগিছিল। তদুপৰি পাত্ৰীৰ আত্মীয়-স্বজনকো ধন-সোণ-বত্ত দিলেহে পাত্ৰই পাত্ৰীৰ পাণিগ্ৰহণৰ অধিকাৰী

হব পাৰিছিল। এই বিয়াত যে কইনা কুলৰ অকীৰ্তি আৰু অযশ সেইটো সৰ্ববাদীসন্মত। প্ৰাচীন অ্যাসিৰিয়ানসকলৰ মাজত এই বিবাহ বিশেষ প্ৰচলিত। কোনো কোনোৱে অনুমান কৰে যে আশুব শব্দৰপৰা ‘অ্যাসিৰিয়া’ বিবাহ পদ্ধতিৰ উদ্ভৱ হেনো।

গান্ধৰ্ব বিবাহ : বৰ-কইনা উভয়ৰ পৰস্পৰ অনুৰাগৰ সৈতে যি বিবাহ হয় সেয়ে গান্ধৰ্ব বিবাহ। এই বিবাহত আগতে অভিভাৱকৰ অনুমতিৰ প্ৰয়োজন নহৈছিল, যিহেতু পাত্ৰ-পাত্ৰীয়ে স্বেচ্ছাই বিবাহ বন্ধনত আবদ্ধ হৈছিল। (এই বিবাহত কোনো প্ৰকাৰৰ পণ থকাও দেখা নগৈছিল।) আনকি অভিভাৱকৰ অনুপস্থিতিতো এই বিবাহ হৈছিল। উদাহৰণস্বৰূপে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে কন্বমুনিৰ আশ্ৰমত শকুন্তলাৰ সৈতে বজা দুয়ন্তৰ যি গান্ধৰ্ব বিবাহ হৈছিল সেই সময়ত আশ্ৰমত মুনি উপস্থিত নাছিল।

বান্ধস বিবাহ : বান্ধস বিবাহৰ ৰীতি হৈছে কন্থাক বলপূৰ্বক পিতৃগৃহৰপৰা লৈ গৈ বিয়া কৰোৱাটো। বলপূৰ্বক কন্থাহৰণ কৰি বিয়া কৰোৱাকে বান্ধস বিবাহ বোলে। আজিৰ সমাজত বলপূৰ্বক কন্থাহৰণ কৰি বিবাহ কৰাটো অতি নিন্দনীয়। অবৈধ। কইনাৰ অসন্মতিত বলপূৰ্বক কন্থাহৰণ কৰিলে আইনমতে দণ্ডনীয় হয়। অতীতৰ এই বান্ধস বিবাহ বৰ্তমান সমাজত নিন্দনীয় হোৱাৰ তিনিটা প্ৰধান কাৰণ, যেনে—(১) কন্থাৰ প্ৰতি অত্যাচাৰ, (২) কন্থাৰ পিতৃকুলৰ প্ৰতি অত্যাচাৰ আৰু (৩) সমাজৰ প্ৰতি অত্যাচাৰ।

প্ৰথম কাৰণটো হ’ল—বলপূৰ্বক হৰণ কৰিলেই অনিচ্ছাসম্বন্ধে স্বামীবৰণ কৰিবলগীয়া হয়। এতেকে কন্থাৰ প্ৰতি অত্যাচাৰ হোৱাটো স্বাভাৱিক।

দ্বিতীয়তে—কন্থাৰ পিতৃকুলৰ প্ৰতি অত্যাচাৰ হয় এই কাৰণেই যে বলপূৰ্বক হৰণৰ ফলত কন্থা যদি অপাত্ৰ বা অনভিপ্ৰেত পাত্ৰৰ হাতত হস্তগত হয় তেনেহলে পিতৃকুলৰ মান-মৰ্যাদা বাস্তৱতে হানি হয়। এতেকে কইনাৰ মাক-দেউতাকৰ ঘোৰ অপমান।

তৃতীয় কাৰণ হ’ল—সমাজ সংৰক্ষণৰ মূল সূত্ৰ হৈছে সমাজৰ কোনোৱে কাৰো ওপৰত অবৈধ বলপ্ৰয়োগ কৰিব নোৱাৰে। সমাজত সমাজবাসীৰ ওপৰত অবৈধ বলপ্ৰয়োগ হলে সমাজে পায় দাক্ষণ আঘাত। কিন্তু বলপূৰ্বক কইনা হৰণত সমাজৰে এগৰাকী সৰলা, অৰলা তথা কন্থা আৰু পিতৃকুল প্ৰভৃতি তথা সমূহ সমাজৰ ওপৰত যি অবৈধ বলপ্ৰয়োগ হয়গৈ তাৰ দ্বাৰা সমাজে পায় প্ৰচণ্ড আঘাত। এতেকে এই বান্ধস বিবাহৰ ফলত হয় সমাজৰ প্ৰতি ঘোৰ অত্যাচাৰ। প্ৰায় চাৰি হাজাৰ বছৰৰ পূৰ্বে সমাজত যি বিবাহ-প্ৰথা প্ৰচলিত আছিল সেই বিবাহ প্ৰথা আজিৰ সভ্য সমাজৰ বিবাহ-প্ৰথাৰ সৈতে একে নাছিল। তথাপি মনু প্ৰভৃতি আৰু স্মৃতিকাবসকলে উক্ত বান্ধস বিবাহ প্ৰথা যিহেতু অনুমোদন কৰি গৈছে সময় সাপেক্ষে কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত এই বান্ধস বিবাহ প্ৰথাৰ নিশ্চয় বিশেষ তাৎপৰ্য্য আছিল।

পৈশাচ বিবাহ : এই বিবাহত হয় পাত্ৰীৰ ওপৰত বল প্ৰয়োগ। পুৰণি কালত প্ৰথমে পাত্ৰীৰ ওপৰত হৈছিল বলাৎকাৰ। বলাৎকাৰ কৰি পাত্ৰীক কৰায়ত্ত কৰি লোৱাৰ পাচতহে এই বিবাহ সম্পন্ন হৈছিল। এই পৈশাচ বিবাহ আটাইতকৈ পুৰণি পদ্ধতি হেনো। বিয়া হোৱাৰ আগতেই দৈহিক আকৰ্ষণৰ দ্বাৰা পাত্ৰীক আকৃষ্ট কৰাই এই বিবাহৰ ৰীতি। এই বিয়াত অৰলাৰ ওপৰত অত্যাচাৰ হলেও পাত্ৰক শাস্তি দিয়াৰ পৰিবৰ্তে পাত্ৰীকো বিবাহ কৰাবলৈ বাধ্য কৰা হৈছিল। এই বিয়াত অৰলাৰ প্ৰতি অত্যাচাৰ হলেও ইয়াৰ দ্বাৰা এইটো সহজে অনুমেয় যে অত্যাচাৰ উৎপীড়িত কন্থাৰ ভৰণ-পোষণ আৰু সমাজৰ শৃঙ্খলা বন্ধাৰ দিশৰপৰা পাত্ৰক শাস্তি দিয়াৰ বিধান-ব্যৱস্থাবে অতি পুৰণিকলীয়া এই পৈশাচ বিবাহ স্মৃতিকাবসকলে অনুমোদন কৰি গৈছিল। স্মৃতিকাবসকলৰ বিধান-ব্যৱস্থা পাত্ৰ-পাত্ৰী পক্ষ তথা সমূহ সমাজে নিৰ্বিবাদে মানি লৈছিল।

ওপৰোক্ত আঠ প্ৰকাৰ বিবাহ তাহানিৰ আৰ্য্য সমাজত প্ৰচলিত

আছিল যদিও মনুৰ মতে এই আঠ প্ৰকাৰ বিবাহত সকলো জাতিৰ অধিকাৰ নাছিল।

এই জাতি অৰ্থাৎ বৰ্ণ মহাভাৰতৰ যুগ ধৰি চলি আহিছে। আজি-কালিৰ বৰ্ণ তথা জাতিৰ কথা এই আঠ প্ৰকাৰ বিবাহ-প্ৰসঙ্গত আলোচনা কৰা হোৱা নাই। আৰ্য্য সভ্যতাৰ দিনত মানুহৰ গুণ আৰু কৰ্ম অনুসৰি বৈদিক যুগত যি চাৰি বৰ্ণ বা শ্ৰেণী ভাগ কৰি যি আধ্যাত্মিক, বাজনৈতিক, আৰ্থিক আৰু সামাজিক কামবোৰ সমাধা কৰিছিল সেই বৰ্ণ বা শ্ৰেণীৰ কথাহে ইয়াত উল্লেখ কৰা হৈছে। অৱশ্যে মহাভাৰতৰ যুগত মানুহৰ গুণ-কৰ্ম বিভাগ অনুসৰি চাৰি বৰ্ণৰ সৃষ্টিৰে তেতিয়াৰ ভাৰতৰ মানৱ সমাজত যি চাৰি শ্ৰেণীৰ জাতি বা বৰ্ণ মানি অহা হৈছিল সেই চাৰি বৰ্ণৰ কথা এই বিবাহ-প্ৰসঙ্গত প্ৰযোজ্য।

চাতুৰ্বৰ্ণ্যং ময়া সৃষ্টং গুণকৰ্মবিভাগশঃ।

তস্ম্য কৰ্ত্তাবমপি মাং বিদ্ধকৰ্ত্তাবমব্যয়ম্ ॥ ১৩। গীতা ৪।

মনুষ্যত্বৰ আদৰ্শ প্ৰচাৰৰ বাবে অবতীৰ্ণ ধৰ্মাত্মা বেদজ্ঞ, নীতিজ্ঞ, ধৰ্মজ্ঞ লোকহিতৈষী, ন্যায়নিষ্ঠ, ক্ষমাশীল আদৰ্শ-মনুষ্য, স্বয়ং শ্ৰীকৃষ্ণই মানুহৰ সৰ্ব প্ৰভৃতি গুণ আৰু তপস্যা ইত্যাদি কৰ্ম অনুসৰি ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য, শূদ্ৰ প্ৰভৃতি চাৰি শ্ৰেণী সৃষ্টি কৰি গৈছিল বুলি গীতাত অৰ্জুনক কৈ গৈছে।

তাহানিৰ অতীত কালৰ শৌৰ্য্য-বীৰ্য্যশালী ক্ষত্ৰিয়সকলৰ পক্ষে (১) আশুৰ, (২) গান্ধৰ্ব, (৩) বান্ধস আৰু (৪) পৈশাচ এই চাৰি প্ৰকাৰ বিবাহেই বৈধ আছিল। বাকী কেইপ্ৰকাৰ বিবাহ ক্ষত্ৰিয়সকলৰ পক্ষে অবৈধ আছিল। এই প্ৰসঙ্গত এইটো উল্লেখ কৰা প্ৰণিধানযোগ্য যে মহামতি মনুৰ মতে পৈশাচ আৰু আশুৰ বিবাহ সকলোৰে অকৰ্তব্য।

“পৈশাচশ্চাশুৰশ্চৈব নকৰ্তব্যৌ কদাচন।”

এতেকে দেখা যায় যে (১) পৈশাচ আৰু (২) আশুৰ বিবাহ সকলোৰে অকৰ্তব্য। ক্ষত্ৰিয়সকলৰ পক্ষে ওপৰত যদিও চাৰি বিধ বিবাহ বৈধ বুলি কোৱা হৈছে, উক্ত চাৰি প্ৰকাৰ বিবাহৰ পৈশাচ আৰু আশুৰ বিবাহ বাদ দিলে, ক্ষত্ৰিয়সকলৰ পক্ষে বাকী গান্ধৰ্ব আৰু বান্ধস এই দুই প্ৰকাৰ বিবাহেই বিহিত আছিল। শাস্ত্ৰানুসাবে বাস্তৱক্ষেত্ৰত গান্ধৰ্ব আৰু বান্ধস বিবাহেই ক্ষত্ৰিয়ৰ মাজত প্ৰচলিত আছিল। তাৰ ভিতৰত বান্ধস বিবাহেই পৰাক্ৰমী ক্ষত্ৰিয়সকলৰ একমাত্ৰ প্ৰশস্ত বিবাহ বুলি পৰিগণিত হৈছিল।

ক্ষত্ৰিয়সকলৰ দ্বাৰা প্ৰাজাপত্য বিবাহ কৰাৰ প্ৰশ্ন নুঠে। কিয়নো প্ৰাজাপত্য বিয়াত পিতা-মাতাৰ অনুমতি গ্ৰহণপূৰ্বক প্ৰদত্তা কন্যাৰ পাণি গ্ৰহণ কৰা হয়। তেজস্বী ক্ষত্ৰিয়ৰ এই প্ৰকাৰ পৰিণয়েৰে পত্নীৰ পাণিগ্ৰহণ প্ৰশংসনীয় নহয়। কাৰণ এই প্ৰকাৰ প্ৰাজাপত্য বিবাহ প্ৰথাৰপৰা হয় ক্ষত্ৰিয়ৰ অগৌৰৱ। সেই কাৰণেই হবলা মহামতি মনুই উক্ত চাৰি প্ৰকাৰ বিবাহ উল্লেখ কৰি শেষত গান্ধৰ্ব আৰু বান্ধস বিবাহ ক্ষত্ৰিয়ৰ পক্ষে বৈধ বুলি বিহিত কৰি থৈ গৈছে।

প্ৰাচীন ভাৰতৰ অতীত বুৰঞ্জী আৰু বাৰাময়ণ-মহাভাৰত মহাকাব্যৰ উপাখ্যান-কাহিনীৰ কথা সুঁৱৰিলে ক্ষত্ৰিয়সকলৰ বিবাহ-প্ৰসঙ্গত, বিয়াৰ দুটা পদ্ধতি অতি স্পষ্ট হৈ পৰে। এটা পদ্ধতি হ'ল হৰণ আৰু অইন পদ্ধতি হ'ল স্বয়ম্বৰ। এই দুই পদ্ধতিত ক্ষত্ৰিয়-সকলৰ বিবাহ হলেও কেতিয়াবা আৰু এটাৰ ঠাইতে ক্ষত্ৰিয়সকলৰ মাজত দুইটাই ঘটি উঠা দেখা যায়। কাৰণ সেই যুগত সেই কালৰ যুদ্ধপ্ৰিয় ক্ষত্ৰিয়সকল আছিল স্বভাৱতে উদ্ধত। গতিকে স্বয়ম্বৰেই হক বা হৰণেই হক, বিবাহ ক্ষেত্ৰত ক্ষত্ৰিয়সকলে প্ৰায়েই যুদ্ধবিগ্ৰহৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

বলপূৰ্বক কইনা হৰণ কৰি যি বিয়া কৰোৱা হয় সেই বিয়া বান্ধস বিবাহৰ পৰ্য্যায়ত পৰে বুলি কোৱা হৈছে। এই প্ৰসঙ্গত অৰ্জুনৰ দ্বাৰা শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভনীয়েক শ্ৰুভদ্ৰাহৰণ উল্লেখ কৰিব পৰা যায়।

স্বয়ম্বৰ : এতিয়া স্বয়ম্বৰ পদ্ধতিৰ কথা উল্লিখিত হ'ক। স্বয়ম্বৰ বিয়া পদ্ধতিত কন্যাই স্বয়ং পতি-বৰণ কৰিছিল। এই পদ্ধতিৰ বিয়াত স্বয়ম্বৰ সভা অনুষ্ঠিত হয়। কইনাৰ পাণিপ্রার্থী হৈ বৰণমালা পোৱাৰ আশাত পাত্ৰসকল মুকলি সভাত সমবেত হয়। কইনাৰ বাসভবনত এই মুকলি সভা অনুষ্ঠিত হয়। এয়ে স্বয়ম্বৰ সভা। কইনাৰ অনুগ্ৰহ লাভৰ আশাত এই অনুষ্ঠানত পাত্ৰৰ বিবাট সমাগম হয়। স্বয়ম্বৰস্থলীত অনুষ্ঠিত সভাত কইনাৰ শুভাগমনলৈ এওঁলোকে অপেক্ষা কৰি থাকে। মহামূল্য বস্ত্ৰ আৰু নানা বস্ত্ৰালঙ্কাৰেৰে বিভূষিতা কইনাই হাতত বৰণমালা লৈ স্বয়ম্বৰ সভাত প্ৰবেশ কৰে। সেই মুকলি সভাত সমবেত পাণিপ্রার্থীসকলৰ এজনকহে কইনাই বৰ বাছনি কৰে। স্বয়ম্বৰ সভাত কইনাই বৰণমালা পিন্ধাই পাত্ৰক পতিবৰণ কৰিলেই স্বয়ম্বৰ পদ্ধতিৰ বিবাহ উৎসৱ সম্পন্ন হয়। এয়ে ক্ৰত্ৰিয়সকলৰ মাজত প্ৰচলিত স্বয়ম্বৰ বিবাহ।

কোনো কোনো স্বয়ম্বৰ সভাত কইনাদাতাৰ ঘৰত, কইনাৰ মাক-দেউতাকে 'বৰ'ৰ বল-বীৰ্য-বুদ্ধি-কৌশল পৰীক্ষা কৰাৰ উদ্দেশ্যে প্ৰতিযোগিতা অনুষ্ঠানৰ আয়োজন কৰা দেখা গৈছিল। সেই স্বয়ম্বৰ সভাত অনুষ্ঠিত প্ৰতিযোগিতালৈ প্ৰতাপশালী যোগ্য পাত্ৰসকলক আহ্বান কৰা হৈছিল। উদাহৰণস্বৰূপে বাৰ্মায়ণ মহাকাব্যৰ জনক বজ্জাৰ ৰাজভৱনত সীতাৰ স্বয়ম্বৰ আৰু মহাভাৰতৰ মহানায়িকা তেজস্বিনী দ্ৰৌপদীৰ স্বয়ম্বৰ সভা উল্লেখযোগ্য।

আশ্ৰম

সাধাৰণতে গৃহী তথা সংসাৰী লোকৰ আশ্ৰম বুলিলে জীৱন কালৰ এটি অৱস্থা বুজায়। হিন্দু জীৱনৰ চাৰি বিধ অৱস্থা। যেনে (১) ব্ৰহ্মচৰ্য্য আশ্ৰম, (২) গৃহস্থাশ্ৰম, (৩) বানপ্ৰস্থ আশ্ৰম আৰু (৪) সন্ন্যাস বা ভৈক্ষ আশ্ৰম। এই চাৰি অৱস্থাৰ আশ্ৰয় স্থান আছে। যেনে—ব্ৰহ্মচৰ্য্য অৱস্থাত গুৰুগৃহ চতুষ্পাঠী বা তপোবন। গৃহস্থ আশ্ৰম অৱস্থাত গৃহ। বানপ্ৰস্থ অৱস্থা বা তপোবন। সন্ন্যাস অৱস্থাত দিনত ভিক্ষাৰ জুলি লৈ ভ্ৰমণ কৰে আৰু গধূলি হলে কোনো মঠ-মন্দিৰ নহলে নদীৰ পাৰত বা গছৰ তলত শয়ন কৰে।

এই চাৰি অৱস্থাৰ আশ্ৰমত মানুহৰ জীৱন নিৰ্বাহ কালৰ উল্লেখ কৰি, শেষত গৃহস্থাশ্ৰমৰ বিষয়ে চমু আভাস দিয়া হ'ক।

১। ব্ৰহ্মচৰ্য্য আশ্ৰম : ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰহ্মচাৰীৰ ধৰ্ম। পুৰণি কালত ব্ৰহ্মচাৰীয়ে স্ত্ৰী-পুৰুষ স্মৰণ-কীৰ্তন আৰু ৰতিক্ৰিয়াৰপৰা বিৰত থাকি, উপনয়নৰ পাচত গুৰু-গৃহত বাস কৰি বেদ-অধ্যয়ন কৰিছিল। আগৰ দিনত দ্বিজ তনয়ে মৈথুনত্যাগী হৈ গুৰুগৃহত বাস কৰিহে বেদ অধ্যয়ন কৰিছিল। জীৱনৰ এই অৱস্থাই হ'ল ব্ৰহ্মচৰ্য্য আশ্ৰম। এই কালত বেদ অধ্যয়ন কৰি ব্ৰহ্মচাৰীয়ে বেদজ্ঞানত চিৎস্বৰূপ, পৰমেশ্বৰ তত্ত্ব লাভ কৰিছিল। তেওঁ সদায় শান্ত সৌম্য মূৰ্ছ জিতেন্দ্ৰিয় আৰু সন্তুষ্ট স্বভাৱ অশ্ৰমত হৈ বেদ অধ্যয়নত নিৰত থাকে।

২। গৃহস্থাশ্রমঃ জীৱনৰ উক্ত চাৰি অৱস্থাৰ ভিতৰত ব্ৰহ্মচৰ্য্য আশ্রমৰ পাচতেই গৃহস্থাশ্রম। সংসাৰত বাস কৰা সবহ ভাগেই গৃহস্থ আশ্রমৰ গৃহস্থকে আশ্রয় কৰি থাকে। গৃহস্থ আশ্রমৰ কথা তেনেই চমুকৈ উল্লেখ কৰি বানপ্ৰস্থ আশ্রম আৰু সন্ন্যাস বা ভৈক্ষ আশ্রমৰ বিষয়ে কৈ গাৰ্হস্থ্যশ্রম আলোচনা কৰা হ'ব।

৩। বানপ্ৰস্থঃ তৃতীয় আশ্রমীয়ে ব্ৰহ্মচৰ্য্য আৰু গাৰ্হস্থ্য আশ্রমৰ পিচৰ অৱস্থাত, সংসাৰৰ মায়া ত্যাগ কৰি বনবাসী হৈ বন বা অৰণ্যত বাস কৰিছিল। স্বকীয় বীৰ্য্য উপজীব্য কৰি জীৱন ধাৰণেই বানপ্ৰস্থৰ প্ৰধান ধৰ্ম। এই অৱস্থাত বানপ্ৰস্থী হৈ জীৱন-যাপন কৰোঁতে বনৰ ফল-মূল খাই ঈশ্বৰ আৰাধনাবে কাল কটাইছিল। কোনো পাপকামত আসক্ত নহয়। পৰক দান কৰে। কাৰো মনত কষ্ট নিদিয়।

৪। সন্ন্যাস বা ভিক্ষু ধৰ্মঃ কোনো কোনো মানুহে গৃহ বা সংসাৰৰ বাসনা ত্যাগ কৰি এই চতুৰ্থ আশ্রমী হৈ সন্ন্যাস আশ্রম অৱলম্বন কৰে। এওঁলোক গুণবান জিতেন্দ্ৰিয় কিন্তু বিষয় বাসনাত বিবাগ। সাধাৰণ মানুহে কামপৰতত্ত্ব হৈ নিশা শয়ন বিহাৰ কৰি সুখেৰে ৰাতি কটায়। এই জ্ঞানী ব্যক্তি ভিক্ষুকে সংযতচিত্তে অৰণ্যবাসী হৈ গছৰ তলতে দেহ ত্যাগ কৰে। এওঁ চতুৰ্থ আশ্রমী। এই চতুৰ্থ আশ্রমী ভিক্ষাজীৱী। অৰ্থাৎ এই অৱস্থাত ভিক্ষাই তেওঁৰ জীৱন নিৰ্বাহৰ একমাত্ৰ উপায়। এওঁ শিল্পকৰ্মৰ দ্বাৰা জীৱিকা নিৰ্বাহ নকৰে।

সংসাৰত বাস কৰা সবহ সংখ্যক মানুহে গৃহস্থক আশ্রয় কৰি থাকে। শাস্ত্ৰত কোৱা আছে যে—

যথা বায়ু সমাশ্ৰিত্য বৰ্তন্তে সৰ্বজন্তবঃ।

তথা গৃহস্থমাশ্ৰিত্য বৰ্তন্তে সৰ্ব আশ্রমাঃ ॥ মনু ৩, ৭৭

অৰ্থাৎ জগতত সকলো জীৱে বায়ুক আশ্রয় কৰি যেনেকৈ জীয়াই থাকে, তেনেকৈ উক্ত আশ্রমীসকলেও গৃহস্থক আশ্রয় কৰি থাকে।

এই গৃহস্থ আশ্রমেই শ্ৰেষ্ঠ আশ্রম বুলি স্বয়ং মনুৰ অভিমত—
যস্মাৎ এয়োহপ্যাশ্রমিণো জ্ঞানেনান্নেন চান্বহম্।

গৃহস্থনৈব ধাৰ্যন্তে তাস্যাজ জ্যোষ্ঠাশ্রমো গৃহী ॥ মনু ৩, ৭৮
কাৰণ গৃহস্থ আশ্রমীয়ে নিতৌ বাকী তিনি আশ্রমৰ লোকসকলক জ্ঞান আৰু অন্নৰ যোগান ধৰে। এই কাৰণেই গৃহস্থাশ্রম শ্ৰেষ্ঠ।

ব্ৰহ্মচাৰী আশ্রমত সম্পূৰ্ণ বেদজ্ঞান লাভ কৰি উঠি গৃহস্থ আশ্রমত প্ৰবেশ কৰি গৃহী হৈ পৰে। এই গৃহস্থ আশ্রমীয়ে সম্পূৰ্ণ বেদজ্ঞান আয়ত্ত নকৰাকৈও ব্ৰহ্মচাৰী অৱস্থাত দুই-এখন বেদ অধ্যয়ন কৰি তত্ত্বজ্ঞান অৰ্জন কৰি গৃহস্থাশ্রম অৱলম্বন কৰে।

বাস্তৱত দেখা যায় গৃহস্থাশ্রমত গৃহীয়ে (১) ধন উপাৰ্জন কৰে। সেই ধনেৰে যাগ-দান আদি ক্ৰিয়াকলাপ সম্পন্ন কৰে। (২) অতিথি ভোজন কৰায়। গৃহস্থৰ ধৰ্মৰ বিশেষত্ব হ'ল এই যে গৃহীয়ে কেতিয়াও অদত্ত বস্তু প্ৰতিগৃহ অৰ্থাৎ গ্ৰহণ নকৰে। এতেকে দেখা যায় গৃহস্থাশ্রমত গৃহীয়ে নিজে উপাৰ্জন কৰি আনক বিলায়। মনুৰ দিন ধৰি গৃহীয়ে গাৰ্হস্থ্য আশ্রমত এই ধৰ্ম পালন কৰি আহিছে। এওঁ সংসাৰী যদিও পৃথিৱীত পঞ্চযজ্ঞ কৰে। যথা—

অধ্যাপনং ব্ৰহ্মযজ্ঞ পিতৃযজ্ঞস্ত তৰ্পণম্।

হোমোদৈবো বলিৰ্তোতো নৃযজ্ঞহতিথিপূজনম। মনু ৩, ৭০
অৰ্থাৎ বেদশাস্ত্ৰ অধ্যয়ন কৰি তত্ত্বজ্ঞান লাভ কৰাটোৱে হ'ল (১) ব্ৰহ্মযজ্ঞ। এই ব্ৰহ্মযজ্ঞ অৰ্থাৎ ঋষি যজ্ঞ হ'ল অধ্যয়ন আৰু অধ্যাপনা। নিজে অধ্যয়ন কৰি জ্ঞান লাভ কৰে আৰু অধ্যাপনাৰে আনকো শিকায় অৰ্থাৎ শিক্ষাদান কৰি জ্ঞান বিতৰণ কৰে। (২) পিতৃযজ্ঞ হ'ল—পিতৃ-মাতৃকে আৰম্ভ কৰি পূৰ্বপুৰুষ প্ৰভৃতিৰ তৰ্পণ অৰ্পণ কৰাটো। (৩) দেবযজ্ঞ হ'ল—হোম-যাগ ইত্যাদি। (৪) ভূতযজ্ঞ হ'ল—জীৱক অন্নদান। (৫) মনুষ্য যজ্ঞ হ'ল—অতিথি সৎকাৰ।

গৃহস্থ আশ্রমত প্ৰকৃত গৃহী হৈ সমাজ সেৱাবে মানৱসেৱা কৰে।

জীৱন

পৃথিৱীৰ শ্ৰেষ্ঠ জীৱ আদিম মানুহ। মানুহ প্ৰকৃতিৰ জীৱ। জন্মৰ দিনা মানুহৰ জীৱন আৰম্ভ হয় আৰু এই জীৱনৰ শেষ হয় মৃত্যুৰ দিনা। এয়ে মানৱ জীৱন। ভিন্ ভিন্ যুগত নানা আবিষ্কাৰ হোৱাত মানুহৰ জীৱন নিৰ্বাহ, সমাজ, বাসভূমি, মানৱ প্ৰকৃতিৰ যে পৰিবৰ্তন হৈছে সেইটো কোনোৱে বুজি কৰিব নোৱাৰে। মানুহৰ আদি অৱস্থাত পশুযুগত সৰু এখন ঠাইত এটি সৰু পৰিয়াল বাস কৰিছিল। আনকি সেই যুগত ভায়েক-ভনীয়েকৰ বিয়া প্ৰজননো (Consanguine family) স্বাভাৱিক আছিল।

লাহে লাহে কালক্ৰমে জুই আবিষ্কাৰ হ'ল। জুই আবিষ্কাৰৰ লগে লগে মানুহে গছৰ ডাল-শাখা এৰি আঁতৰি গৈ আঁতৰে আঁতৰে থকা হ'ল। তাৰ ফলত হৈছিল বাসভূমিৰ বিস্তৃতি। তেওঁলোকৰ নিজা স্থায়ী ঘৰ নহলেও কেইটামান পৰিয়ালে একেলগে মিলি চিকাৰ বৃত্তি অৱলম্বন কৰি জীৱন ধাৰণ কৰিবলৈ লৈছিল। তেনে সমাজত তেওঁলোকৰ বিবাহৰ ৰূপো বদলি গৈছিল। অৰ্থাৎ আগতে বিবাহ একে পৰিয়ালতে হৈছিল; পাচত বিবাহ নিজা পৰিয়ালৰ মাজত সীমিত নাথাকি, এটি পৰিয়ালৰ ভায়েক-ভনীয়েকৰ লগত অইন পৰিয়ালৰ ভায়েক-ভনীয়েকৰ মাজত পৰস্পৰ বিবাহ হৈছিল। বাস্তৱত সেই কালত এই বিবাহ আছিল স্বাধীন যৌন-মিলনৰ ভেঁটিত প্ৰতিষ্ঠিত। বিবাহ পদ্ধতিয়ে এই ৰূপ লোৱাত একে পৰিয়ালৰ মাজত হোৱা বিবাহ দণ্ডাই হৈছিলগৈ।

জীৱন-যাপনৰ উপায় বদলি হৈ অহাত, কৃষিকৰ্ম আবিষ্কাৰ কৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰিবলৈ লোৱাৰ লগে লগে, মানুহে অঘৰী জীৱন বৃত্তি এৰি স্থায়ী বাসস্থান কৰিছিলগৈ নদীৰ পাৰত আৰু জলাশয়ৰ ওচৰত থকা ভূমিত। এইদৰে তাহানি কালত হৈছিল গাঁৱৰ সৃষ্টি। অতীজৰ আৰ্য্যসভ্যতাৰ বুৰঞ্জীয়ে এই কথা ৰিঙিয়াই কয়। গঙ্গা ব্ৰহ্মপুত্ৰ-সিন্ধুৰ পাৰত আৰ্য্য বসতি সবস্বতী দৃসদতী আৰু মানস সৰোবৰত ঋগ্বেদৰ গুপ্তাৰ ধ্বনিয়ে তাৰ প্ৰমাণ।

সময়ৰ সোঁতত এনেকৈয়ে হৈছিল মানৱ-সমাজত গাঁৱৰ সৃষ্টি। সেই সামাজিক জীৱনত হৈছিল মানুহৰ জীৱনত প্ৰথম নব-নাৰীৰ এক বিবাহ। নব-নাৰীৰ এক বিবাহক প্ৰাণীবিজ্ঞানীসকলৰ ভাষাত কোৱা হৈছিল—চিণ্ডিয়াজমিয়েন ফেমিলি। (Syndyasmian family)। এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখযোগ্য যে মহাভাৰতৰ যুগত এক পত্নীৰ বহু স্বামী আছিল। উদাহৰণ স্বৰূপে দ্ৰৌপদীৰ পঞ্চস্বামী। আজিকালিও ভাৰতবৰ্ষৰ দাক্ষিণাত্যত টৌডা সম্প্ৰদায়ৰ মাজত বিবাহসূত্ৰে টাঙ্কেন অনুষ্ঠানেৰে এক পত্নীৰ বহু স্বামী হোৱা প্ৰথা প্ৰচলিত। তাহানি নব-নাৰীৰ এক বিবাহৰ লগে লগে সেই সম্প্ৰদায়ৰ সমাজৰ মাজত কেবাটা পৰিবৰ্তন দেখা গৈছিল—যথা : সম্প্ৰদায়ৰ যৌথ সম্পদ বিভক্ত হৈ ব্যক্তিসম্পদ হবলৈ ধৰিলে—লগে লগে নাৰীও। ক্ষমতাৱন্ত লোকে সেই সমাজত বহু বিবাহ কৰি 'পেণ্ডিয়াৰ্কেল ফেমিলি' সৃষ্টি কৰিছিল। ক্ষীণবীৰ্য্য লোক মনোগেমেইন ফেমিলি—অৰ্থাৎ এক বিবাহযুক্ত পৰিয়ালতে ক্ষান্ত আছিল। তেতিয়াৰ মানৱ সমাজৰ মানুহৰ জীৱনত তেনেকৈ সৃষ্টি হোৱা গাঁৱত আছিল ব্যক্তি, পৰিয়াল আৰু সমাজ।

এসময়ত মানুহ গছৰ তলত বাস কৰি নিৰামিষ ভোজী আছিল। প্ৰকৃতিৰ মাজত মানুহে প্ৰকৃতিৰে অৱদানস্বৰূপে জীৱন-যাপন কৰিছিল। এয়ে আছিল মানুহৰ জীৱন। আজিৰ সভ্য জগতত মানুহে কেৱল বাচি থাকিবলৈয়ে নহয়; আৰু ভালভাবে জীৱন যাপনৰ

উদ্দেশ্যে কৰা চেষ্টাই মানৱ সমাজৰ মানুহৰ জীৱনৰ অন্তৰ্ভূত আনি দিছে এক অদম্য শক্তি। মানুহৰ জীৱনত ভালভাৱে বাচি থকাৰ প্ৰয়োজন বোধত মানুহৰ মনন শক্তিবোৰ বিকাশ হৈছে। যুগভেদে একো একোটি নতুন আবিষ্কাৰে মানুহৰ জীৱন-যাত্ৰাৰ প্ৰণালীৰ যুগান্তৰ আনিছিল। সেই জীৱন নিৰ্বাহৰ পৰিবৰ্তন হেতু, ব্যক্তি আৰু সমাজৰ যি কপান্তৰ হৈছে তাৰ দ্বাৰা মানুহৰ মনত প্ৰকৃষ্ট প্ৰকাৰে প্ৰক্ৰিয়া হৈছে। তাৰ ফলত নব-নাৰীৰ সম্পৰ্কবোৰ অভিনৱ পৰিবৰ্তন হৈছে। জুই আবিষ্কাৰ কৰি মানুহে অস্ত্ৰ আবিষ্কাৰ কৰাৰ লগে লগে প্ৰকৃতি জয়ৰ প্ৰথম পৰ্যায়ত উপনীত হৈ, তেওঁলোকে জীৱনত সংঘ শক্তিৰ প্ৰয়োজন বোধ কৰিলে। মানুহে মানৱ জীৱনৰ মূলত এক নীতিধৰ্মবোৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰিলে। সংঘ শক্তিৰ সহায়ত ব্যক্তিগত চিন্তাৰ লগতে মানুহৰ মনে জীৱনত সমষ্টিৰ কথা ভাবিবলৈ বাধ্য হ'ল। তাৰ ফলত চিকাৰত অস্ত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰি লাভ কৰা মাংস সকলোৰে মাজত ভাগ কৰি খাবলৈ শিকিলে। জীৱনত ব্যক্তিগত-ভাবে অহং ভাবাপন্ন মানুহে সমূহীয়া কামত জড়িত হোৱাত পৰাৰ্থবাদী হৈ পৰিল। এইদৰে মানুহৰ জীৱনত ব্যক্তিগত জীৱনৰ লগতে সামাজিক জীৱনৰ স্বীকৃতি আহিছিল।

মানুহ স্বভাৱতে সুখাশ্ৰেয়ী। প্ৰকৃততে যিটো দুখদায়ক, মানুহে সেইটোৰপৰা আঁতৰি থাকিবলৈ বিচাৰে। মানুহ অৱস্থাৰ দাস। স্বভাৱতে মানুহ স্বাৰ্থপৰ হলেও নানা পৰিস্থিতিত, নানা কাৰণত, নানা অৱস্থাত মানুহে অইনৰ সুখৰ কাৰণেও ভাবিবলগীয়া হয়। এনেকৈয়ে হৈছিল মানৱচিত্তৰ বিকাশ। সেয়ে জীৱনৰ বিশেষত্ব। সমাজত মানুহে সুখ-শান্তিৰে বাস কৰিবলৈ হলে, মানুহে ব্যক্তিগত সুখ-স্বচ্ছন্দতাৰ কথা ভাবোতে, অইনৰ সুখৰ কথাও ভাবিবলগীয়াত পৰে যে তাৰ কেবাটাও মূল কাৰণ আছে। যেনে : দৈহিক কাৰণত নিজৰ স্বাস্থ্যৰ বাবে সংযতভাবে কাম কৰিব লগা কাৰণে ব্যক্তি জীৱনৰ সেই সংযত কৰ্মৰ দ্বাৰা অইনো উপকৃত হয়। বাস্তৱ শাস্তিৰ

ভয়ত, জীৱনত কুৰ্মৰপৰা মানুহ সংযত হোৱা হেতু সৰ্বসাধাৰণৰ অহিতকৰ কাম বন্ধ থাকে। তদুপৰি লোকনিন্দাৰ ভয়ত জীৱনত মানুহে সুপথত থকা হেতু এই নৈতিক কাৰণেও মানুহৰ জীৱনত বিশেষ ক্ৰিয়া কৰিছিল। মানুহৰ জীৱনত সবাতোকৈ ধৰ্মীয় ভাবৰ প্ৰভাৱ অতি প্ৰবল। কাৰণ পাপৰ ভয়ত মানুহে অসং আচৰণ ত্যাগ কৰে। পাপৰ ভয় আৰু ভগৱানৰ শাস্তিৰ ভয়ত নৈতিক জীৱন যাপন কৰিবলৈ যি চেষ্টা কৰে তাৰ ফলত সমূহ সমাজৰে হয় কল্যাণ।

এইটো নকলেও হয় যে মানৱ জীৱনত সকলোৱে সুখ বিচাৰে। এই সাৰ্বজনীন সুখৰ বাবে, জীৱনত মানুহ হয় উদাৰ ভাবাপন্ন। সেই কাৰণেই জীৱনৰ প্ৰথমছোৱাত স্বাৰ্থপৰ আৰু বাস্তৱবাদী হলেও মানুহৰ মন শেষত ওপবোক্ত কাৰণহেতু পৰাৰ্থবাদী হয়গৈ। যুগে যুগে ৰীতি-নীতি যিহেতু পৰিবৰ্তন হৈ আহিছে—সমাজ ব্যৱস্থাৰ মাজত মানৱ জীৱনৰ নীতি-ধৰ্মৰ যি অন্ধৰ গজি উঠিছে সি ক্ৰমাৎ জীপাল হৈ আহি আছে। মানুহৰ অৱস্থান অনুসৰি পৰিয়ালে ধৰ্ম-সম্পদক কেন্দ্ৰ কৰি মানুহৰ জীৱন ভৰি গঢ়ি আহিছে বাস্তৱ-সমাজবিধি নীতি-ধৰ্ম। ইয়াৰ মাজেৰে ব্যক্তিগত জীৱনৰ তিতা-কেঁহা অভিজ্ঞতা সঞ্চয়ত গঢ়ি উঠিছে মানৱ জীৱন। এয়েতো জীৱন। মহাকাব্য যুগৰ শিক্ষা সমাজ কাহানিও ব্যৰ্থ হোৱা নাই। বামাৰ্ণৱ-মহাভাৰতৰ শিক্ষা পৰম্পৰা চলি আহিছে। এই শিক্ষা কালজয়ী। আজিও হিন্দুৰ ঘৰত বামাৰ্ণৱ-মহাভাৰতৰ যুগৰ ত্যাগৰ শিক্ষা একেবাবে বিলীন হোৱা নাই। এসময়ত অধ্যাত্ম-জীৱন বৰ্দ্ধিত প্ৰাচীন গ্ৰীকত অহং তথা ব্যক্তি স্বাতন্ত্ৰ্যই মূৰ তুলি উঠিছিল। তাৰ কাৰণ বস্তুজগতৰ সুখ-দুখ, পোৱা-নোপোৱাই তেওঁলোকৰ জীৱন নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছিল। সেয়ে আছিল পাশ্চাত্য জীৱনৰ মূল্যায়নৰ মাপকাঠি। কাৰণ পাশ্চাত্যৰ মানুহ বস্তুতাত্ত্বিক। কিন্তু ভাৰতীয় জীৱনৰ মূল্যবোধ সুকীয়া। অতি অতীজৰপৰা ভাৰতে জাগতিক জীৱনৰ উপৰি অতীন্দ্ৰিয় জগতত এখন আনন্দময় জগত বিচাৰি আহিছে। তেওঁলোকে জীৱনত সচ্চিদানন্দ কৈবল্যমুক্তি

লাভ কৰিবলৈ বিচাৰে। কাৰণ তেওঁলোকৰ জীৱনত সেয়ে চৰম
প্ৰাপ্তি। ভাৰতীয় জীৱনৰ ওচৰত অতীন্দ্ৰিয় জগতৰ এই পোৱাই
জাগতিক জীৱনৰ পোৱাক তুচ্ছ কৰি দিছে। সেই কাৰণে ভাৰতীয়
দৃষ্টিত জৈৱিক জীৱনৰ মূল্য কমি গৈছে—পাশ্চাত্য বিত্তোৰ জৈৱিক
আনন্দত। কিন্তু ভাৰতে বিচাৰে তুৰীয় আনন্দ। ভাৰতীয় সাহিত্যত
সেই কাৰণে নাবীপ্ৰেম জৈৱিক প্ৰেম নহয়। ভাৰতীয় বেদবিহিত
বিবাহ জৈৱিক কৃত্য নহয়। ভাৰতীয় সমাজ ব্যক্তিৰ সমাজ নহয়।
সেই সমাজ জাগতিক জীৱনৰ বহু ওপৰত—অহংমুক্ত এক আনন্দৰ
পৰিবেশ। বাস্তৱত ভাৰতীয় জীৱনৰ মূলমন্ত্ৰ মানৱ-চিত্তৰ অধ্যাত্ম
অনুভূতিৰ ধৰ্মীয় দাৰ্শনিক চিন্তাধাৰাৰ প্ৰকাশ।

যৌৱন

যৌৱনৰ জোৱাৰত কেতিয়াবা কেতিয়াবা কোনো কোনো ডেকা-
গাভৰু হয় কামনা-বাসনাভৰা মিলনৰ আশাত উদ্ধাউল। সিহঁতৰ
শৰীৰত চিটিকে কামাগ্নিৰ ফিৰিঙতি। যৌৱনৰ জুয়ে ছয়োৰো অন্তৰ
দহে। চুম্বকে লো আকৰ্ষণ কৰাৰ দৰে যৌৱনে যুৱক-যুৱতীক
আকৰ্ষণ কৰে। সেই আকৰ্ষণ অপূৰ্ব। সেই অপূৰ্ব আকৰ্ষণত
পৰস্পৰৰ প্ৰাণৰ টানত শৰাবত বিজুলীয়ে তিববিবায়। যৌৱনৰ
জোৱাৰত ঠেকেচা খাই সিহঁত জোৱাৰৰ উত্তাল তবঙ্গমালাত উটি-
ভাহি যায়।

যৌৱনৰ জোৱাৰত নব হৈ উঠে বেছ দেখনিয়াৰ, হৃষ্টপুষ্ঠ, সবল,
সুন্দৰ আৰু স্বাস্থ্যবান চফল ডেকা। নাবী হয় দীপ-লিপ চেহেৰাৰ
ধুনীয়া গাভৰু;—ৰূপ-যৌৱনে ভৰা—সৌন্দৰ্য্যৰ সফুৰা। জীৱনৰ
বসন্তত সিহঁতৰ চকুত দীপ্তি, গাত বল, হৃদয়ত সাহস, মনত বাসনা
আৰু অন্তৰত কামনা।

জীৱন বসন্তৰ প্ৰথম পুৱাতে ডেকাই বিচাৰি ফুৰে তাৰ প্ৰণয়ৰ
লগৰী। বহাগত প্ৰকৃতিৰ বসন্তই বিশ্বজুৰি কৈ যায় সিহঁতৰ প্ৰণয়
বাতৰি। জীৱন বসন্তৰ মলয়াৰ 'বা'ৰ প্ৰবাহত ভাহি আহে মাদকতা।
হঠাৎ আকাশত বিজুলী চমকাৰ দৰে মাদকতা ভৰা সেই মলয়াই
যুৱক-যুৱতীৰ চিত্ত আকৰ্ষণ কৰে। সেই আকৰ্ষণ শক্তিয়ে ডেকা-
গাভৰুক তেনেই ওচৰলৈ টানি নি পৰস্পৰৰ ইমান আপোন কৰি

তোলে যে সিহঁতে গমেই নাপায়। এই কালতে আহে পৰম্পৰ
যৌৱন উপচি পৰি আবেগ ভৰা আহ্বান। গাভৰুৱে সেই আহ্বানত
আগুত হৈ ডেকাক জনায় বুকুৰ সন্বাদ—

চম্পাফুল ফুলোতে পিন্ধোতা নহলে
ও ফুল পিন্ধিব কোনে ?
গাভৰু কালতে নিওঁতা নহলে
বুঢ়ী হলে নিবহি কোনে ?

ডেকা-গাভৰুৰ যৌৱনৰ অবাধ গতি। সিহঁতৰ মাজত মৰম উপচি
পৰে। এই মৰম আজিৰ মৰম নহয়; বহুদিন আগৰ। কতদিন
আগতে চেনায়ে তাৰ লাহৰীক দেখি তাইৰ আবেগী মনৰ বুকুৰ সন্বাদৰ
ইঙ্গিত পাই বিড়িয়াই বিড়িয়াই গাইছিল—

হাতো কিনো চাবা ভৰি কিনো চাবা
বুকুতে পঢ়মৰ কলি,
গাৰি দিয়া বিহাৰে ঢাকিব নালাগে
আপুনি উঠিছে ফুলি।

ধুনীয়া কলাফুল এমুঠন বহল বুকুৰ চেনাইক লগ পাই লাহৰীয়ে
দেখিছিল মধুৰ সপোন আৰু বাতি দেখিছিল তাইৰ মৰমৰ চেনাইক—

কলাফুল ধুনীয়া কঁকাল খামুচীয়া
এমুঠন বহল বুকু;
তোমাক ঐ চেনাইটি কেনেকৈ পাহৰিম
সপোন সমাজিকতে দেখোঁ।

যৌৱনৰ জোৱাৰত ডেকা-গাভৰু উঠি যায়। জোৱাৰৰ প্ৰবাহত
সিহঁতৰ মৰমে যেতিয়া দকৈ শিপায়, তেতিয়া ডেকাই পাহৰি যায়
মৰম-চেনেহ। গাভৰুৰ প্ৰেম নিবেদনত ডেকাই অদম্য উৎসাহেৰে
স্বপ্নীকৰণ কৰে—

জৰা খাই বাকলি দলিয়াই পেলাবা
কামুৰি নেখাবা জিম,
আয়ে-বোপায়ে যি কৰে কৰিব
তোমাকে বিয়া কৰি নিম।

ডেকা-গাভৰুৰ আবেগভৰা প্ৰেম নিবেদনত থাকে আন্তৰিকতা,
মধুৰতা, সৰলতা। সিহঁতৰ মিলনৰ বঙীন সপোন দিঠকত ৰূপায়িত
হোৱাত ব্যাঘাত হোৱা যেন পালে আৰু লাহৰীয়ে চেনাইক সঘনে
নেদেখিলে অভিমানত হতাশ হৈ কয়—

লং গুটি এবিলি ক'তে ঐ চেনাইটি
চাদৰ চেলং এবিলি ক'ত ?
শতৰুৰ লগ পাই চাপলি ধৰিলি—
আমাকনো এবিলি ক'ত ?

এনেকৈয়ে সিহঁতৰ যায় দিন, আহে বাতি। ফাগুন মাহ গৈ
চ'ত মাহৰ শেষত বহাগৰ আগমন। বিহুৰ উখল মাখল। তথাপি
সিহঁতৰ যেতিয়া মিলনৰ সুযোগ নাছিল, সিহঁত হয় অতিষ্ঠ। আনকি
পৰম্পৰে চকুৰে দেখিবলৈ যেতিয়া সুযোগ নোপোৱা হ'ল, তেতিয়া
ডেকাই চ'তমহীয়া নাহৰ ফুলৰ তলত অতি আক্ষেপ কৰি গাইছিল—

চতেকে মহীয়া নাহৰ ফুল ফুলিলে
বহাগত পেলালে কলি—
আমাবে ছুখৰ দিন আহিলে লাহৰী
চকুৰে নোচোৱা হলি।

ডেকা-গাভৰুৰ বিহুগীতত প্ৰতিধ্বনিত হয় প্ৰেম-সংলাপ আৰু
প্ৰকাশ পায় পৰম্পৰৰ প্ৰেম নিবেদন। সিহঁতৰ মিলনৰ সুগম পথ
ৰচনাত উভয়ৰ মাক-দেউতাকৰপৰা যেতিয়া সাহাৰি নাপায় তেতিয়া
তাইৰ চেনাইটিয়ে নিজে ধন ঘটি স্বাৱলম্বী হবলৈ বিচাৰে—যাতে তাৰ
লাহৰীক মোনকালে আনিব পাৰে। লাহৰীক চেনাইটিয়ে যেতিয়া

পালে, এটি চৰকাৰী চাকৰি তেতিয়া তাৰ লাহৰীক এৰি প্ৰথমে
প্ৰবাসত থাকিবলগীয়া হ'ল। লাহৰীৰপৰা আঁতৰত চেনাই প্ৰবাসত
থাকিবলগীয়া হোৱাত তাৰ মনত লাগিল ঘোৰ চিন্তা। বনত বাঘ
নহলেও মনত বাঘ। সেয়ে সি ধন ঘটিবলৈ চাকৰি কৰিবলৈ যাওঁতে
তাৰ মৰমৰ লাহৰীক সকিয়াই গৈছিল—

চৰকাৰী চাকৰি কৰিছোঁ লাহৰী
তোমালৈ ঘটিছোঁ ধন ;
ঘনাই অহা-যোৱা কৰিব নোৱাৰোঁ।
পৰলৈ নিদিবা মন।

যৌৱনত ডেকা-গাভৰু হয় ধৈৰ্য্যচ্যুতি। মিলনৰ কামনাত সিহঁত
হয় জৰ্জৰিত। ডেকাই চাকৰি কৰি ঘৰলৈ আহোঁতে মিলনৰ ছেগ
লবলৈ বাট চাই থাকে। বিহুৰ সময়ত চেনাইক অসমীয়া জলপানেৰে
আপ্যায়িত কৰিবলৈ গাভৰু হৈছিল প্ৰবল প্ৰৱৃত্তি। আনকি
সান্দহ-চিৰাও যতনেৰে বাখি দিছিল আৰু কাটি থৈছিল পাণ-তামোল।
কিন্তু সেই বাতি ছেগ চাই চেনাই আহিব নোৱাৰিলে। চেনাই
নাছিলত লাহৰীৰ ঈপ্সিত বাসনাৰ কামনা পূৰ নহ'ল। তাৰ পাচত
দিনত চেনাইক দেখি লাহৰীয়ে কৈছিল—

তোমাৰ ঘৰ সিপাৰে আমাৰ ঘৰ ইপাৰে
মাজত কুঁহিয়াৰৰ বাৰী ;
আহোঁ বুলি নাহিল। তামোল-পাণ কটোলা
সান্দহ-চিৰা কৰালা বাহী।

ডেকা-গাভৰু পৰম্পৰ ইমান ঘনিষ্ঠ হৈ জড়িত হোৱাত ডেকা-
গাভৰুই যেতিয়া মনেখনা পুখুৰীত পানী খাবলৈ নোপোৱা যেন ভাবিলে
তেতিয়া সিহঁত বিমোহিত পৰিল। চেনাইৰ প্ৰতীক্ষাত লাহৰী হৈছিল
অতি অধীৰ। ইতিমধ্যে চেনাইটিয়ে এদিন শনিবাৰে গধূলি চৰকাৰী
চাকৰিৰপৰা আহিব বুলি লাহৰীক জনালে—

শনিবাৰে গধূলি যাম মই লাহৰী
নিদিবি ছোৱাত ডাং,
কুকুৰে ভুকিলে ওলাই তই আহিব
সেইটি ছেগতে পাম।

ডেকা-গাভৰুৰ পৰম্পৰৰ প্ৰেম নিবেদনেৰে আত্ম-সমৰ্পণৰ পাচত,
মাক-দেউতাক, অভিভাৱক, আত্মীয়-স্বজন আৰু সমাজৰপৰা যেতিয়া
সিহঁতে কোনো সহানুভূতি নাপায়, তেতিয়া যৌৱনৰ মাদকতাত
অন্তৰে অন্তৰে সিহঁত হৈ উঠে ঘোৰ বিপ্লৱী। যৌৱনৰ জোৱাত,
ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰাণৰ স্পন্দনত সিহঁতে তেতিয়া আৰু সমাজৰ ৰীতি-
নীতি একো মানিব নোখোজে। তাৰ ফলত চেনাইৰ প্ৰতীক্ষাত
পীড়িতা সংঘমহীনা লাহৰীয়ে এদিন ঘৰত কোনো নথকাত চেনাই
আহিব লাগে বুলি মাতি পঠালে—

চাপৰ জেওৰা তিনি তৰপীয়া
ছলে চাই মাৰিবা দেও
বুকু থিৰ কৰি আহিবা চেনাই
ঘৰত নাইকিয়া কেও।

এয়া লাহৰীৰ প্ৰাণৰ আহ্বান। এই আহ্বান প্ৰত্যাখ্যান কৰিব
নোৱাৰি হঠাতে লাহৰীৰ ধনে মাজনিশা তাইৰ ওচৰ পালেহি।
পৰম্পৰ মিলনৰ আনন্দত আপ্লুত হ'ল। স্পৰ্শ লাভৰ মাদকতাত
সিহঁতৰ ইন্দ্ৰিয় চৰিতাৰ্থ হ'ল। দৈহিক মিলনৰ স্পৰ্শস্বৰ্ণ আনন্দৰ যি
পুলক সেই আনন্দ পুলকত বিভোৰ হৈ থাকোঁতে বাতি পুৱাবৰ হ'ল।
কুকুৰাই ডাক দিলে। পুৱতি নিগাৰ কুকুৰাৰ ডাক শুনি 'ধন'ক
লাহৰীয়ে মৌসনা মাতেৰে কয়—

তোমাৰ তিনিখনি আমাৰ তিনিখনি
ছখনি কাপোৰৰ জাপ,
তোমাৰ তিনিখনি লোৱা বাছি বাছি
কুকুৰাই দিছে ডাক।

এইটো স্বাভাৱিক যে তেনে সুখ-সন্তোগৰ পাচত কোনো চেনাই আৰু লাহৰীয়ে বাতিপুৱা হোৱাটো বাঞ্ছা নকৰে। কিয়নো লাহৰীৰ প্ৰবল ইচ্ছা আছিল—ধনৰ বুকুৰ মাজত মূৰ গুজি থাকিবলৈ। সিহঁতৰ সেই মিলন বাতি নৌপুৱাওঁতেই কুকুৰাই ডাকি তাইৰ ‘ধন’ক আঁতৰাই নিলে। বাতি পুৱাওঁতে ধনে তাইক এৰি যাবলৈ ওলোৱাত লাহৰীয়ে কুকুৰাক খং কৰি প্ৰতিশোধ লবৰ মনেৰে ভুকুৱাই মাৰি পেলাব বুলি কৈছিল—

কুকুৰা কুকুৰা, অজাতি কুকুৰা !
ভুকুৱাই মাৰিম তোক ;
বাতি নৌপুৱাওঁতেই কিয় ডাকে দিলি
ধনে এৰি যায় মোক ।

বিবাহ-বন্ধন

বৈদিক যুগৰ প্ৰাচীন সভ্যতাই ভাৰতৰ ঐতিহাসিক সভ্যতা। এই সভ্যতা ভাৰতৰ গৌৰৱৰ মুকুট-মণি। এই যুগত ভাৰতীয় সভ্যতাৰ পোহৰে গোটেই জগতক যি সত্যৰ সন্ধান দিছিল, সি আছিল ‘সত্যম্-শিৱম্-সুন্দৰম্’ৰ সন্ধান। সেই কাৰণে সেই যুগত আৰ্য্যাবৰ্তৰ উপত্যকা বেদৰ ওঁক্ষাৰ ধ্বনিত মুখৰিত হৈছিল।

বৈদিক সভ্যতাৰ সময়ত আৰ্য্যসকলৰ কথিত ভাষা আছিল সংস্কৃত। তেতিয়া সংস্কৃত ভাষাৰ ইমান চৰ্চা হৈছিল যে তাহানিৰ আৰ্য্যাবৰ্তত সি সাৰ্বজনীন ভাষা হৈ পৰিছিল। গতিকে সেই যুগত সংস্কৃতেৰে বেদ-গান, ভগৱানৰ প্ৰাৰ্থনা হোৱাৰ উপৰিও, আৰ্য্যসকলৰ মাজত সংস্কৃতেৰে ভাবৰ আদান-প্ৰদানো হৈছিল। এতেকে সেই সময়ত অনুষ্ঠিত হোৱা বিয়া-সবাহ, মাস্তুলিক অনুষ্ঠান প্ৰভৃতি সকলো উৎসৱতে সংস্কৃত ভাষা ব্যৱহাৰ হৈছিল। আনকি বিবাহ-উৎসৱতো দবা-কইনাই সংস্কৃততহে সংলাপ কৰিছিল।

তেতিয়াৰ যুগত আৰ্য্যসকলৰ নব-নাৰীৰ মাজত যি বিবাহ হৈছিল, সি আছিল বেদবিহিত পৱিত্ৰ মাস্তুলিক অনুষ্ঠান। সেই বিবাহৰ উদ্দেশ্য আছিল অতি উচ্চ। সেই বিবাহ-অনুষ্ঠানত বৰ-কইনাৰ প্ৰাণৰ অপূৰ্ব সম্বন্ধই প্ৰেমৰ বন্ধনক অচ্ছেদ্য কৰি ৰাখিছিল। বৈদিক সভ্যতাৰ সময়ৰপৰা, ভাৰতৰ হিন্দুসমাজত বিবাহ-সূত্ৰেৰে হোৱা মিলন—বাস্তৱত ধৰ্ম-বন্ধন।

কোনো কোনো দেশত এতিয়া বিবাহ ধৰ্ম-বন্ধন বুলি পৰিগণিত নহয়। সেইবোৰ দেশত বিবাহ প্ৰসংবিদাৰ চুক্তি মাথো। সেই দেশত বয়স-প্ৰাপ্ত লোকে মিলনৰ আকাঙ্ক্ষাত স্ত্ৰীয়ালায়লৈ যায়।

তাত সাক্ষী প্রমুখ্যে প্রসংবিদ্য চুক্তিপত্ৰত স্বাক্ষৰ কৰি বিয়া সোমায়।
তেওঁলোকে তেনেকৈয়ে স্বামী-স্ত্ৰী সম্বন্ধৰ পাতনি তৰে। স্বামী-স্ত্ৰীৰ
উভয়ৰ কোনো পক্ষই যদি চুক্তি ভঙ্গ কৰে তেনেহলে উক্ত
প্রসংবিদ্য চুক্তিৰ চৰ্ত অনুসৰি ন্যায়ালয়ৰ অনুমোদনক্ৰমে স্বামী-স্ত্ৰীয়ে
ইচ্ছা কৰিলে বিয়াৰ বন্ধনৰপৰা মুক্ত হব পাৰে। সেই দেশবোৰত
তেনেকৈয়ে স্বামী-স্ত্ৰীৰ বৈবাহিক সম্বন্ধৰো ওৰ পৰে।

উত্তেজনাৰশতঃ কোনো এক দুৰ্বল মুহূৰ্তত হোৱা নব-নাৰীৰ যৌন
মিলনেই বিয়া নহয়। অথবা যৌৱন-বাগীত যুৱক-যুৱতীৰ অতৃপ্ত
বাসনাৰ কামনা পূৰাবলৈ কৰা ইন্দ্ৰিয় চৰিতাৰ্থও বিবাহ নহয়।
নব-নাৰীৰ আত্মসমৰ্পণত হোৱা—স্বামী-স্ত্ৰীৰ পৱিত্ৰ প্ৰেমৰ বন্ধনেই
বিবাহ। ভাৰতৰ বৈদিক সংস্কৃতিত আৰ্যাসকলৰ যি বিবাহ হৈছিল,
আজিও বৰ্তমান হিন্দু সমাজত সেই বিবাহ পদ্ধতি প্ৰচলিত। ই
বেদ-বিহিত পৱিত্ৰ ধৰ্ম-বন্ধন। সেই পৱিত্ৰ ধৰ্ম-বন্ধনত হয় সঙ্কল্প আৰু
শপত গ্ৰহণ। বৰ্তমান ভাৰতত সেই মহান উদ্দেশ্য আৰু উচ্চ আদৰ্শৰে
হিন্দুৰ এই বিবাহ অনুষ্ঠিত হয়।

সময়ৰ সোঁতত, যুগধৰ্মৰ প্ৰভাৱত, পৰিবৰ্তনশীল জগতত আজিৰ
ভাৰতত বৈদিক যুগৰ আৰ্যাসকলৰ বিবাহ পদ্ধতিৰ বিশেষ পৰিবৰ্তন
হলেও, আধুনিক সমাজত নব-নাৰীৰ বিবাহ এটি ডাঙৰ উছৰ। সভ্য
সমাজত বিবাহ এক প্ৰধান সংস্কাৰ। নব-নাৰীয়ে সেই মাত্ৰলিক
অনুষ্ঠানত সঙ্কল্প লয় আৰু শপত গ্ৰহণ কৰে যজ্ঞৰ হোমাগ্নিক সাক্ষী
কৰি। উভয়ে প্ৰাৰ্থনা কৰে দম্পতীৰ প্ৰেম পৱিত্ৰ কৰি তুলিবলৈ।
বিয়াৰ দিনা পত্নীয়ে প্ৰেমভৰা চকুলোৰে প্ৰেমাঞ্জলি নিবেদন কৰি
মিলনৰ আশাত পতিক জনায় অন্তৰৰ সবল প্ৰণতি।

বিয়াৰ হোম-যজ্ঞ সমাপ্তিত পতিৰ জীৱনত পত্নী হয় জীৱন লগৰী।
পতিয়ে পত্নীক জীৱনসঙ্গিনী কৰি আনন্দৰ পুলকত সাৱটি লৈ শপত
খাই সেইদিন ধৰি সহধৰ্মিনী স্বৰূপে গ্ৰহণ কৰে। এই শুভদিনৰ
শুভ লগনতে পতি-পত্নীয়ে প্ৰেমৰ পাতনি তৰে।

জীৱন-বসন্ত

প্ৰকৃতিৰ ৰীতি—দিন আৰু ৰাতি। ৰাতিৰ অন্ধকাৰ আঁতৰাই
পূবপিনে উঠি অহা সূৰ্য্যৰ হেঙুলীয়া কিৰণ ভাহি আহে। প্ৰকৃতিৰ
জগতত এক আলোড়নৰ সৃষ্টি হয়। উষাৰ অৰ্ধণে বন-উপবনত,
পশু-পক্ষী, চৰাই-চিৰিকটিৰ মাজত আনন্দৰ সৃষ্টি কৰে। নিজীৱ
জগত সজীৱ হৈ উঠে। নিস্তন্ধ জগতে পায় আনন্দ উৎসৱৰ আগ-
জাননী। ডালত থকা চৰাই-চিৰিকটিয়ে সেই উৎসৱত যোগ দি গান
গায়। পুৱাৰ পোহৰে ৰাতিৰ নিজীৱ জগতত প্ৰাণৰ সঞ্চাৰ কৰে।
বিহগ-বিহগীয়ে গাই উঠে গান। প্ৰত্যেক প্ৰাণীয়ে পায় প্ৰাণশক্তি।
সেই প্ৰাণশক্তি জগতৰ জীৱ-জন্তু, পশু-পক্ষীয়ে উপলব্ধি কৰে।
চৰাই-চিৰিকটিয়ে গায় অন্তৰৰ আনন্দ সঙ্গীত—প্ৰকৃতিৰ জয় গান।

বিধাতাৰ সৃষ্ট জগত। এই পৰিদৃশ্যমান জগতত, প্ৰকৃতিৰ যি
বিশ্ববিনন্দীয়া সৌন্দৰ্য্য দেখা যায়—তাৰ প্ৰকৃত ৰূপৰ পূৰ্ণ ছবিটি
কাহানিও দেখিবলৈ পোৱা নাযায়। কিন্তু বিধাতাৰ সৃষ্ট জগতৰ ক্ষুদ্ৰ
অংশ এটিৰ সৌন্দৰ্য্য দেখি মানুহৰ মন-প্ৰাণ আনন্দত নাচি উঠে।
সেই আনন্দৰ যি পুলক সি বৰ্ণনাৰ অতীত—সঁচাকৈ অনিৰ্বচনীয়।
বিশ্ব সৃষ্টিৰ অন্তৰালত থকা সৌন্দৰ্য্যভৰা সেই ৰূপ, সদায় মানুহৰ
ভাল লগা, বেয়া লগা, সুখ-দুখৰ মাজত বৰ্তমান।

প্ৰকৃতিৰ মনোৰম পৃথিৱী। সেউজীয়া ধবলীৰ বুকুত পৰ্বত-পাহাৰ,
হাবি-বন, কুঞ্জ-উপবন, নদ-নদী আৰু নানা শস্যে ভৰপূৰ—নদন-বদন
খেতি-পথাৰ। ‘আঘোণ’ৰ ‘হেমন্ত’ৰ সোণালী ধাননিৰ বহল পথাৰৰ
মনোৰম দৃশ্যই পথিকৰ মন-প্ৰাণ হৰি নিয়ে। ‘পুহ’ৰ পেপুৱা লগা

শীতৰ পাচত প্ৰকৃতিয়ে নানা সৌন্দৰ্য্যৰ সমাবেশেৰে ৰূপ সলায়। নিতে নব মাজে প্ৰকৃতিয়ে নতুন ৰূপত দেখা দি জগতত বিশ্ব বিনন্দীয়া সৌন্দৰ্য্যৰ সৃষ্টি কৰে। প্ৰকৃতিৰ চিত্ৰ-বিচিত্ৰময় জগত আৰু অতি মনোৰম হৈ উঠে। কুলি-কেতেকীয়ে প্ৰকৃতিৰ সেই সৌন্দৰ্য্যময় বসন্তৰ বাতৰি দিয়ে। শুৱনী আকাশৰ তলত ধুনীয়া পৃথিৱীত ঋতুৰাজ বসন্তৰ শুভাগমন। দশোদিশে ভোমোৰাৰ গুঞ্জন— ফুলে-ফুলে জাতিকাৰ। কুঞ্জ-নিকুঞ্জ, বন-উপবন, কুলি-কেতেকীৰ বৰে মুখৰিত। বসন্তই বিশ্বজুৰি আনে উত্তম উৎসাহ। প্ৰকৃতিৰ ৰাজ্যত বসন্ত উৎসৱৰ বিপুল আয়োজন। প্ৰকৃতিৰ মাজত বসন্তই যেনেকৈ আনে আনন্দৰ আলোড়ন, তেনেকৈ যৌৱনে জীৱনত তোলে আনন্দৰ হিল্লোল। যৌৱন-জীৱনৰ বসন্ত। মানুহে মনুষ্য শক্তি সুঁৱৰি যেতিয়া বিশেষ আনন্দ লাভ কৰে আৰু আত্মবলৰ আনন্দ মৰ্মে মৰ্মে উপলব্ধি কৰে, তেতিয়াই মানুহৰ উৎসৱ।

জীৱন বসন্তৰ প্ৰথম পুৱাতে মানুহৰ মনত বিশেষ আনন্দ। যৌৱনৰ জোৱাৰ আহিলে সেই আনন্দত মানুহ মতলীয়া হৈ উঠে। বাস্তৱতে মানুহে যৌৱনত বিশেষভাবে উপলব্ধি কৰে মনুষ্য শক্তিৰ আত্মবীৰ্য্য আৰু বল। শিৰাই শিৰাই সেই শক্তিৰ প্ৰভাৱ অনুভৱ কৰে, বন্ধে বন্ধে সি প্ৰকাশ হৈ পৰে। এয়ে ফুটন্ত যৌৱন—নব-নাৰীৰ জীৱন-বসন্ত।

ডেকা-গাভৰুৰ যৌৱনৰ গতি অবাধ। যৌৱনত ইন্দ্ৰিয় সুখ-লিপ্সাৰ প্ৰবৃত্তি স্বাভাৱিক। ই প্ৰকৃতিৰ বীতি। মানুহ আৰু পশুৰ মাজত এই প্ৰবৃত্তি বৰ্তমান। মানুহ বিবেক-বুদ্ধি আৰু সংযমৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হয়। নহলে ইন্দ্ৰিয় সুখলিপ্সাৰ প্ৰকৃতিৰ মাজত মানুহ আৰু পশুৰ একো পাৰ্থক্য নাথাকিলহেঁতেন। মানুহৰ অন্তৰত মানুহৰ প্ৰবৃত্তি বিৰাজমান। সেই কাৰণে প্ৰাণীজগতত মানুহ শ্ৰেষ্ঠ। জ্ঞানী মানুহে সংযমেৰে পাশবিক প্ৰবৃত্তি দমন কৰে। মানবিক প্ৰবৃত্তি বিকাশৰ দ্বাৰা মানুহ চৰিত্ৰবান হৈ সমাজত সমাদৰ লাভ কৰে।

বিয়া পাতে কি কাৰণে?

পৰিবৰ্তনশীল জগতত এই ভাৱততে সময়ৰ সোঁতত আজিৰ যুগধৰ্মৰ প্ৰভাৱত বিবাহ পদ্ধতিৰ বিশেষ পৰিবৰ্তন হৈছে। অৱশ্যে আধুনিক সমাজতো নব-নাৰীৰ শুভ পৰিণয় এক মহৎ উৎসৱ। মানুহৰ জীৱনত বিবাহ প্ৰধান সংস্কাৰ আৰু মানুহৰ ধৰ্ম বিশেষে ই এক প্ৰধান মাত্ৰলিক অনুষ্ঠান। হিন্দুৰ বিবাহত বেদ-মন্ত্ৰেৰে অনুষ্ঠিত মাত্ৰলিক অনুষ্ঠানত, বৰ্তমান সভ্য তথা আধুনিক প্ৰগতিপন্থীসকলে বিশেষ গুৰুত্ব নিদিলেও ই এক ডাঙৰ উৎসৱ। ইয়াৰ উদ্দেশ্য মহৎ আৰু এই উৎসৱ বহুজনৰ সুখৰ কাৰণে আৰু সমাজৰ হিতৰ কাৰণে।

আজিৰ যুগত আধুনিক শিক্ষিত যুৱক-যুৱতীয়ে পৰম্পৰে বিয়া কৰোৱাৰ বহু কাৰণ। যেনে—যৌৱনত যুৱকক প্ৰথমতে লাগে এজনী যুৱতী প্ৰণয়িনী। দ্বিতীয়তে—যিহেতু শিক্ষিত ডেকাৰ ওচৰলৈ আহে নানা বন্ধু-বান্ধৱ; সেই বন্ধু-বান্ধৱসকলক আদৰ-সন্মান প্ৰদৰ্শনৰ বাবে ডেকাক লাগে এগৰাকী মনোৰমা পৰিবেশিকা। তৃতীয়তে—কেৱল সাংসাৰিক তথা পাৰিবাৰিক জীৱনতে নহয়, বৰ্তমান ব্যৱসায়িক আৰু আৰ্থিক জগতত বাস্তৱত লাগে জীৱনত অহৰহ পৰামৰ্শ কৰিবলৈ এজন বুদ্ধিদাতা অৰ্থাৎ আধুনিক প্ৰাইভেট ছেক্ৰেটাৰী। চতুৰ্থতে—নিজৰ নানা অভিযোগ শুনিবলৈ লাগে—খং কৰিলেও নিমাত হৈ থকা—এজন শ্ৰৱণকাৰী। পঞ্চমত—দাসীৰ দৰে সেৱা-পৰায়ণা এজনী শুভ্ৰাষু নাৰী লাগে। ষষ্ঠতে—এখনি সাদৰী হিয়াৰ এগৰাকী সহানুভূতিশীল প্ৰিয়া লাগে—সুখে-দুখে, বিপদে-সম্পদে যাৰ বুকুত পৰি চকুলো টুকি সান্ত্বনা লভিব পৰা যায়।

জীৱন-সঙ্গিনী

বিবাহৰ পাচত স্বামীৰ ধৰ্মই স্ত্ৰীৰ ধৰ্ম হয়। স্ত্ৰী সহধৰ্মিণী হৈ স্বামীক সৰ্বতোভাবে সেৱা কৰে। যেনে—যৌৱনত স্ত্ৰী সংসাৰ সৌন্দৰ্য্যৰ প্ৰতিমা; বান্ধক্যত জীৱন অৱলম্বনৰ সুধমা, ক্ষমাত ধৰণী; ভোজনত জননী; ঘৰত দাসী; ক্ৰীড়াত সখী; শয়নত অপ্সৰা; কৌতুকত বহুধৰা; ক্ৰোধত দাস্তা; সঙ্কমত বেষ্টা; বিপদত বন্ধু, ধৰ্মত গুৰু; বোগত বৈজ্ঞ; বিঘাত শিষ্য; সম্পদত শোভা; প্ৰবাসত চিন্তা; স্বাস্থ্যত সুখদা; ভাষণত প্ৰিয়বদা; শ্ৰমত বিৰাম; অশ্ৰমত আৰাম; অৰ্জনত লক্ষ্মী; ব্যয়ত মিত্যবয়ী।

নব-নাৰীৰ মিলন সৃষ্টিৰ কাৰণ। পুৰুষ আৰু স্ত্ৰীৰ মিলন বিধিৰ বিধান। ই প্ৰকৃতিৰ বীতি। সেই কাৰণে শাস্ত্ৰত কৈছে যে পুৰুষে যেতিয়া পৰ্য্যন্ত স্ত্ৰী লাভ নকৰে তেতিয়া পৰ্য্যন্ত সম্পূৰ্ণ নহয়।

যাবল্লবিন্দতে জায়াং তাবদৰ্ধো ভবেৎ পুংমান।

ব্যাস সংহিতা ২।১৪

এই কাৰণেই পতি আৰু জায়াৰ মিলন। প্ৰজাপতিয়ে নিজৰ পত্নীৰ দুই ভাগ কৰি পতি আৰু পত্নীৰ সৃষ্টি কৰা হেতু পতি আৰু পত্নী, দুয়ো অভেদ আত্মা।

স ইমমেবাত্মনং দ্বেধাপাতয়ৎ

ততঃ পতিশ্চ পত্নী চা ভবতাম্।

বৃহদাৰণ্যকো পনিষৎ। ১.৪.৩ ॥

নিমন্ত্ৰণ

বৈদিক যুগৰপৰা পৰম্পৰা প্ৰচলিত পাণ-তামোলৰ শৰাই অসমৰ জন-সংস্কৃতিৰ প্ৰতীক—বিয়া-সবাহত, উৎসৱে-পাৰ্বনে, পাণ-তামোলেৰে অসমত নিমন্ত্ৰণৰ শৰাই আগবঢ়োৱা হয়। বিবাহ হ'ল মানুহৰ জীৱনত এটি প্ৰধান উছৰ। বিবাহ উৎসৱতে আনন্দৰ উখল মাখল। বিয়াৰ আয়োজনৰ আগতে—

কন্যা কাময়তে ৰূপং মাতা বিত্তম্ পিতা শ্ৰতম্

বান্ধবাঃ কুলমিচ্ছন্তি মিষ্টান্ন মিতৰে জনাঃ।

অৰ্থাৎ কইনাই কামনা কৰে বৰ যাতে ৰূপবান হয়। কইনাৰ মাকে বিচাৰে দৰাজন যাতে ধনবান হয়। কইনাৰ দেউতাকে হলে পাত্ৰৰ যশ আৰু খ্যাতিহে বিচাৰে। আত্মীয়-স্বজন, ইষ্ট-কুটুম্বে কিন্তু বৰৰ কুল আৰু জাতিহে চায়। আৰু বাকী অইন সবে—বিয়াৰ মিঠাই আশা কৰে। এনেকৈয়ে হয় বিয়াৰ আয়োজন। বিয়া পাতিলে কোনোৱে কৰে মধুৰ কল্পনা আৰু কোনোৱে অনৰ্থক জল্পনা।

আত্ম-নিবেদন

যৌৱন জীৱনৰ বসন্ত। আজি বিয়া। বিয়াৰ দিনটো
মানৱ জীৱনৰ অতি শুভদিন—জীৱন-বসন্তৰ গৌৰৱময় উছৰ। এই
শুভদিনৰ শুভ লগনতে ডেকা-গাভৰুৰ শুভ মিলন। আজিয়েই
ডেকা-গাভৰুৰ আত্ম-নিবেদন—অন্তৰে অন্তৰ বৰণ।

ওঁ বৰেণ্যস্তেং বৃণে ত্বাহু

বৃণে চিত্তংবৃণে মনঃ।

বৃণে সৌমনসং হৃদিং

আত্মানং আত্মনাবৃণে ॥

অৰ্থাৎ বৰ-কইনাৰ শুভ পৰিণয়ত আত্মনিবেদন কৰি কইনাই
পিতৃকায় বৰক বৰণমালা। বৰ-কইনাই পৰস্পৰক বৰণ কৰে। বিয়াৰ
দিনাই হয় নব-নাৰীৰ আত্মসমৰ্পণ। আৰু পৰস্পৰে কয় মোৰ চিত্তত
তোমাৰ চিত্ত কৰিলোঁ বৰণ। মোৰ মনত কৰিলোঁ বৰণ তোমাৰ মন।
মোৰ প্ৰীতিৰে কৰিলোঁ বৰণ তোমাৰ প্ৰীতি ; মোৰ আত্মাবে তোমাৰ
আত্মা কৰিলোঁ বৰণ। আজি হন্তে তোমাতে কৰিলোঁ আত্মসমৰ্পণ।

শুভদৃষ্টি

মাহেন্দ্ৰ যোগৰ শুভ লগনত জীৱন লগৰীৰ সৈতে বিয়াৰ দিনা
হয় প্ৰথম দৰ্শন। প্ৰেম-আনন্দত আপ্লুত হৈ নয়নভৰি চাই বৰে
কইনাক কয়—

অক্লৌ নৌ মধুসংকাশে

অনীকং নৌ সমঞ্জসম্

অন্তঃ কুণ্ঠস্ব মাং হৃদি

মম ইমৌ সহাসতি ॥

অৰ্থাৎ শুভ লগনত তোমাৰ প্ৰেমাঞ্জন সনা ধুনীয়া চকুযুৰিৰ
শুভদৃষ্টিত তোমাৰ হিয়াই মোৰ হিয়াক লওক সাবটি আৰু আমাৰ
প্ৰেম-পৰশত নববাগ উঠক ফুটি।

হোম যজ্ঞত শপত

অগ্নিৰ অৰ্থ জুই। জুইৰ কাম পুৰি ভঙ্গ কৰা আৰু যতেই এন্ধাৰ থাকে তাতেই পোহৰ দিয়া। মানুহৰ জীৱনত পোহৰ আৰু অন্ধকাৰ বুলিলে জানেই পোহৰ, অজ্ঞতাই অন্ধকাৰ। পোহৰত অন্ধকাৰ থাকিব নোৱাৰে। বহি অৰ্থাৎ অগ্নিয়ে অন্ধকাৰ বিনাশ কৰে। অগ্নিত স্বৰ্গীয় আভা বিৰাজমান। বৈদিক যুগত আৰ্যাসকলে অগ্নিক দেৱতা হিচাপে পূজা কৰিছিল। ঋগ্বেদৰ প্ৰথম শ্লোকটি হ'ল—

ওঁ অগ্নিমালে পুৰোহিতং যজ্ঞশ্চ দেবমুত্বিজম।

হোতাৰং ধত্ত্বাতমম্। ঋগ্বেদ। ১।

ঋগ্বেদত অগ্নি জ্যোতিৰ্জ্ঞান স্বয়ং ভগৱান বুলি অভিহিত। অগ্নিৰ শক্তি অসীম। সুখে-দুখে, বিপদে-সম্পদে অগ্নিয়ে মানুহক এৰা নিদিয়। মানৱ জীৱনত জুই আবিষ্কাৰ হোৱাৰ দিন ধৰি অগ্নি বিনা বাস্তৱত কোনো অনুষ্ঠানেই সমাধা নহয়। গতিকে বিয়াৰ মাস্তুলিক অনুষ্ঠানতো অগ্নি প্ৰাৰ্থনা এটি অপৰিহাৰ্য্য অঙ্গ। সেই কাৰণে শুভবিবাহত হোম যজ্ঞই অগ্নিৰ পূজা। বৰ-কইনাই বিবাহত অগ্নিক প্ৰাৰ্থনা কৰি হোম যজ্ঞত শপত লৈ সঙ্কল্প কৰে—বৈবাহিক জীৱন মধুৰ কৰিবলৈ।

অগ্নি প্ৰাৰ্থনা

ওঁ সুগম্ পন্থাং প্ৰদিশন্ন এহি
জ্যোতিষ্ম দেহজবন্ন আয়ুঃ
অপৈতু মৃত্যুৰমৃতং ন আগাদ্
বৈবস্বতো নো অভয়ং কৃণোতু ॥

[পাৰস্কৰ গৃহসূত্ৰ—কাঠক সংহিতা]

শুভদিনত অনুষ্ঠিত হয় বিবাহ উৎসৱ। বিয়াৰ দিনা বৰ-কইনাৰ সংসাবত প্ৰথম প্ৰবেশ। জীৱনৰ জয়যাত্ৰা। জ্ঞানৰ পোহৰেৰে নৱ-দম্পতীয়ে যাতে জীৱনৰ সুগম পথ বচনা কৰি—জীৱনৰ খলাবমা পিছল বাটত পবিত্ৰ প্ৰেমময় জীৱন যাপন কৰিব পাৰে তাৰ বাবে প্ৰাৰ্থনা কৰি কয়—হে বহি! জবাহীন আয়ু আমাক সম্পদ স্বৰূপে দি কৃপা কৰি আমাৰ ভবিষ্যত উজ্জল কৰা। মৃত্যুৰ ঘোৰ অন্ধকাৰ আঁতৰ কৰি আমাৰ জীৱন উজ্জল কৰা। স্বৰ্গীয় আভা মবতলৈ আহক নামি আৰু যমৰাজে আমাক দিয়ক অভয় বাণী।

কইনাদাতাৰ কৃতাজলি

বৰব শুভাগমনত আয়তীসকলে আৰৈ চাউল ছটিয়াই উকলি দি মঙ্গলধ্বনি কৰি কইনা ঘৰৰ পদূলিত বৰক সাদৰ সন্তোষ জনায়। কইনাৰ ঘৰত বিয়াৰ উলহ-মালহ। কইনাযাত্ৰী বৰযাত্ৰীৰ হৰ্ষধ্বনি, আনন্দ-উল্লাস আৰু শঙ্খধ্বনি, পুৰোহিতৰ বেদমন্ত্ৰ ধ্বনিৰে বিবাহমণ্ডপ মুখৰিত। তাৰ পাচত কইনাৰ মাকে বৰক আদৰে। কইনাৰ দেউতাকে বৰ আদৰি মাঙ্গলিক পূজা অনুষ্ঠান আৰম্ভ কৰে। পূজামণ্ডপত কইনাদাতাই পাচ-অৰ্ঘ্য-মালা-বস্ত্ৰেৰে বৰক বৰণ কৰে। কইনা সম্প্ৰদানৰ সময় হলে বৰঘৰৰ পৰা কইনাক হোমৰ গুৰিলৈ আনে। কইনাক গন্ধ পুষ্পাদিৰে লক্ষ্মীস্বকপিনী বুলি—মহালক্ষ্মীদেৱী সন্মোদনেৰে নমস্কাৰ কৰা হয়।

কইনাদাতাই কইনাৰ বাওঁতৰিত পানীদি হাতযোৰ কৰি কৃতাজলি হৈ কয়—

ওঁ জন্মপ্ৰভৃতি যৎকিঞ্চিৎ পাপং ভাদ্ৰ ময়াকৃতম্।

তৎকং ক্ষমস্ব হে লক্ষ্মী! স্বৰ্গদাত্ৰিঃ নমহস্ততে।

অৰ্থাৎ হে ভদ্রে! জন্মৰ দিন ধৰি মই যি যি পাপ কৰি আহিছোঁ— হে লক্ষ্মী! মোক ক্ষমা কৰা। স্বৰ্গদাত্ৰিঃ তোমাক নমস্কাৰ। তাৰ পাচত আকৌ মূৰত ফুল দি যোৰহাত কৰি কয়—

ওঁ আক্ৰোশিত তাড়িত বা যচ্চ বাচা প্ৰপীড়িতা

তৎকং ক্ষমস্ব লক্ষ্মী! স্বৰ্গদাত্ৰিঃ নমহস্ততে।

হে লক্ষ্মী! তোমাক নানা কুৰাক্য ভৎসনাবে তাড়না দি নানা উৎপীড়ন কৰি আহিছোঁ। তুমি মোক ক্ষমা কৰা। স্বৰ্গদাত্ৰী—মই তোমাক প্ৰণাম কৰিছোঁ।

হিয়াৰ বিনিময়

স্বামী-স্ত্ৰীৰ চিত্ত বিনিময় বিবাহ আৰু জীৱনৰ বৈশিষ্ট্য। সেই কাৰণে বিবাহৰ শুভ লগনত মাঙ্গলিক অনুষ্ঠানত স্বামীয়ে কয়—হে প্ৰিয়া, আজি দিয়া তোমাৰ হিয়াখনি মোক। আৰু মোৰ হিয়াখন তুমি লোৱা। তোমাৰ হিয়া আৰু মোৰ হিয়াৰ আজি বিনিময় হ'ক। হিয়াৰ বিনিময়ত আমাৰ দুটি মন একাকাৰ হ'ক। বিবাহ আৰু জীৱনত পতি-পত্নীৰ চিত্ত বিনিময় অপৰিহাৰ্য্য। যথা—

ওঁ যদেতদ হৃদয়ং তব

তদস্তু হৃদয়ং মম

যদিদং হৃদয়ং মম

তদস্তু হৃদয়ং তব।

[সামমন্ত্ৰ ব্ৰাহ্মণ]

বিবাহত দুটিৰ মিলন

কণিক উত্তেজনাৰ মুহূৰ্ত্ত মিলন তৃপ্তি সাধনৰ পাচত, যুৱক-যুৱতীৰ ইন্দ্ৰিয় চৰিতাৰ্থ হলে উভয়ে প্ৰত্যাগমন কৰে। বিবাহৰ পাচত নৱ-দম্পতীৰ প্ৰত্যাগমন নহয়। বিবাহৰ পাচত শুভমিলনৰে দম্পতীৰ মধুৰ জীৱন আৰম্ভ হয়। পতি-পত্নীয়ে শুভমিলনৰ উদ্দেশ্যে প্ৰেম-বন্ধনৰ মাজলিক অনুষ্ঠান হোমযজ্ঞত অগ্নিসাক্ষী কৰি সঙ্কল্প লৈ শপত গ্ৰহণ কৰে। হোমযজ্ঞ আৰু ত্যাগেৰে বিয়াৰ দিনা বৈদিক মন্ত্ৰেৰে যি সঙ্কল্প লৈ শপত গ্ৰহণ কৰে তাৰ ভাৱাৰ্থ ইমান মৰ্মস্পৰ্শী যে সেইটো তলত উল্লেখ কৰা বিবাহ-মন্ত্ৰৰপৰা স্পষ্ট হৈ পৰে। যেনে :

আজি শুভবিবাহত, আমাৰ দুটিৰ মিলন মধুৰ হ'ক। সংসাৰ যাত্ৰাত বৈবাহিক জীৱনেৰে আমি আগবাঢ়ি যাওঁহঁক। মিলি যাওক মোৰ পৰাণে তোমাৰ পৰাণ। বিবাহ আৰু জীৱনত উভয়ৰ মিলনত আমাৰ শক্তিৰ প্ৰয়োগ হ'ক। তোমাৰ অস্থিৰ সৈতে মোৰ অস্থি মিলি যাওক। তোমাৰ কোমল শৰীৰৰ সূৰ্য্যাম অঙ্গৰ নিমজ্জ ছালৰ সৈতে মোৰ অঙ্গ মিলি যাওক। দুটি শৰীৰৰ মিলন হ'ক। মাংসে মাংসে, অঙ্গে অঙ্গে, মন-প্ৰাণ-দেহ মিলি যাওক। প্ৰেম-বন্ধনেৰে দুটিৰ মিলন হ'ক। আৰু আমাৰ প্ৰাণত আনন্দৰ পুলক জাগক।

ওঁ প্ৰানৈস্তে প্ৰাণান্
সন্দধাম্যস্থিতিবস্থীন্
মাংসৈৰ্মাংসানি
ত্বচা ত্বচম্।

পাণি গ্ৰহণ

হোম যজ্ঞৰ পবিত্ৰ বেদী। বিয়াত অনুষ্ঠিত যজ্ঞত, হোমৰ গুৰিত দৰাই কইনাৰ হাতত ধৰি ভাগ্যবান বুলি ভাবে। প্ৰিয়াৰ প্ৰথম পৰশ পাই পত্নীক পতিয়ে বেদমন্ত্ৰেৰে কয়—

গৃভনামি তে সৌভাগ্যায় হস্তং
ময়াপত্যা জবদষ্টিৰ্থথা সঃ।
ভগো অৰ্যমা সবিতা ও পুৰন্ধি-মহ
ত্বাৰ্হুৰ্গাইপত্যা দেবাঃ।

ঋগ্বেদ সংহিতা, ১০.৮৫.৩৬।

অৰ্থাৎ তাৰ ভাৱাৰ্থ হ'ল এই যে—মোৰ পৰম সৌভাগ্যহেতু মই তোমাৰ গুৰনী শৰীৰৰ ধুনীয়া হাতৰ পৰশ লভিলোঁ। তুমি মোৰ প্ৰাণৰ প্ৰিয়তমা পত্নী। মই তোমাৰ পতি। তোমাৰ লগত আজীৱন সহবাস কৰি বৃদ্ধত্ব প্ৰাপ্ত হম। ভগ, অৰ্যমা, সবিতা আৰু পুৰন্ধি (পুৰা) প্ৰভৃতি দেৱগণে তোমাক মোক এইবাবে প্ৰদান কৰিছে যে মই তোমাৰ গৃহস্থামী হব পাৰিম আৰু সুখ-স্বচ্ছন্দতাবে জীৱন যাপন কৰিব পাৰিম।

আঠৈৰ আছতি

বিয়াত অনুষ্ঠিত হোম-যজ্ঞত আঠৈৰ আছতি দিয়াৰ প্ৰথা আছে। 'লাজ' সংস্কৃত শব্দৰ অৰ্থ—আঠৈ। বৈদিক যুগৰপৰা এই প্ৰথা প্ৰচলিত। আঠৈ আৰু আঠৈ চাউল আজিও শুভাকামত মাহুলিক চিহ্নস্বৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। প্ৰজাপতিয়ে সৃষ্টি কৰিছে পতি আৰু জায়া। সৃষ্টিকৰ্তাৰ সৃষ্টিত হৈছে মানৱ। মানুহে সৃষ্টি কৰিছে সংস্কৃতি। বিয়াত আয়তীসকলে আঠৈ চাউল ছটিয়াই উকলি দি মঙ্গল ধ্বনিৰে নৱ-দম্পতীক স্বাগত জনায়। ইও এক অসমীয়া সংস্কৃতি। এই সংস্কৃতি বেদ-বিহিত। এই সংস্কৃতি ইমান পুৰণি যে স্বয়ং শিৱে দৰা সাজি পাৰ্বতীক বিয়া কৰিবলৈ গৈ, কইনা-ঘৰৰ পদূলিমুখ পোৱাত, আঠৈ আৰু আঠৈ চাউল জাউবিয়ে জাউবিয়ে ছটিয়াইছিল। কবি কালিদাসৰ কুমাৰ সম্ভৱত বৰ্ণনা কৰা আছে যে— আয়তীসকলে মঙ্গলময় মহাদেৱলৈ সেই সময়ত ছটিওৱা আঠৈবোৰ আয়তীসকলৰ কঙ্কন আৰু ভৰিৰ নূপুৰত খুন্দা খাই চূৰ্ণাকৃত হৈছিল। ইমানেই পুৰণি এই প্ৰথা—সেই ঐতিহ্যময় সংস্কৃতি আজিও বিবাহ আৰু জীৱনত মানি অহা দেখা গৈছে, বগা আঠৈ নিৰ্মল। পবিত্ৰতাৰ প্ৰতীক শুভবৰ্ণ। কইনাই শুদ্ধচিত্তেৰে দম্পতীৰ পবিত্ৰ প্ৰেম কামনা কৰি স্বামীৰ সুখ-সমৃদ্ধিৰ বাবে বিবাহত স্ত্ৰীয়ে লাজ হোম কৰে। অসমীয়া সংস্কৃতি অনুসৰি কইনাৰ ভায়েকে কইনাৰ হাতত এক আজলি

ঘি মিশ্ৰিত আঠৈ তুলি দিয়ে। কইনাই আঠৈৰে যজ্ঞত আছতি দি মন্ত্ৰ মাতে—

ইমাল্লঁ জানাবপুমাগ্নৌ

সমৃদ্ধিকৰণং তব।

মম তুভ্য চ সংবননং

তদগ্নিবন্তুমন্ত্ৰতামিয়ং স্বাহা ॥

পাৰস্কৰ গৃহসূত্ৰ ১.৬.২.

অৰ্থাৎ আজি বিবাহৰ শুভলগনত হোমৰ বেদীত অনুষ্ঠিত পবিত্ৰ যজ্ঞত আঠৈৰ আছতি আমাৰ পৰম পবিত্ৰ প্ৰেম আৰু প্ৰীতি কামনা কৰি, তোমাৰ (পতিৰ) সমৃদ্ধিকৰণৰ বাবে আঠৈৰ আছতি প্ৰদান কৰিলোঁ। আমাৰ প্ৰাণত প্ৰেমাত্মবাহু জাগক আৰু অগ্নি আৰু তেওঁৰ পত্নী 'স্বাহা'ই আমাৰ প্ৰেমৰ সৌধ বচনাত সহায় হ'ক। নৱপৰিণীতা পত্নীয়ে বিবাহযজ্ঞত 'লাজ হোম' কৰি পতিৰ কল্যাণ-কামনাৰে পতিৰ প্ৰাণত প্ৰেমাত্মবাহুৰ সৃষ্টি কৰে। এনেকৈয়ে জীৱন সঙ্গিনীয়ে হোম-যজ্ঞত আঠৈৰ আছতি দি বিবাহ-বন্ধনত বান্ধ খায় আৰু নৱ-দম্পতীয়ে মিলনৰ কাৰেঙৰ বেদী বচনাৰ সঙ্কল্প লয়।

লগুণ গাঁঠি

হোমাগ্নিত আখৈৰ আহুতি দি কইনাই স্বামীৰ সমৃদ্ধিকৰণৰ কামনা কৰাৰ পাচত, পতিয়ে প্ৰেম-বন্ধনত বান্ধ খাবলৈ সক্ষম হয়। বিয়াত বৰ-কইনাক লগুণ গাঁঠিৰে বন্ধন কৰা যি পুৰণি প্ৰথা চলি আহিছে তাৰ বিশেষ তাৎপৰ্য্য আছে। সত্যৰ গাঁঠিৰে উভয়ৰ মন আৰু হৃদয় বান্ধি জীৱন যাপন কৰিবলৈ নৱ-দম্পতীয়ে সংসাৰ যাত্ৰাত পদক্ষেপ কৰে। সত্যৰ গাঁঠিৰে বিবাহ আৰু জীৱন মধুৰ কৰি তুলিবলৈ শপত গ্ৰহণ কৰি বৰে কইনাক কয়—

ওঁ বন্ধামি সত্যগ্ৰস্থিনা

মনশ্চ হৃদয়ঞ্চ তে।

[সামমন্ত্ৰ ব্ৰাহ্মণ]

তাৰ অৰ্থ হ'ল—সত্যৰ গাঁঠিৰে তোমাৰ মনৰ সৈতে মোৰ মন কৰিলোঁ বন্ধন, তোমাৰ হৃদয় সৈতে মোৰ হৃদয়। প্ৰেম কাননত তুমি আৰু মই।

পতি-পত্নীৰ মিলন

প্ৰাণীৰ মাজত পুৰুষ-স্ত্ৰীৰ মিলন সৃষ্টিকৰ্তাৰ বিধান। বিবাহত পুৰুষ-স্ত্ৰীৰ মিলনেৰে নব-নাৰীৰ মাজত পতি-পত্নীৰ সম্বন্ধ স্থাপন হয়। জীৱনত পতি-পত্নীৰ ইটোৱে সিটোক যাতে কেতিয়াও এৰা নিদিয়, বিয়াৰ দিনা প্ৰাৰ্থনা কৰা হয় যাতে—সৃষ্টিকৰ্তাই পত্নীক স্বামীৰ সুখে-ছুখে, বিপদে-সম্পদে আজীৱন আমৰণ অতি আপোন কৰি ৰাখো বৈচিত্ৰ্যময় সংসাৰ। বাস্তৱত, সংসাৰ অমৰ ক্ষেত্ৰ। সংসাৰত জীৱন যাপনৰ কঠোৰ কৰ্তব্য ব্ৰতেৰে পতি-পত্নীয়ে বিবাহৰ পাচত জীৱন যাত্ৰাত আগবাঢ়ে। সংসাৰত বিপদ-বিঘিনি থকাটো স্বাভাৱিক। বিবাহৰ পাচত উভয়ে জীৱনত যাতে বিপদক ভয় নকৰি ধৈৰ্য্যৰে বিপদৰ সমুখীন হব পাৰে তাৰ বাবে বিশ্ব-পিতাৰ চৰণত মতি ৰাখি, বিয়াৰ দিনা স্বামী-স্ত্ৰীয়ে সংসাৰ ধুমুহাত ভাগৰি নপৰিবলৈ হৃদয় বান্ধি লয় আৰু বিবাহৰ মাস্তুলিক অনুষ্ঠানত প্ৰাৰ্থনা কৰে।

মিলনৰ শুভদিনত স্বামীয়ে তেওঁৰ ব্ৰতত ব্ৰতী হৈ সকলো শুভকাজত স্ত্ৰী যাতে কায়মনোবাক্যে স্বামীৰ অনুগামী হয় তাৰ বাবে প্ৰিয়তমাক পবিত্ৰ সামমন্ত্ৰেৰে কয়—

ওঁ মম ব্ৰতে তে হৃদয়ং দধাতু

মমচিত্তমনুচিত্তং তে অস্তু।

মম বাচমেকমনা জুষস্ব,

প্ৰজাপতিত্বা নিমুনক্তুমহম। [পাৰস্কৰ গৃহসূত্ৰ]

—সামমন্ত্ৰ ব্ৰাহ্মণ।

নৱ-দম্পতীৰ প্ৰাৰ্থনা

পতিয়ে প্ৰিয়তমা পত্নীক জীৱনত সংসাৰ সমৰ ক্ষেত্ৰত কঠোৰ ব্ৰতত ব্ৰতী হবলৈ আহ্বান কৰি বিবাহ-বন্ধনেৰে উভয়ে পবম্পৰ বেছি ঘনিষ্ঠ হবলৈ কামনা কৰে। মহৎ উদ্দেশ্য সাধনৰ সক্ষম লৈ নৱ-দম্পতীয়ে পুণ্যলোকেৰে বিবাহ-মণ্ডপত প্ৰাৰ্থনা কৰে। যথা—

ওঁ পবম্পৰং চ সং লুদ

সমানং হৃদয়ং কৃধি।

অবিষ্টান্নঃ সচেবহি

বৃহতে বাজসাতয়ে ॥

অৰ্থাৎ বিবাহ-বন্ধনে আমাক অতি আপোন কৰিলে। এতিয়া আমাক পবম্পৰ বেছি ঘনিষ্ঠ কৰা। আমি দুজনৰ হৃদয়ৰ মিলন কৰি আমাৰ বৃহৎ সাধনাত নিয়োগ কৰা। উভয়ে সবগ ধিয়াই কাকুতি কৰি তোমাক মহৎ শক্তি মাগিছোঁ। আমি প্ৰেম আনন্দত মিলি যাওঁহঁক। বিবাহ আৰু জীৱনত আমাৰ পূৰ্ণতা বিকাশ হ'ক।

কইনাদাতাৰ কাতৰ কাকুতি

বিবাহৰ মাত্ৰলিক অনুষ্ঠানত কইনাদাতাই যাগযজ্ঞ পূজা-পাতল কৰি বৰক কন্যা সম্প্ৰদান কৰে। আজন্ম লালিত-পালিত কন্যাক সম্প্ৰদান কৰি উঠি ব্যাকুল হৈ পৰে। কিজানি বৰে কইনাক অৱহেলাৰ চকুৰে চায়, এই চিন্তাত কইনাৰ দেউতাকৰ অন্তৰ কান্দি উঠে। সেয়ে বিয়াৰ দিনা বৰক কইনাদাতাই শুভবিবাহৰ অন্তত কাতৰ প্ৰাৰ্থনা কৰি কয়—

ধৰ্মে চাৰ্থে চ কামে চ

নাতিচৰিতব্য। অয়েয়ম্।

অৰ্থাৎ তুমি ভাৰ্য্যাকপে যাক আজি গ্ৰহণ কৰিলা ধৰ্ম, অৰ্থ আৰু বিষয়-ভোগত কোনো কাৰণত আজীৱন তেওঁক নেৰিবা।

কইনাদাতাৰ কাতৰ কাকুতিৰ প্ৰত্যুত্তৰত, বিবাহ মণ্ডপতে বৰে 'নাতিচৰিষ্যামি' কোনো বিষয়তে নেৰিব বুলি, আজীৱন আমৰণ সঙ্গিনী কৰি বাখিব বুলি নিশ্চিত কৰি কয়।

বব-কইনাৰ মিলন

বিবাহৰ মাস্তুলিক অনুষ্ঠানত বব-কইনাৰ হয় শুভ-পৰিণয়। দাম্পত্য-জীৱন মধুৰ আৰু সুন্দৰ হ'বলৈ বব-কইনাই কৰে কামনা। বিবাহ আৰু জীৱন বুলিলে—বব-কইনাৰ শুভমিলনৰে অনুষ্ঠিত বিবাহ আৰু শুভ-পৰিণয়ৰ পাচত নৱ-দম্পতীয়ে সংসাৰত প্ৰবেশ কৰি শুভ-যাত্ৰাৰে যি জীৱন আৰম্ভ কৰে, সেই মধুৰ বৈবাহিক জীৱনকে বুজায়। সেয়ে বাজ সনেয়ি সংহিতাৰ পবিত্ৰ মন্ত্ৰ মাতি বব-কইনাই বিয়াৰ দিনা সুন্দৰ জীৱন যাপন কৰিবলৈ কামনা কৰি কয়—

—ওঁ সম্প্ৰিয়ৌ বোচিফু স্মনস্কামানৌ—

অৰ্থাৎ শুভ-পৰিণয়ত আজি তুমি আৰু মই জীৱন যাপন কৰিবলৈ বান্ধ খালোঁ। আমাৰ বিবাহত দুটিৰ মিলনত, আমি জীৱনত সুন্দৰ আৰু উজ্জল হওঁহঁক।

শিলাবোহণ

বিয়াত শিলৰ ওপৰত কন্থাক থিয় কৰোৱা প্ৰথা আছে। কন্থাক বৰে শিলাবোহণত যি বাণী শুনায় সেই বাণীৰ বিশেষ তাৎপৰ্য্য আছে। এঘৰৰ জীয়াৰী অইন এঘৰলৈ গৈ, বিয়াৰ পাচত ন-বোৱাৰী হৈ প্ৰবেশ কৰে। গতিকে বিয়াৰ পাচত কইনাই ন-বোৱাৰী হৈ অইন ঘৰৰ কেনে পৰিবেশত পৰেগৈ, সেইটো কোৱা সহজ নহয়। ন-বোৱাৰী হৈ কইনাই যাতে পতিগৃহত কাৰো লগত কাজিয়া-পেচাল নকৰাকৈ থাকিব পাৰে, সেই উদ্দেশ্যে বিয়াত বৰে কইনাক শিলাবোহণ কৰায়। কইনাই নিজৰ গুণেৰে শত্ৰুৰ ঘৰত সকলোকে শ্ৰীতিৰে বশীভূত কৰিব পাৰে, সেই বাবে পত্নীৰ শিলাবোহণত পতিয়ে কয়—

আবোহেমমশ্মানম্ অশ্বেব ত্বংস্থিৰাভব।

অভিতিষ্ঠ পুত্ৰাতোহববান্ধস্ব পুত্ৰায়তঃ ॥

পাৰস্কৰ গৃহসূত্ৰ ১. ৭. ১.

অৰ্থাৎ তুমি এই শিলৰ ওপৰত আবোহণ কৰা। আৰু পতিকুলত শিলৰ দৰে দৃঢ় স্থিৰ হৈ থাকা। যিসকল কলহপ্ৰিয় তুমি নিজগুণে তেওঁলোকক বশীভূত কৰা। তেওঁলোকৰ কলহপ্ৰিয় উদ্যম ভগ্ন কৰি দিয়া যাতে তোমাৰ লগত তেওঁলোকে দন্দ-খৰিয়াল নকৰে। আৰু মিলাপ্ৰীতিৰে থাকে।

সপ্তপদী গমন

বিবাহ আৰু জীৱন। বিবাহ উৎসৱ জীৱনত এদিনতে উদ্‌যাপিত হয়। কিন্তু বৰ-কইনাৰ বিবাহৰ পাচত হয় দাম্পত্য জীৱন আৰম্ভ। এয়েতো মানৱ জীৱনৰ জয়যাত্ৰা। জীৱন যাত্ৰাত বিয়াৰ দিনা পতিয়ে জীৱন-লগৰীৰ সৈতে প্ৰথম সাতখোজ কাঢ়ি পত্নীক সংসাৰ যাত্ৰাত আহ্বান কৰে। বিয়াৰ শুভদিনৰ শুভলগনত পতিয়ে পত্নীক আগত লৈ সংসাৰ যাত্ৰাত শুভযাত্ৰা কৰে।

বিয়াৰ দিনা পাণৰ ওপৰত খোজকঢ়া যি অসমীয়া সংস্কৃতি তথা আৰ্য্য সংস্কৃতি চলি আহিছে, যি প্ৰথা সাত পুৰুষ ধৰি অসমত মানি আহিছে তাৰ বিশেষ তাৎপৰ্য্য আছে। বিবাহত পাণৰ ওপৰেদি কইনাই এখোজ এখোজকৈ সাতখোজ কাঢ়ে। এয়ে হ'ল সংসাৰ যাত্ৰাত প্ৰথম সাত খোজ। মন্ত্ৰ ব্ৰাহ্মণ শাস্ত্ৰত ইয়াকে বোলে বিবাহত সপ্তপদী গমন।

বিবাহত পতিয়ে পত্নীক জীৱনত এখিলা পাণত এটা খোজ দিয়া মাত্ৰে মধুৰ সন্তুষ্টগেৰে কয়—

ওঁ ঈশে একপদী ভব,
সা মামনুৱতা ভব।

প্ৰথম খোজ :—হে প্ৰিয়া! ঈশ্বৰক আৰাধনা কৰি সংসাৰ যাত্ৰাত আজি তুমি প্ৰথম পদক্ষেপ কৰি, জীৱন যাত্ৰাত তুমি মোৰ অনুগামী হোৱা।

দ্বিতীয় খোজ :—ওঁ উৰ্জ্জ্বেদ্বিপদীভব
সা মামনুৱতাভব।

পাণত প্ৰথম খোজ দি উঠি পত্নীয়ে পতিৰ পিনে চায় সতৃষ্ণ নয়নে। তেতিয়া দ্বিতীয় খোজ দিবলৈ পতিয়ে পত্নীক কয়—দেৱতাক স্মৰি

প্ৰিয়া দ্বিতীয় খোজ দিয়া আৰু মোৰ সকলো কামতে অনুব্রতা হৈ জীৱন যাত্ৰাত অনুগামী হোৱা।

তৃতীয় খোজ :—ওঁ বায়ুস্পোষায় ত্ৰিপদী ভব,
সা মামনুৱতা ভব।

হে প্ৰিয়া! সম্পদত তুমি মোৰ অনুব্রতা হোৱা। আমাৰ গৃহত লক্ষ্মীৰ প্ৰবেশ হ'ক, তাকে চিন্তা কৰি তুমি তৃতীয় খোজ দি সংসাৰ যাত্ৰাত আগবাঢ়া আৰু মোৰ অনুগামী হোৱা।

চতুৰ্থ খোজ :—বিবাহত হয় দুটিৰ মিলন। জীৱনত নৱ-দম্পতীয়ে কামনা কৰে সুখ আৰু আনন্দ। সেই কাৰণে পত্নীয়ে তৃতীয় খোজ দি পাণখিলা গছকি গৈ পতিৰ পিনে উভতি চায়। তেতিয়া পতিয়ে কয়—

ওঁ মায়ে ভব্যায় চতুস্পদী ভব,
সা মামনুৱতাভব।

অৰ্থাৎ সুখ-আনন্দ হ'ক আমাৰ জীৱনত; এই ভাবি আগবাঢ়া প্ৰিয়া চতুৰ্থ খোজত বুলি কৈ প্ৰিয়াক পতিৰ অনুব্রতা হবলৈ মধুৰ কণ্ঠে কয়। পতি-পত্নীৰ সুখত সবে সুখী হ'ক আৰু পতিৰ স্নগম পথত অনুগামী হৈ জীৱন যাত্ৰাত আগবাঢ়ি যাবলৈ পতিয়ে পত্নীক কয়।

পঞ্চম খোজ :—ওঁ প্ৰজাভ্যঃ পঞ্চপদীভব সা মামনুৱতা ভব।

সপ্তপদীৰ পঞ্চম খোজত পতিয়ে পত্নীক অন্তৰত স্নেহময়ী জননীৰ মৰম চেনেহ লৈ জীৱন যাত্ৰাত আগবাঢ়িবলৈ সাদৰে কয়—হে! প্ৰিয়া তুমি হোৱা কৰুণাময়ী, সন্তানৱতী আৰু মোৰ জীৱন যাত্ৰাত হোৱা অনুগামী।

ষষ্ঠ খোজ :—পত্নীয়ে যেতিয়া পঞ্চম খোজত শুনিলে পতিয়ে পত্নীক কৰুণাময়ী, সন্তানৱতী হৈ পতিৰ অনুগামী হব লাগে, তেতিয়া ব'ল থমকি আৰু সতৃষ্ণ নয়নে প্ৰাণৰ প্ৰিয়তমৰ পিনে ব'ল লাগি চাই থাকিল। তেতিয়া ষষ্ঠ খোজ দিবলৈ পতিয়ে কয়—

ওঁ ব্ৰতেভ্যে ষট্পদী ভব,
সা মামনুৱতা ভব।

অৰ্থাৎ হে প্ৰিয়া ! ষষ্ঠ খোজ দি আজি সংসাৰ যাত্ৰাত আগবাঢ়ি
যাওঁতে তুমি জীৱনত সংকাজৰ কথা ভাবা। সকলো সং কৰ্মই
জীৱনত হ'ব তোমাৰ ব্ৰত। তোমাৰ ব্ৰতত মোৰ গৃহ হৈ উঠিব
পুণ্যভূমি। এনেকৈ তুমি মোৰ জীৱন যাত্ৰাত হোৱা অনুগামী।

সপ্তম খোজ :—বিবাহৰ সপ্তপদী গমনৰ সপ্তম খোজ দিয়াৰ
আগতে পত্নীয়ে জীৱন যাত্ৰাত পতিৰ সাদৰ-সন্তোষণত আকৌ পতিৰ
পিনে উভতি চাই থমকি বয়। তেতিয়া প্ৰিয়াক পতিয়ে কয়—

ওঁ সখে সপ্তপদী ভব,

মা মামন্ত্ৰব্ৰতা ভব।

আমাৰ শুভপৰিণয় অৰ্থাৎ বিবাহ আৰু জীৱন। জীৱনত
আমাৰ প্ৰণয় আদৰ্শ হ'ক। আগুৱা প্ৰিয়া, সপ্তম খোজত আৰু
সুহৃদয় ভাব জাগক তোমাৰ অন্তৰত। তুমি মোৰ জীৱনত অনুব্ৰতা
হোৱা আৰু আমাৰ আন্তৰিক সৌহাৰ্দ আৰু গাঢ় হ'ক।

জীৱন যাত্ৰাৰ বন্ধু :—পত্নীয়ে পতিৰ আদেশ পালন কৰি সপ্তপদী
গমন কৰি সাতখিলা পাণত এটি এটিকৈ সাতোটি খোজ দি উঠিলত,
জীৱন যাত্ৰাত স্বামীয়ে পত্নীক অনুসৰণ কৰি কয়—

—ওঁ সখা সপ্তপদী ভব সখ্যং তে গমেয়ম্।

সখ্যং তে মা যোষাঃ সখ্যং তে মা যোষ্ঠ্যা ॥

[মন্ত্ৰ ব্ৰাহ্মণ]

অৰ্থাৎ স্বামী-স্ত্ৰী বিপদে-সম্পদে উভয়ে পৰম সহায়। সপ্তপদী
গমন কৰি উঠি জীৱন যাত্ৰাত স্বামীয়ে স্ত্ৰীৰ পিচে পিচে গৈ মৰমেৰে
কয়, জানা প্ৰিয়া ! সাত খোজ কাঢ়ি জীৱন যাত্ৰাত যিজন যায় লগত,
জানিবা তেৱেঁই পৰম বন্ধু জীৱনত। বিবাহত তোমাকে অনুসৰণ
কৰি আহিছোঁ। তুমি মোক তোমাৰ বন্ধু হিচাপে আদৰি লোৱা।

শবতৰ মধু নিশাৰ সপোন

নৱ-দম্পতীৰ শবৎ কাল চিৰকাম্য। বিবাহৰ শুভ-মিলনৰ পাচত
দম্পতীয়ে শবতৰ মধুৰ নিশাৰ সপোন দেখে। শবত কালৰ প্ৰাকৃতিক
দৃশ্যৰ সৌন্দৰ্য্য উপভোগ কৰাৰ কল্পনা কৰে। বাস্তৱত নৱ-দম্পতীৰ
মন ব্যাকুল হৈ উঠে শাবদীয় নিশাৰ বিমল জোনৰ পোহৰত।
মনোবম জোনাক নিশা। বিবাহৰ পাচত দম্পতীয়ে গুৱনী আকাশৰ
তলত সেউজী ধৰণীৰ মনোবম বন-উপবনত আমোদ-প্ৰমোদ কৰি
প্ৰেম-কাননত বিহাৰ কৰি সদায় সুখ-আনন্দত বিভোৰ হৈ সন্তোষৰ
তৃপ্তি লাভ কৰিবলৈ কামনা কৰে। মধু নিশাৰ সপোন দিঠকত
কপায়িত কেতিয়া হয়, সেই চিন্তাত ব্যাকুল হৈ, কল্পনা যে অৰ্থহীন
নহয় তাকেই মৰ্মে মৰ্মে উপলব্ধি কৰে। মানুহে যে এশ বছৰ জীয়াই
থাকিব বিচাৰে সি অৰ্থহীন নহয়। কাৰণ নৱ-দম্পতীয়ে কয়—

ওঁ পশ্চ্যে ম শবদঃ জীবৈম শবদঃ শতং

শৃনুয়ামশবদঃ শতং প্ৰক্ৰবাম শবদঃ শতং

অদীনাঃ শ্যাম শবদঃ শতং, ভূয়শ্চ শবদঃ শতং।

[বাজসনেয়ি সংহিতা]

অৰ্থাৎ আমি দুয়ো শত শবতৰ বৰ্ণনা কৰিম—শত শবতৰ মধুৰ
ধ্বনি শুনিম। শত শবৎ কাল আমি কৰিম সহবাস। সুখে-আনন্দে
ভৰা হ'ব আমাৰ মিলন আবাস।

আমাৰ জীৱনত দুখ-দৈন্যতো নায়েই, আমাৰ ওপৰেদি শত শবৎ
কাল বাগৰি যাব। আমাৰ শত শবতৰ মধুনিশাৰ সুখ-সন্তোষৰ
পাচতো আমাৰ ইন্দ্ৰিয়ৰ দুৰ্বলতা নাহে। কাৰণ আমাৰ মিলনত
অফুৰন্ত ইন্দ্ৰিয় শক্তি বিৰাজমান। সেই শক্তি অক্ষয়—তাৰ উৎস
অবিৰল—প্ৰবাহমান। বিবাহৰ পাচতহে আমাৰ সুখৰ জীৱন দুটিৰ
মিলনৰ সন্তোষত পাম আমি অনাবিল আনন্দ।

ক্ৰবতৰা দৰ্শন

বিবাহত প্ৰিয়তমা পত্নীক সাদৰ সন্তাষণ জনাই নীল গগনত ক্ৰবতৰা প্ৰদৰ্শন কৰি পতিয়ে মৰমেবে কয়—প্ৰিয়া, নীল আকাশত সবগ ধিয়াই ক্ৰবতৰা চোৱা। তুমিয়ে মোৰ জীৱনত ক্ৰবা। দেৱগুৰু বৃহস্পতিয়ে মোক তোমাৰ স্বামী কৰিলে যিহেতু তুমি প্ৰজাৱতী অৰ্থাৎ সন্তানৱতী হোৱা আৰু আমি ছয়ো শত বছৰ জীয়াই থাকিম। আমাৰ ওপৰদি বাগৰি যাব শত শবৎ কাল।

ওঁ ক্ৰবমসি ক্ৰবাং ত্বাং পশ্যামি ক্ৰবৈধি পোষ্যেময়ি মহম্।

ত্বাদাদ্ বৃহস্পতিৰ্ময়া পত্য প্ৰজাবতী সংজীব শবদঃশতম্।

পতিয়ে যেতিয়া পত্নীক ক্ৰবতৰা দৰ্শন কৰাই সন্তানৱতী হবলৈ মধুৰ সন্তাষণ জনালে, তেতিয়া নৱ-পৰিণীতা স্ত্ৰীয়ে প্ৰত্যুত্তৰত সঙ্কল্প গ্ৰহণ কৰি কয়—

ওঁ ক্ৰবমসি ক্ৰবাং

পতিকুলে ভূয়াবম্।

অৰ্থাৎ স্বামীৰ সৈতে ক্ৰবতৰা দৰ্শন কৰি স্ত্ৰীয়ে স্বামীৰ উক্ত মধুৰ-বাণী শুনি আনন্দৰ আবেগত ক্ৰবতৰা দৰ্শন কৰি উঠি সঙ্কল্প গ্ৰহণ কৰি কয় ‘তুমি ক্ৰব! ক্ৰব যেনে সত্য আৰু অচল-অতল; পতিকুলত ময়ো যেন ধীৰ-স্থিৰ আৰু চিৰসত্য হৈ জীৱনত সুখে-দুখে বিপদে-সম্পদে অচল-অতল হৈ থাকোঁ।

কইনালৈ আশীৰ্বাদ

স্তোনা ভব শ্বশুৰেভ্যঃ স্তোনা পত্যে গৃহেভ্যঃ

স্তোনাষ্টৌ সৰ্ব্বাষ্টৌ বিশে স্তোনা পুষ্ঠায়ৈষাং ভব।

অথৰ্ববেদ সংহিতা ১৪. ২. ২৭

এয়া বেদমন্ত্ৰ। ইয়াৰ ভাৱাৰ্থ হ’ল—শহুৰ-শাহুৰ তুমি হোৱা আনন্দদায়িনী আৰু পতিসুখ-বিধায়িনী। তোমাৰ কাৰণে পতিৰ ঘৰ সুখী হ’ক আৰু পতিৰ ঘৰৰ সকলোৰে তুমি হোৱা সুখ আৰু আনন্দৰ আঁকৰ। এনেকৈ বিয়াৰ দিনা পিতৃকুলৰপৰা কইনাক আশীৰ্বাদ দিয়া হয়। বিবাহত ই বেদ-বিহিত কাৰ্য্যক্ৰমণিকা।

বিয়াৰ পাচত স্ত্ৰীয়ে গৃহিণী হৈ সংসাৰৰ গধুৰ দায়িত্ব বহন কৰে। স্বামী স্ত্ৰীৰ মানত এই ঘৰুৱা সংসাৰেই সাম্ৰাজ্যসদৃশ। স্ত্ৰী ঘৰৰ গৃহিণী। বাস্তৱত সাংসাৰিক জীৱনত ঘৰখনৰ সম্ৰাজ্ঞীস্বৰূপা। সংসাৰ সমবক্ষেত্ৰত জীৱনৰ কৰ্তব্যত স্ত্ৰীৰ ওপৰত সাৰ্বভৌম ক্ষমতা গ্ৰস্ত হয়। এয়েতো বিবাহ আৰু জীৱন। জীৱনৰ জয়যাত্ৰাত দৈনন্দিন কৰ্তব্য কৰোঁতে স্ত্ৰীৰ কৰ্তব্যপৰায়ণতাৰ পৰিচয় পোৱা যায়। গতিকে কইনাৰ মাক-দেউতাকে বেদমন্ত্ৰৰ অৰ্থ হৃদয়ঙ্গম কৰি নিজৰ আজন্ম ললিতা-পালিতা কন্যাই সংসাৰত প্ৰবেশ কৰি সংসাৰ চলোৱাত বিশেষ মৰ্যাদা লাভ কৰি যাতে সম্ৰাজ্ঞীৰ দৰে সন্মান অৰ্জন কৰিব পাবে, তাৰ বাবে বেদবিহিত আশীৰ্বাদ দি কইনাক কয়—

সম্ৰাজ্ঞী শ্বশুৰে ভব সম্ৰাজ্ঞী শ্বশ্বাং ভব।

ননান্দৰি সম্ৰাজ্ঞীসম্ৰাজ্ঞী অধিদেৱ্যু। —ঋগ্বেদ সংহতি।

‘শহুৰ-শাহুই তোমাক কৰক মৰ্যাদা দান আৰু তুমি নিজ গুণে সম্ৰাজ্ঞী সমান হোৱা। তোমাৰ ননদ-দেৱৰে যাতে তোমাক সম্ৰাজ্ঞীৰ দৰে সন্মান কৰে তুমি তেনে মৰ্যাদাসম্পন্ন গুণে বিভূষিতা হোৱা।’

ন-বোৱাৰীক শুভেচ্ছা

বিয়াৰ পাচত কইনাই শুভযাত্ৰা কৰে পতিগৃহলৈ। নৱ-পৰিণীতা কন্যাৰ পতিগৃহত শুভাগমনত আনন্দৰ হৈ-চৈ। ববৰ পৰিয়ালবৰ্গই কইনাক আজি পাইছে চেনেহৰ ন-বোৱাৰী হিচাপে। কইনা এতিয়া পতিৰ গৃহত ন-বোৱাৰী। আয়তীসকলে উকলি ধৰিবে আৰু দবাঘৰৰ আটাইয়ে মৰম-চেনেহ কৰি ন-বোৱাৰীক সাদৰি নিয়ে আৰু অভিনন্দনেৰে প্ৰত্যেকে ন-বোৱাৰীৰ শুভাগমনত শুভেচ্ছা জনায়। বব-কইনাক শুভেচ্ছা জনোৱা প্ৰথা আজিৰ নহয়। আজিৰ যুগত বৰ্তমান সভ্যতাৰ এই প্ৰথা এটি প্ৰধান অঙ্গ হলেও, ই প্ৰাচীন আৰ্য্য সভ্যতাৰ হিন্দু-সংস্কৃতিৰ অনুকৰণ মাত্ৰ। পুৰাণ-সংহিতা-উপনিষদ-বেদ-বিহিত সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠান বিবাহত ন-বোৱাৰীৰ শুভাগমনত শুভেচ্ছা জনোৱা প্ৰথা ঋগ্বেদৰ দিনৰেপৰা প্ৰচলিত। সেয়ে ন-বোৱাৰীক অভিনন্দন আৰু শুভেচ্ছা জনাই আজিও গৃহৰ আটাইয়ে কয়—‘কৰ্তব্যৰ দায়িত্ব বহন কৰি কৰ্ত্তীত্বৰ ভাৰ লোৱা আৰু বাঢ়ক তোমাৰ প্ৰীতি ; জাগক সন্তান-সুখ। পতিৰ মনত কায়মনে সহযোগ কৰি পতিৰ গৃহত পৰমানন্দে বাস কৰা। বুঢ়া বয়সলৈ তোমালোকৰ প্ৰেম-প্ৰীতি অটুট থাকক আৰু নৱ-দম্পতীৰ জীৱন হ’ক মধুৰ।’

খোবা-খুবীৰ জন্ম বৃত্তান্ত

বব-কইনাৰ বিয়া হ’ল। কইনা আহিল ববৰ ঘৰলৈ। ববৰ ঘৰত আনন্দৰ উখল-মাখল। জীৱনৰ প্ৰধান উছৰ বিয়াত ‘মখি’-বন্ধা ‘মিতা’-পতা, বন্ধুত্ব স্থাপন প্ৰভৃতি লোক-সংস্কৃতি, জনসংস্কৃতি অনুসৰি বেদবিহিত বিবাহ-উছৰত সামাজিক সাংস্কৃতিক মাদ্ৰলিক অনুষ্ঠান একেবাহে বিয়াৰ তিনি-চাৰি দিন পিচলৈ লোকাচাৰ অনুসৰি চাল থাকে।

বিয়া হোৱাৰ তিনি দিনৰ দিনা স্থানীয় লোকাচাৰ অনুসৰি এটি উৎসৱ অনুষ্ঠিত হয়। হিন্দুশাস্ত্ৰ নন্দিপুৰাণ বিহিত এই অনুষ্ঠান। অসমৰ হিন্দু বিবাহত উজনি অসমত বিশেষকৈ প্ৰচলিত এই উৎসৱ সাংস্কৃতিক মাদ্ৰলিক অনুষ্ঠান। সেইদিনা হব-গোবীৰ মাহাত্ম্য বৰ্ণনা বিস্তৃতভাৱে পুৰোহিত দেৱে পাঠ কৰি শুনায়। বিশেষকৈ এই দিনতে খোবা-খুবীৰ উপাখ্যান দবা-কইনাক শুনোৱা হয়।

মহাদেৱ-পাৰ্বতীৰ বিবাহ আৰু জীৱন আছিল হেনো অতি সুখৰ আৰু সুমধুৰ। সেই কাৰণে নৱ-দম্পতীক আশীৰ্বাদ দিওঁতে শুনা যায়—‘সুখে থাকা। হব-গোবীৰ দৰে বসতি কৰা।’

মহাদেৱ পাৰ্বতীৰ ‘বিবাহ আৰু জীৱন’ৰ পৌৰাণিক কাহিনীৰ পৰা বাস্তৱত নৱ-দম্পতীয়ে বৰ্তমান আধুনিক জগতত আজিৰ আধুনিক যুগত কি দৃষ্টিভঙ্গীৰে ‘হব-গোবীৰ দৰে বসতি কৰা’ আশীৰ্বাদ গ্ৰহণ কৰে সেইটো মন কৰিবলগীয়া।

নানা ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতিসম্পন্ন মহাদেৱে বিয়াৰ পাচতো খুজি-মাগি খাইছিল বুলি পুৰাণৰ কাহিনীয়ে বিড়িয়াই কয়। মগনীয়া হৈ মহাদেৱে ভিক্ষা মাগিয়ে ফুৰিছিল। ভিক্ষা মাগি যি খুদ-কণ পাইছিল তাৰে নৱ-পৰিণীতা পত্নীৰ সৈতে পেট প্ৰবৰ্তন কৰিছিল। স্বভাৱত মহাদেৱ মস্ত ভাঙুৰা, ভাঙৰ চিলিম কেতিয়াও এবা নাছিল। তথাপি নৱ-পৰিণীতা পত্নী পাৰ্বতীয়ে একো নকৈছিল। বৈবাহিক জীৱনত তেওঁলোকৰ আকালো নাছিল ভঁৰালো নাছিল। ভাঙুৰা ভোলানাথৰ কাইলৈৰ চিন্তা নাছিল। পাৰ্বতীয়ে মহাদেৱৰ পিচে পিচে ছায়াৰ দৰে ফুৰিছিল।

এদিন বাতিপুৰাতে মহাদেৱে ভিক্ষাৰ বুলি লৈ বাহিৰ ওলাই যোৱাত চাৰি সিদ্ধপুৰুষ সনক, সনন্দ, সনাতন আৰু সনৎকুমাৰ ভোকে-পিয়াহে কাতৰ হৈ মহাদেৱৰ ঘৰত উপস্থিত হৈছিলগৈ। গোবী তেতিয়া ঘৰত অকলে আছিল। ঘৰত হলে খুদ-কণ এটিও নাছিল। ক্ষুধাৰ্ত সিদ্ধপুৰুষ কেইগৰাকীয়ে গোবীক ভিক্ষা খুজিলত পাৰ্বতী বিমোহিত পৰি ক'লে—“মোৰ পতিয়ে ভিক্ষা মাগি খায়। আজি ঘৰত খুদ-কণ এটিও নাই। স্বামী আহে গধূলি। তোমালোকৰ বাবে এতিয়া অন্নৰ ব্যৱস্থা কৰিব নোৱাৰোঁ। যদি ফলমূল খোৱা তেন্তে দিব পাৰোঁ।” তেতিয়া অতিথি চাৰি সিদ্ধপুৰুষে ক'লে—“ভোকত প্ৰাণ যায় যায় অৱস্থা। খুদ-কণ এটিও যিহেতু নাই, ফলমূল যি পাবা তাকেই দিয়া।” গোবীয়ে ফলমূল দিয়াত চাৰি সিদ্ধপুৰুষে তাকে খাই বৈকুণ্ঠলৈ গ'লগৈ।

ঘৰত চাউল নোহোৱা হেতু অতিথি শুশ্ৰূষা কৰিব নোৱাৰি পাৰ্বতীয়ে মনৰ দুখত, লাজ আৰু অপমানত ঘৰৰ দুৱাৰ বন্ধ কৰি ভিতৰত সোমাই আছিল। গধূলি শিৱ আহি পাৰ্বতীক দুৱাৰ খুলি দিবলৈ কোৱাত প্ৰথমে দুৱাৰ খুলি দিয়া নাছিল, বৰং মহাদেৱক মনৰ দুখত বকিছিল। গোবীক তেনে বিকপ দেখি মহাদেৱে তবধ মানিছিল। অলপ সময়ৰ পাচত গোবীয়ে হৰদেৱতাক ঘৰৰ ভিতৰলৈ মাতি নি

ওচৰতে বহি বিনীত কণ্ঠে কলে: “তুমি প্ৰভু মোক বিবাহ কৰি কৈলাশত আছ। সংসাৰত প্ৰবেশ কৰি গৃহী হৈছোঁ যিহেতু আমি এতিয়া গৃহস্থ আশ্ৰমত থাকি গৃহস্থাসীৰ কৰ্তব্য কৰিব লাগিব। গৃহস্থ আশ্ৰম শ্ৰেষ্ঠ। বায়ুক আশ্ৰয় কৰি যেনেকৈ সমস্ত জীৱ থাকে তেনেকৈ গৃহস্থকে আশ্ৰয় কৰি সমস্ত আশ্ৰম থাকে। মনুষ্য যজ্ঞই হৈছে অতিথি সংকাৰ। তুমি ভিক্ষা কৰিবলৈ ওলাই যোৱাৰ পাচত চাৰিজন অতিথিয়ে মোত অন্ন ভিক্ষা কৰিছিল। আমাৰ ঘৰত খুদ-কণ এটিও নাছিল। মই অতিথি শুশ্ৰূষা কৰিব নোৱাৰি বৰ লাজ পালোঁ। গতিকে মই তোমাক কাকুতি কৰিছোঁ। তুমি গৃহস্থ আশ্ৰমত ভিক্ষাবৃত্তি ত্যাগ কৰি কৃষি কৰ্ম কৰি খাদ্য উৎপাদন কৰ। পৃথিৱীৰ নবলোকৰ আগত কৃষি কৰ্মেৰে কৰ্মময় জীৱনৰ আদৰ্শ দাঙি ধৰ।”

হৰে পাৰ্বতীৰ পৰামৰ্শ শুনি হাঁহি হাঁহি ক'লে আৰু কৃষি কৰ্ম কৰোঁতে তেওঁৰ প্ৰধান সমস্যাৰ কথা এইদৰে ক'লে—বস্ত্ৰ এখন নাই, বাঘৰ ছাল পিন্ধো। মণি-মুক্তা নোহোৱাত সাপৰ মালাকে ডিঙিত পিন্ধি গাত ভস্ম সানি ডাল-দৰিদ্ৰ হৈ জীৱন কটাইছোঁ। কৃষি কৰিবলৈ শস্ত্ৰৰে বা গুটি পাওঁ ক'ত? বিধান তো নাই। আছোঁহি পৰ্বতৰ ওপৰৰ টিঙত। ভাল মাটি এডবাও নাই। নাই হাল। নাই ফাল। এনেস্থলত কৃষি কৰ্মই বা কৰোঁ কেনেকৈ? তাতে খেতিৰ কাম অতিকৈ দুষ্কৰ। উত্তৰত পাৰ্বতীয়ে সৰিনয়ে ক'লে—প্ৰভু! তুমি বিশ্বনাথ। তোমাৰ কিবা অসাধ্য আছে জানো? তথাপি তুমি যিবোৰ সমস্যা জটিলকৈ দাঙি ধৰিছা, পত্নীৰ কৰ্তব্য হিচাপে সেইবোৰ সমস্যাৰ সমাধানৰ উপায় দিওঁ। শূনা—দেৱৰাজ ইন্দ্ৰক তুমি যদি মাটিৰ কথা কোৱা, খেতি কৰিবলৈ তোমাক মাটি দিব। ভঁৰালৰ অধিপতি কুবেৰে শস্ত্ৰৰ গুটি তোমাক দিব। বলোৰামৰ ওচৰত নাঙলখন খুজিলে তোমাক নিশ্চয় দিব। বৰুণে তোমাক দিব গৰুৰ ডিঙিত যুৱলি বন্ধা জৰী। বিষ্ণুৰ চক্ৰটি যুৱলি কৰি লবা। বায়ুকী নাগকে ‘আন্ধ’ কৰি সদায় ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰিবা। ইহেবে

যুৱলি বন্ধা জবী হিচাপে, তোমাৰ বিৰাট বলধটো আৰু যমবজাৰ ম'হটোৱে হালৰ যুৰীয়া গৰুৰ কাম কৰিব। ইহঁত দুয়ো বলবামৰ নাঙলখন বেছ টানিব পাৰিব। আৰু তোমাৰ ত্ৰিশূলেৰে নাঙলৰ ফাল কৰিব। গৰু চৰাবলৈও তুমি ভাবিব নালাগে। কাৰ্ত্তিক আছেই। তোমাৰ নাই হাল—নাই ফাল—সমস্যা সমাধানৰ এই যুক্তিৰে উপায় দেখুৱাই তোমাক কাকুতি কৰিছোঁ—তুমি খেতি পথাৰত কৃষি কৰ্ম আৰম্ভ কৰ। মোৰ মিনতি শুনা প্ৰভু! তোমাৰ চৰণ চিন্তা কৰি ঘৰতে থাকিম আৰু মই বান্ধনীৰ কাম কৰিম।

প্ৰিয়ভাৰ্য্যা পাৰ্বতীৰপৰা পালে সমস্যা সমাধানৰ সুপৰামৰ্শ। খেতি কৰিবলৈ শিৱে দৃঢ় সঙ্কল্প লৈ খেতিৰ সা-সজুলি সংগ্ৰহ কৰিবলৈ বলধত উঠি ওলাই গ'ল। কৃষিৰ যাবতীয় সা-সৰঞ্জাম আৰু আহিলা-পাতি গোটাই লৈ, মহাদেৱে হাতত এচাৰি লৈ ম'হ আৰু গৰুটো আগত লৈ পথাৰলৈ যোৱাৰ আগতে পাৰ্বতীক গৃহকৰ্ম কৰি ঘৰতে থাকিবলৈ নিৰ্দেশ দিলে।

সদাশিৱ মহাদেৱে সকলোৰে মঙ্গলার্থে প্ৰথমে পৃথিৱীত কৃষি আৰম্ভ কৰিলে। তেওঁ কৃষিকৰ্মত এনেকৈ মনোনিবেশ কৰিলে যে ভোক-পিয়াহ সকলো পাহৰিলে। খেতিৰ নিচাত আনকি ভাং খাবলৈ এৰি একাগ্ৰচিত্তে কেৱল খেতি কৰি আগবাঢ়ি সমুখৰ বহল খেতি-পথাৰখন চহোৱাত লাগি গ'ল।

ক্ষুধা তৃষ্ণা পৰিহৰি ধতুৰা ভাঙকো এৰি
কৰিলন্ত অগ্ৰসৰ গতি
ফিৰিয়া নেচাই হৰে একমনে কৃষি কৰে
মনত বিশেষ ছয়া বতি। —নন্দি পুৰাণ।

মহাদেৱৰ ঘৰলৈ খবৰেই নাই। কতদিন মহাদেৱলৈ খালত ভাত সাজি পাৰ্বতীয়ে বান্ধি-বাঢ়ি বাট চাই থাকিল, তালৈ মহাদেৱৰ মন-কাণ নোহোৱা হ'ল। ঘৰবাবীৰ কথাতো শিৱে পাহৰিলেই, পাৰ্বতীলৈও মনত নপৰা হ'ল। পাৰ্বতীৰ মনত খং। ইপিনে

হৰে গোৰীক গৃহকৰ্ম কৰি ঘৰতে থাকিবলৈ কৈ গৈছে। গতিকে স্বামী বাক্য উল্লেখন কৰি পাৰ্বতী খেতি-পথাৰলৈও যাব নোৱাৰে। মহাদেৱক খেতি-পথাৰৰপৰা আনিবলৈ নানা বৃধি সাজিও আনিব নোৱাৰি স্বয়ং গোৰী গৈ খেতি-পথাৰত উপস্থিত হ'ল। খেতি-পথাৰত ভাঙুৰা মহাদেৱৰ কৰ্তব্যত একাগ্ৰতা আৰু আন্তৰিকতা দেখি অৰাক। সোণবৰণীয়া পকা ধাননিৰে ভৰপূৰ খেতি-পথাৰখনৰ মনোৰম অপূৰ্ব সৌন্দৰ্য্য দেখি বিস্ময় প্ৰকাশ কৰাৰ লগে লগে দুটি ভয়ঙ্কৰ প্ৰাণীৰ উৎপত্তি হ'ল পাৰ্বতীৰ মুখৰপৰা। সিহঁতৰ বৰণ আছিল জুইৰ দৰে বঙা। সিহঁত দুয়োৰো নাম খোবা-খুবী। শস্ত্ৰৰ অৰি। সিহঁত উপজিয়েই মহাদেৱৰ পাচপিনে থকা খেতি-পথাৰৰ শস্ত্ৰ দহন কৰিবলৈ লোৱাত ঘূৰি দেখে—এই দুই ভয়ঙ্কৰ প্ৰাণীয়ে প্ৰচণ্ড অগ্নিৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি শস্ত্ৰবোৰ পুৰি পেলাব লাগিছে। মহাদেৱৰ মহাক্ৰোধ হোৱাত সিহঁতক ত্ৰিশূলেৰে নিধন কৰিবলৈ লোৱাত প্ৰাণে নামাৰিবলৈ হৰৰ চৰণত পৰি কাকুতি কৰি কৈছিল—

মাতা গোৰী পিতা তুমি দেৱ পশুপতি।
কিবা অপৰাধে প্ৰভু মৰণৰ গতি ॥
মাতৃৰ আজ্ঞায়ে কৃষি দহন কৰিলোঁ।
ক্ষমিয়োক এবে প্ৰভু শৰণ লভিলোঁ।

—নন্দি পুৰাণ।

খোবা-খুবীৰ কৰুণ কাকুতি শুনি মহাদেৱে ধ্যান কৰি পালে সিহঁত গোৰীৰ মানস সন্তান। সিহঁতৰ প্ৰাণ বধ নকৰি তুৰন্তে সিহঁতক টেটেঙ্গা পৰ্বতকৈ যাবলৈ নিৰ্দেশ দিলে। সিহঁত গৈ পোৱাত প্ৰাণ ৰক্ষা হ'ল সঁচা; কিন্তু তাত শিলত বাহিৰে পানী আৰু খাদ্যবস্তু একো নথকাত সিহঁত যাতে জীয়াই থাকিব পাৰে তাৰ বাবে মহাদেৱক কাতৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। মহাদেৱে কেতবোৰ অশুভ বাব, কু নক্ষত্ৰ আৰু বেয়া তিথিৰ নাম কৈ সেই নক্ষত্ৰ, তিথি আৰু বাবত ওপজা লোকসকলৰ মুখৰপৰা খোবা-খুবীয়ে খাবলৈ পাব বুলি

ক'লে। তত্পৰি বব-কইনাৰ বিবাহৰ পাচত বিয়াৰ তৃতীয় দিনত বব-কইনাৰ মঙ্গলার্থে খোবা-খুবীৰ ইতিবৃত্ত বৰ্ণনা কৰি সিহঁতৰ নামত নৈবেদ্য দিব। সেই নৈবেদ্যৰপৰা হব সিহঁতৰ জীৱিকা নিৰ্বাহ। ববৰ ঘৰত এই মঙ্গলিক অনুষ্ঠানৰ আয়োজন নহলে বব-কইনাৰ শ্ৰীহানি কৰাত সিহঁত প্ৰবৃত্ত হব পাৰে। আৰু যদি খোবা-খুবীৰ নামত নৈবেদ্য দি খোবা-খুবীৰ জন্মবহন্য পাঠ কৰে তেন্তে সিহঁত তুবন্তে সেই দবা-কইনাৰ ঘৰৰপৰা পলাই যাব লাগিব। হবৰ এই আজ্ঞা পাই হব-গোবীক প্ৰণাম জনাই খোবা-খুবী স্বস্থানে প্ৰস্থান কৰিলে। এয়ে খোবা-খুবীৰ জন্ম-বৃত্তান্তৰ চমু কাহিনী। বিয়াৰ তৃতীয় দিনা গধূলি পুৰোহিত দেৱে—নন্দি পুৰাণৰপৰা খোবা-খুবীৰ এই উপখ্যান বব-কইনাক শ্ৰৱণ কৰায়।

খোৱা-খুবী গম্ভব্য স্থান পালেগৈ। ইপিনে মহাদেৱৰ খেতি-পথাৰত খোবা-খুবীয়ে দহন কৰা ধানবোৰ পৰি থাকিল। মহাদেৱৰ পৰিশ্ৰম অথলে যাব নোৱাৰে। মহাদেৱে সেই ক'লা পৰি থকা পোৰা ধানবোৰক আত্মধান নাম দিলে। এই আত্মধান কোনো দেৱকাজ বা শুভকাজত ব্যৱহাৰ নহয়। খেতি-পথাৰত লহপহকৈ হালি-জালি থকা সোণালী ধানক শালিধান নাম দিলে। এই শালিধান দেৱকাৰ্য্য, পিতৃ-শ্ৰাদ্ধ আৰু সকলো শুভকামতে ব্যৱহাৰ হব বুলি কোৱাৰ দিন ধৰি শালিধান দেৱকাজত ব্যৱহাৰ হৈ আহিছে। মহাদেৱৰ খেতিৰ শালি আৰু আত্মধান আজিও বৰ্তমান।

মহাদেৱৰ ওচৰতে গোবী বিনম্ৰভাবে খেতি-পথাৰত থিয় হৈ আছিল আৰু মনত শঙ্কা হৈছিল যাৰপৰা মহাদেৱৰ খেতিৰ শস্য ধ্বংসকাৰী খোবা-খুবীৰ উৎপত্তি হৈছে তেওঁক বা মহাদেৱে কি শাস্তি বিধান কৰে? গোবীক অতিশয় চিন্তাঘিৰা দেখি হব ক'লে, গৃহকৰ্মত তোমাক ব্যস্ত থাকিবলৈ কৈ মই কৃষিকৰ্ম কৰিবলৈ খেতি-পথাৰত নামিছিলোঁ। তুমি অধৈৰ্য্য হৈ খেতি-পথাৰলৈ আহিলা। মোৰ কথা নুশুনি খেতি-পথাৰলৈ অহাৰ ফলত খেতিৰ শস্য নষ্ট হ'ল। তুমি মোৰ

প্ৰিয়তমা পত্নী হলেও মোৰ মাজৰপৰা তুমি মুক্ত নোহোৱা। তাৰ ফলত ভবিষ্যতত সকলো সতী-সাধৱী নাৰী খেতি-পথাৰলৈ গৈ চালে চকুৰোৱা নদন-বদন খেতিৰ মনোৰম দৃশ্য দেখাৰ পৰা বঞ্চিত হব। গোবী ত্ৰাস্তমান আৰু উদ্ধাউল চিন্তে কৰাষোৰে হবৰ পিনে চাই থাকিল। তেতিয়া হব গোবীক ক'লে—

ইচ্ছা কৰি যদি কোনো সতী-সাধৱী নাৰী
কৃষি চাওঁ বুলি পূৰ্ণক্ষেত্ৰে দিয়ে ভৰি ॥
সেই শস্য দেই পুৰি যাব ভস্য হই।
কহিলু স্বৰূপ কথা জানিবা নিশ্চয়।
এহি শুনি ভয়ে গোবী গমন কৰিল।
হৰশাপ অতাপিও জগতে বহিল।

সেইদিন ধৰি আজিও খেতি-পথাৰত নদন-বদন শস্য হলেও কোনো পতিপৰায়ণা পত্নীয়ে নানা শমো ভৰপূৰ খেতি-পথাৰলৈ নাযায়। এনেকৈয়ে হব-গোবীয়ে বসতি কৰিছিল আৰু কটাইছিল বৈবাহিক জীৱন।

বিয়াৰ দবা-কইনাই খোবা-খুবীৰ উপাখ্যান শুনি পায় সংসাৰ যাত্ৰাত মধুৰ মিলনৰ আন্তৰিক সহযোগিতাৰ চানেকি আৰু কঠোৰ কৰ্তব্য পালনেৰে সাংসাৰিক জীৱনত সমুখীন হোৱা নানা সমস্যাৰ সমাধান।

বব-কইনাৰ আশীৰ্বাদ ভিক্ষা

বিবাহৰ পবিত্ৰ হোমযজ্ঞ সম্পাদনৰ পাচত হয় বব-কইনাৰ স্বামী-স্ত্ৰীৰ সম্বন্ধ। শুভ-পৰিণয়ৰ পাচত পতি-পত্নীৰ মধুৰ মিলনত বন্ধু-বান্ধৱ, আত্মীয়-স্বজন আটাইৰে আনন্দ। বিবাহৰ পাচত নৱ-পৰিণীতা পত্নীক লৈ পতিয়ে সুখী-সুহৃদ সমবেত সমাজক সশ্ৰদ্ধ সেৱা জনাই প্ৰিয়া দৰ্শন কৰাই আশীৰ্বাদ ভিক্ষা কৰে। প্ৰিয়া প্ৰদৰ্শনেৰে আশীৰ্বাদ ভিক্ষা ঋগ্বেদৰ দিনৰে প্ৰচলিত প্ৰথা। সমবেত সমাজ আৰু দৰ্শক-বৃন্দৰ আশীৰ্বাদ বিচাৰি বিনম্ৰ শ্ৰবে কয়—

সুমঙ্গলীবিয়ং বধুবিমাং সমেত পশ্যত।

সৌভাগ্যমসৌ দত্তায়াথাস্তং বি পবেতন ॥

—ঋগ্বেদ সংহিতা।

এইয়া মঙ্গলময়ী ন-বোৱাবীক আপোনালোকে দৰ্শন কৰক। দম্পতীৰ কল্যাণকাৰণ এওঁক সৌভাগ্য লাভৰ আশীৰ্বাদ প্ৰদান কৰি বিদায় ললেও আকৌ আপোনালোকে শুভাশীষেৰে পুনৰ আগমন কৰিব।

সমাজৰ শুভাশীষ

‘শাখা সিন্দুৰে দিন যাওক’ এই আশাৰ কথাৰে কইনাক আশীৰ্বাদ দিয়া প্ৰথা পৰম্পৰা চলি আহিছে। বিবাহ আৰু জীৱনত শাখা-সিন্দুৰে ‘দিন’ যাওক মানে বব-কইনাই দাম্পত্য জীৱনত কইনাই আজীৱন পতি-সুখ লাভ কৰক। শাখা সিন্দুৰে দিন যাওক বুলি কইনাক যেতিয়া আশীৰ্বাদ দিয়া হয়, সেই আশীষ বাণীৰে আজীৱন কইনাই স্বামীৰ জীৱন-সঙ্গিনী হৈ মধুৰ জীৱন যাপন কৰক বুলি কোৱা হয়; অৰ্থাৎ এই আশীৰ্বাদেৰে বব-কইনা উভয়েৰে মঙ্গল কামনা কৰা হয়। এই আশীষ বাণী কইনাৰ উদ্দেশ্যে কয় যদিও কেৱল কইনাকে এই আশীৰ্বাদ দিয়া নহয়, উভয় দম্পতীলৈ এই শুভাশীষ।

বিবাহ উৎসৱৰ দিনা বৈদিক, সামাজিক, সাংস্কৃতিক, লৌকিক যাগ-যজ্ঞ-হোম নানা মাত্ৰলিক অনুষ্ঠান সম্পাদনৰ পাচত, কইনা যিদিনা পতিৰ গৃহলৈ যায় সেইদিনা ববৰ ঘৰত বব হৈ-চৈ—আনন্দ-স্মৃতি। কইনাক পতিগৃহত আদৰি নিয়াৰ পাচত কইনা হৈ পৰে পতিৰ গৃহত ন-বোৱাবী। তেতিয়াও বিয়াঘৰত দেশাচাৰ, লোকাচাৰ, স্ত্ৰী-আচাৰ আৰু লৌকিক প্ৰথা অনুসৰি কেতবোৰ সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানৰ আয়োজন চলিয়েই থাকে। যেনে—খোবা-খুবীৰ উপাখ্যান শ্ৰৱণ-কীৰ্তন ইত্যাদি। নন্দি-পুৰাণৰ এই উপাখ্যান শ্ৰৱণ-কীৰ্তন বিয়াৰ তিনি দিনৰ দিনা ববৰ ঘৰত অনুষ্ঠিত হয়। খোবা-খুবীৰ জন্ম-বৃত্তান্ত আৰু হব-গোবীৰ সংলাপ শ্ৰৱণ-কীৰ্তনেৰে মাত্ৰলিক অনুষ্ঠান সম্পাদন হোৱাৰ পাচত, বব-কইনাই শৰাইত তামোল-পাণ আগবঢ়াই সমবেত

সমাজৰ ওচৰত আঁঠুলৈ, সশ্রদ্ধ প্ৰণামেৰে আশীৰ্বাদ প্ৰাৰ্থনা কৰে।
তেতিয়া আয়তীসকলে আনন্দৰ উকলি দিয়ে। পুৰোহিতে—

অবিধবা ভব বৰ্ধাণি শতং সাগ্ৰস্ত সূত্ৰতা।

তেজস্বী চ ধৰ্মপত্নী পতিব্ৰতা ॥

বুলি নৱ-পৰিণীতা কইনাৰ উদ্দেশ্যে এই মন্ত্ৰ মাতে। কইনাৰ হাতৰ
বলয়, কবচভূষণ বালা অৰ্থাৎ শাখাই হ'ল দিবা অলঙ্কাৰৰ প্ৰতীক আৰু
কইনাৰ কপালৰ সেন্দূৰৰ ফোঁটেই হ'ল স্বামী-সুখৰ অলন্ত নিদৰ্শন।
এতেকে বৰ-কইনাই যেতিয়া আঁঠুলৈ আশীৰ্বাদ প্ৰাৰ্থনা কৰে, তেতিয়া
আয়তীসকলৰ উকলিৰ আনন্দৰ বোলত শাখা-সিন্দূৰে বিভূষিতা
কইনাক সমবেত সমাজে সদায় সূত্ৰতা পতিব্ৰতা তেজস্বিনী যশস্বিনী
ধৰ্মপত্নী হৈ এশ বছৰ ধৰি স্বামীসুখ লাভ কৰিবলৈ, অৰ্থাৎ বৰ-
কইনাৰ দীৰ্ঘায়ু কামনা কৰি নৱ-দম্পতীক আশীৰ্বাদ দিয়ে। শেষত
মঙ্গলময়ৰ মঙ্গল ধ্বনিৰে বিবাহ উছৰৰ সামৰণি পৰে আৰু সেই
দিনাই আবস্ত হয় নৱ-দম্পতীৰ জীৱনৰ জয়যাত্ৰা।

পতি-পত্নীৰ বিচ্ছেদ

হিন্দুৰ বিবাহ উৎসৱত অনুষ্ঠিত মাস্তুলিক পূজা আৰু যথাবিহিত
বৈদিক হোম-যজ্ঞ সম্পাদনৰ পাচত, সম্প্ৰদানদাতাই ববত কইনা
সম্প্ৰদান কৰে। তাৰ পাচত কইনাই পতিগৃহলৈ শুভযাত্ৰা কৰে। বৰ-
কইনাই পতিগৃহৰ সংসাৰত প্ৰবেশ কৰি দাম্পত্য জীৱন যাপন কৰে।
স্বামী-স্ত্ৰীয়ে জীৱনৰ খলা-বমা বাটত খোজ দিওঁতে বাস্তৱ জীৱনৰ
নানা সমস্যাৰ সমুখীন হৈ উপলব্ধি কৰে—কঠোৰ কৰ্তব্য ব্ৰত জীৱন-
যাপন। অসমত হিন্দুৰ বিয়াত লগুণ গাঁঠি দিয়া প্ৰথা পুৰণি কালৰ
পৰা চলি আহিছে। ই বেদবিহিত—সত্যগ্ৰাণী। সত্যৰ গাঁঠিৰে
স্বামী-স্ত্ৰীৰ যি বিবাহ বন্ধন হয়—সেই বন্ধন আজীৱন আমৰণ।

সাধাৰণতে সতী-সাধৱী, প্ৰকৃত ভাৰ্য্যা আৰু সাধু-শান্ত স্বামীৰ
বিচ্ছেদ স্বেচ্ছাই জীৱিত অৱস্থাত নহয়। ডেকাগাভকই যৌৱনৰ
উন্মাদনাত প্ৰেমত পৰি পৰম্পৰ আসক্ত হৈ বেদ-বিধি নামানি হোম-
যজ্ঞ নকৰাকৈ বিয়া পাতিলে বা কাছাবীৰ বিয়া বেজিষ্ট্ৰেচন অফিচত
হিন্দু আইন মতে 'চিভিল মেৰেজ' সম্পাদন কৰি বিবাহ-বন্ধনত
আবদ্ধ হলে, তেনে বিয়াত পতি-পত্নীৰ বিচ্ছেদ সঘনে হোৱা দেখা
যায়। অৱশ্যে মানুহ অৱস্থাৰ দাস। চিভিল মেৰেজৰ স্বামী-স্ত্ৰীয়েই
হ'ক বা বেদ-বিহিত বিবাহৰ পতি-পত্নীয়েই হ'ক, অৱস্থাই যদি স্বামী
আৰু ভাৰ্য্যাৰ সহবাসত অন্তৰায় হয়গৈ, তেন্তে পতি-পত্নীৰ বিচ্ছেদ
ঘটে। কেৱল আজিকালিৰ 'চিভিল মেৰেজ'ৰ নব-নাৰীৰে বিচ্ছেদ
ঘটে এনে নহয়, পুৰণি কালৰ 'মহু'ৰ দিনতো স্বামী-স্ত্ৰীৰ বিচ্ছেদ

হৈছিল। কিয়নো তাহানি কালত পতি-পত্নীৰ বিচ্ছেদ হলেও পৰস্পৰ তেওঁলোকৰ শিষ্টাচাৰহে কাম্য আছিল। অৱশ্যে সেই কালত আইনৰ সহায় লৈ বিবাহ-বন্ধনৰপৰা মুক্তি বিচৰা নাছিল। কাৰণ পতি-পত্নী উভয়ে বিযুক্তা হলেও পৰস্পৰৰ অন্তৰত যাতে বিদ্বেষ ভাব নহয়, তাৰ বাবে উভয়ে যত্নবান হব লাগে বুলি মনু সংহিতাত উল্লেখ আছে।

বিবাহৰ মাস্তুলিক অনুষ্ঠানৰ পাচত, পতি-পত্নীৰ যি আজীৱন আমৰণ সম্বন্ধৰ পাতনি তৰা হয়, তাৰ পাচত উভয়ৰ হয় মধু-মিলন। কিন্তু সময়ৰ সোঁতত কালৰ গতিত সেই মধু-মিলনৰ পাচতো কিবা কাৰণত যদি স্বামী-স্ত্ৰীৰ বিচ্ছেদ ঘটে, তেন্তে উভয়ে ইজনৰ প্ৰতি সিজনে যাতে ব্যভিচাৰ নকৰে সেই বিষয়ে যত্নবান হোৱা যুগুত বুলি মহামতি মনুই কৈ গৈছে। যথা—

তথা নিত্যং যতেয়াতাং স্ত্ৰী পুংসৌতু কৃতক্ৰিয়ৌ।

যথা নাভিচৰেতাং তৌ বিযুক্তাৰিতৰেতবম্।

মনু, ৯.১০২।

ভাৰতত নাৰীৰ পূজা

মাতৃৰ প্ৰতীক নাৰী। এই নাৰী সদায় সন্মানিতা আৰু পূজনীয়া। নাৰীক সন্তুষ্ট ৰাখিলে সংসাৰ যাত্ৰাত সকলো চেষ্টা ফলৱতী হয় আৰু নাৰীৰ পূজাতে সকলো দেৱতা সন্তুষ্ট হয়। তেনে নাৰীৰ পূজা য'ত নহয়, তাত সকলো চেষ্টা ব্যৰ্থ হয়। নাৰীৰ অসন্তুষ্টিত সকলো কামেই ব্যৰ্থ হয়গৈ। সেই কাৰণে মনুৰ দিন ধৰি ভাৰতত নাৰীক পবন শ্ৰদ্ধাৰে পূজা কৰি অহা দেখা গৈছে। মনুই কৈছে—

যত্র নার्यस्त পূজ্যন্তে বমন্তে তত্র দেবताः।

यत्रैतान्त न पूज्यन्ते सर्वान्तत्राफलाः क्रियाः।

[মনুসংহিতা]

সুখৰ সংসাৰ

‘বিবাহ মানৱ জীৱনৰ এক প্ৰধান সংস্কাৰ আৰু সমাজৰ পক্ষে ই এক ডাঙৰ উৎসৱ। এই উৎসৱ সমাজৰ সকলো অৱস্থাৰ আৰু সকলো শ্ৰেণীৰ মুনিহ-তিবোতা, লৰা-ছোৱলীৰ প্ৰিয়।’

—ডক্টৰ বাণীকান্ত কাকতী

বিবাহতে হয় নব-নাৰীৰ মিলন। দম্পতীৰ প্ৰেম-প্ৰীতি স্নেহ-তাগ গঢ়ি বিবাহৰ পাচত সুখৰ সংসাৰ। ‘বিবাহ আৰু জীৱন’ বুলিলে বিয়াৰ পাচত পত্নীক লৈ পতি সুখী হয়—দাম্পত্য জীৱনত। পতিৰ প্ৰেমত পত্নীয়ে পায় পৰম সুখ। এনেকুৱা জীৱনতে বিয়াৰ পাচতে গঢ়ি উঠে সুখৰ আলয়। বিবাহ আৰু জীৱনতে যে চিৰকল্যাণ ফল নিশ্চয় তাকেই মনুই কৈছে—

ওঁ সন্তুষ্টো ভাৰ্য্যা ভৰ্তা

ভৰ্তাভাৰ্য্যা তথৈব চ।

যস্মিন্বেব কুলে নিত্যং

কল্যাণং তত্র বৈ ফলম্।

[মনুসংহিতা]

ভাৰতীয় দৃষ্টিত মাতৃ ধৰণী

বেদ-পুৰাণ সংহিতা ৰচিত হোৱা কালৰেপৰা ভাৰতৰ কৃষ্টি-সভ্যতাৰ পাতনি। ই অতি পুৰণি। পুৰাণ শাস্ত্ৰত লেখা আছে যে আমি যি ধৰণীৰ বুকুত ডাঙৰ-দীঘল হৈছোঁ, সেই বত্সৰ আধাৰ পৃথিৱীকো হেনো ববাহৰূপী ভগৱানে পাতালৰপৰা উদ্ধাৰ কৰিছিল। সেই সুন্দৰী ধবাদেৱী জয়ৰ আধাৰ। তেওঁ জয় প্ৰদায়িনী। বৰ্মণীৰ মাজত বত্সৰূপে বিৰাজমান। সকলো বীজৰূপা, সবাবো আধাৰভূতা, পৃথিৱীৰ প্ৰতি বিষ্ণুই পৰম আকৃষ্ট হৈ এবছৰ কাল বিহাৰ কৰি ধবাদেৱীৰ মনোভিলাষ পূৰণ কৰিছিল।

—সুন্দৰী ধবাদেৱী সুখৰ আবেশে—

সন্তোগৰ অন্তে মূৰ্ছা যায় অৱশেষে।

তাজিয়া ধবাক তেবে হৰি সনাতন—

ববাহৰ ৰূপ পুনু কৰিলা ধাৰণ।

—ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত্ত পুৰাণ

সুখ-সন্তোগৰ পাচত হৰিয়ে পুণ্য স্বৰূপিনী দেৱী সনাতনী পুণ্যৰ আশ্ৰয়ভূতা জগজ্জননী, ধবা দেৱীক পূজা কৰিছিল। তাৰ পাচত হৰ্ষচিন্তে ভগৱানে বিদায় লৈ পৃথিৱীক কৈছিল—

মুনি-মনু-দেব-সিদ্ধ মনুষ্য সকলে—

তোমাক কৰিব পূজা সবে অবিৰলে।

—ব্ৰঃ বৈঃ পুঃ

সেই কাৰণেই হবলা ‘ওঁ হ্ৰীং-স্ত্ৰী-ক্লীং বসুধায়ৈ’ বুলি শাস্ত্ৰজ্ঞ পণ্ডিত-সকলে পৃথিৱীৰ পূজা অৰ্চনা আবহমান কৰি আহিছে। পৃথিৱী জগজ্জননী। তেওঁতেই সকলো বীজৰূপা শক্তি সংস্থিত। দেৱী

বসুমতী বসুম্ভবা বভব আধাব। ভাবতবৰ্ষত বৈদিক যুগবেপবা
পৃথিৱীক নাৰীৰ প্ৰতীক স্বৰূপ প্ৰাৰ্থনা কৰি আহিছে।

অৰ্থাৎ বসুমতীৰ কটিত শোভে, মেখলা—উত্তাল তবঙ্গমালাৰ
সমুদ্ৰ। আৰু সৰ্বাধিক শাস্ত্ৰপূৰ্ণ হৃদয়ভৰা ধবণীৰ উঠন বুকুৰ স্তনমণ্ডল
পৰ্বতে শোভা কৰি আছে। পৃথিৱীক বিষ্ণুপত্নী বুলি সেই অনাদি
কালবেপবা প্ৰত্যেক মুনি-মন্ত্ৰ-সিদ্ধপুৰুষ প্ৰভৃতিয়ে প্ৰণাম কৰি
আহিছে আৰু আজিও ধবণীৰ বুকুত খোজ দিওঁতে উক্ত শ্লোক পাঠান্তে
প্ৰথমে পৃথিৱীক প্ৰণাম জনাই ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰে। যথা—

ওঁ সমুদ্ৰে মেখলে দেবি পৰ্বত স্তন মণ্ডলে।

বিষ্ণুপত্নি নমস্তভ্যং পাদস্পৰ্শং ক্ষমস্ব মে ॥

মহাভাৰতৰ যুগত স্ত্ৰী-স্বাধীনতা

১৯৭৫ খৃষ্টাব্দ। আন্তৰ্জাতিক মহিলাবৰ্ষ। এই বছৰতে হৈছে
পৃথিৱীব্যাপি নাৰীৰ মান-মৰ্যাদা-শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপনৰ অভিনৱ আলোড়ন।
নাৰীৰ স্বত্ব, স্ত্ৰী-স্বাধীনতা, মহিলাৰ নায্য দাবী, পতি-পত্নীৰ বিবাহ,
পুৰুষ-স্ত্ৰীৰ বিবাহ বিচ্ছেদ, ডেকা-গাভৰুৰ মিলন, পৰব স্ত্ৰীৰ সৈতে
পৰপুৰুষৰ চিভিল মেৰেজ, আৰু সমাজত মহিলাৰ অধিকাৰ—পদ-
মৰ্যাদা ইত্যাদি প্ৰসঙ্গত যোৱা বছৰ প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য দেশত তথা
সমগ্ৰ বিশ্বজুৰি নাৰী জাগৰণ আৰু অভূতপূৰ্ব আন্দোলন হৈ গ'ল।

ভাৰতবৰ্ষৰ ঐতিহ্যময় সংস্কৃতিত ভাৰতবাসীয়ে অতি অতীজৰ
পৰা নাৰীক উচ্চ আসনত প্ৰতিষ্ঠা, নাৰী জাতিক পৰম শ্ৰদ্ধা আৰু
সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰি আহিছে। ভাৰতীয় সংস্কৃতিত নাৰীৰ স্বত্ব স্ত্ৰী-
স্বাধীনতা মহিলাৰ নায্য দাবী মহাভাৰতৰ যুগৰপৰা পৰম্পৰা স্বীকৃতি
দি অহাৰ জ্বলন্ত নিদৰ্শন পোৱা যায়। এই প্ৰসঙ্গত মহাভাৰতৰ
যুগৰ দ্ৰৌপদীৰ স্বয়ম্বৰ সভাত যি পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি হৈছিল সেই
পৰিস্থিতিত স্বাধীনচেতা ৰাজ-দুহিতা দ্ৰৌপদীৰ যি দুৰ্দমনীয় গৰ্ব
নিসঙ্কোচে বিস্ফোৰিত হৈছিল, তাৰেই তাহানি যুগৰ এখনি সমাজ-
চিত্ৰ ইয়াত উপস্থাপিত কৰা হ'ল।

দ্ৰৌপদীৰ স্বয়ম্বৰ সভা। মহাভাৰতৰ দিনৰ নাৰী স্বাধীনতা।
ভাৰতবৰ্ষীয় গ্ৰন্থত এগৰাকী মহিলাই একে সময়তে একাধিক পতিৰ
পত্নী হৈ সাংসাৰিক জীৱন যাপন কৰাৰ উদাহৰণ সতী দ্ৰৌপদীৰ
জীৱন কাহিনীত পাওঁহক। হিন্দুৰ প্ৰাতঃস্বৰ্ণীয়া ভাৰত বিখ্যাত
পৰম সতী দ্ৰৌপদীৰ সেয়ে বিশেষত্ব। কাৰণ এই গৰাকী সতীৰ
আছিল পঞ্চস্বামী। এই সতী মাধৱী দ্ৰৌপদীৰ চৰিত্ৰ অৱলম্বনতে
মৌলিক মহাভাৰত। ভাৰতীয় কোনো সতীৰ চৰিত্ৰৰ সৈতে দ্ৰৌপদীৰ
চৰিত্ৰৰ সামঞ্জস্য দেখা নাযায়।

মহাবাজ দ্ৰুপদৰ কথা দ্ৰৌপদী। বজা যজ্ঞসেনেই মহাবাজ দ্ৰুপদ। স্বয়ম্ভব সমাজত বাজকথা দ্ৰৌপদীৰ কাৰণে উপযুক্ত পাত্ৰ বাছনিৰ বাবে বিপুল আয়োজনেৰে, স্বয়ম্ভব সভা অনুষ্ঠিত হৈছিল। বজা যজ্ঞসেনৰ মনত অভিলাষ হৈছিল যে পাণ্ডুপুত্ৰ অৰ্জুনক আপোন কথা সম্প্ৰদান কৰিব। কিন্তু বজাৰ মনৰ এই কথা কাৰো আগত প্ৰকাশ কৰা নাছিল। কাৰণ স্বয়ম্ভব সভাত কথাই স্বয়ং বৰ বৰণ কৰে। এতেকে স্বয়ম্ভব অনুষ্ঠানত মুকলি সভাত কইনাই স্বয়ং বৰ বৰণ কৰোঁতে কইনাৰ বৰ পছন্দ হ'ব পাৰে, কিন্তু সেই সময়ত উপযুক্ত পাত্ৰৰ বাছনি নহ'ব পাৰে। এতেকে স্বয়ম্ভব সভাত বজাৰ অভিলাষিত পাত্ৰ পোৱাৰ উদ্দেশ্যে এটি সুদৃঢ় শবাসন প্ৰস্তুত কৰালে। আৰু এটি কৃত্ৰিম আকাশযন্ত্ৰ নিৰ্মাণ কৰালে। সেই আকাশযন্ত্ৰত লক্ষ্য সংস্থাপন কৰাই বজা যজ্ঞসেনে ঘোষণা কৰিলে যে যি গৰাকী পাত্ৰই এই সুসজ্জিত শবাসনত শবসন্ধান পূৰ্বক আকাশযন্ত্ৰ অতিক্ৰম কৰি লক্ষ্য বিদ্ধ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব, বজাই তেওঁকে কথা দান কৰিব।

দ্ৰৌপদীৰ স্বয়ম্ভব মহোৎসৱৰ সময়ত পঞ্চপাণ্ডৱে দ্ৰৌপদীক দৰ্শন লাভ কৰাৰ উদ্দেশ্যে, জননী কুন্তীৰ সৈতে দ্ৰুপদ বজাৰ ৰাজ্যলৈ গৈছিল। তেওঁলোক গৈ থাকোঁতে মাজ বাটতে সেই স্বয়ম্ভব সভা চাবলৈ অহা তেইজনমান ব্ৰাহ্মণৰ সৈতে সাক্ষাত হয়। তেতিয়া সেই ব্ৰাহ্মণ কেইগৰাকীয়ে পঞ্চপাণ্ডৱক সুধিলে, “আপোনালোক ক'বপৰা আহিছে? কোনপিনে যাবগৈ?” প্ৰত্যুত্তত যুধিষ্ঠিৰে কলে,— “একচক্ৰা নগৰৰপৰা আহিছোঁ।” তেওঁলোকে আকৌ কলে, “আপোনালোকে আজিয়েই আমাৰ সৈতে পাঞ্চাল দেশলৈ বলাক। তাত বিৰাট সমাবোহেৰে এখন মহা সমৃদ্ধ স্বয়ম্ভব হ'ব। আমি সেই স্বয়ম্ভব চাবলৈ আহিছোঁ। বৰ ভাল কথা—আপোনালোকে গলে একেলগে তালৈ যাব পাৰিমহঁক। মহাবাজ যজ্ঞসেনৰ যজ্ঞবেদীৰ মাজৰপৰা এক পৰমাসুন্দৰী কথা উৎপন্ন হৈছে। তেওঁ ধৃষ্টদ্যুম্নৰ ভগ্নী। ধৃষ্টদ্যুম্নও খড়্গ-বৰ্ম আৰু ধনুৰ্বাণ ধাৰণ কৰি প্ৰজ্বলিত

বহিৰপৰা উদ্ভূত হৈছিল। তেওঁৰেই ভনীয়েক দ্ৰৌপদী। দ্ৰৌপদীৰ শৰীৰ সৰ্বঙ্গব্যাপি নীলোৎপলগন্ধে সুবভিত। বহুদূৰ ব্যাপি তথা ক্ৰোশজুৰি দ্ৰৌপদীৰ সুকোমল সুবভিত শৰীৰৰপৰা পছমৰ সৌৰভ প্ৰবাহিত হয়। আমি সেই স্বয়ম্ভব দ্ৰৌপদীক দৰ্শন কৰিবলৈ যাম। সেই মহোৎসৱত আমি যি আনন্দ পাম তাক কবলৈ আমাৰ ভাষা নাই। সেই স্বয়ম্ভব সভালৈ আহিব নানা দেশৰপৰা যোদ্ধাবীৰ, পৱিত্ৰস্বভাৱ মহাত্মা, তৰুণ বয়সৰ পৰমসুন্দৰ মহাবথ, অস্ত্ৰবিদ্ধাত সুনিপুন কত শত বজা আৰু কত নয়নাভিৰাম ৰাজকোঁৱৰ।” অৰ্জুনৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰি ব্ৰাহ্মণ কেইগৰাকীয়ে যুধিষ্ঠিৰক আকৌ কয় “আপোনাসকল দেৱতুল্য ৰূপবান। আপোনাৰ এই মহাত্ম— ভাতাক লক্ষ্যবিদ্ধ কৰিবলৈ নিয়োগ কৰিলে এওঁ সেই লক্ষ্যবিদ্ধ কৰিবলৈ সমৰ্থ হ'ব। আৰু দ্ৰৌপদীয়ে এওঁকেই স্বয়ম্ভব বৰণ কৰিব বুলি আমাৰ বিশ্বাস।” তেতিয়া যুধিষ্ঠিৰে কলে, “ৰাজকথাৰ স্বয়ম্ভব আৰু তদুপলক্ষে আয়োজিত মহোৎসৱ চাবলৈ আমিও আপোনা-লোকৰ লগতে যাওঁ বলাক।” ব্ৰাহ্মণসকলক অনুসৰণ কৰি দ্ৰুপদ ৰাজ্যৰ দক্ষিণ পাঞ্চাল দেশত, পঞ্চপাণ্ডৱে লগ পালে নিষ্পাপ বিশুদ্ধাত্মা মহৰ্ষি দ্বৈপায়নক। বিশুদ্ধস্বভাৱ প্ৰিয়বদ পঞ্চপাণ্ডৱক মহৰ্ষিয়ে সাদৰে সৎকাৰ কৰি নানা বিষয়ৰ সংলাপেৰে আপ্যায়িত কৰিলে। মহৰ্ষিৰ দ্বাৰা অনুজ্ঞাত হৈ, পঞ্চপাণ্ডৱ দ্ৰুপদ-ভবন অভিমুখে পাঞ্চাল দেশত উপস্থিত হ'লগৈ। পাঞ্চাল দেশ পাই নগৰৰ শিবিৰ তথা সেনানিবাস নিৰীক্ষণ কৰি ললে। তাৰ পাচত তাত থকা কোনো এঘৰ কুমাৰৰ ঘৰত থাকিবলৈ ললে। এই কালছোৱাত পঞ্চপাণ্ডৱে ব্ৰাহ্মণবৃত্তি অৱলম্বন কৰি ঘৰে ঘৰে ভিক্ষা কৰি ফুৰিছিল।

বজা যজ্ঞসেনৰ ৰাজ-নগৰীৰ উত্তৰ-পূব কোণত থকা সুন্দৰ চাফ-চিকুণ সমভূমি এখনত স্বয়ম্ভব সমাজ প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল। দ্ৰৌপদীৰ স্বয়ম্ভব সভা চাবলৈ নানা দেশৰপৰা শত শত ব্ৰাহ্মণ আৰু নানা ঠাইৰ নানা দৰ্শক আহি দ্ৰুপদ বজাৰ ৰাজ্য ভৰি পৰিছিল।

স্বয়ম্বৰ সভাস্থলী প্রাচীৰে ঘেৰা। চাৰিওপিনে খনা খালেৰে স্বয়ম্বৰ-স্থলী পৰিবেষ্টিত। স্বয়ম্বৰ-গৃহৰ মাজে মাজে আছিল তোৰণ বাজি বিবাজমান। স্বয়ম্বৰ সভাৰ প্ৰাঙ্গণৰ চাৰিও দিশত ধৱল বৰণৰ সৌধাৱলী। বৰফ যেন বগা মিহি জালৰ দৰে কাককাৰ্য্যৰে সেই সৌধাৱলী আবৃত কৰি বখা হৈছিল কাৰণে, বিৰাট বিৰাট প্ৰাসাদবোৰ হিমালয়ৰ শিখৰৰ দৰে শোভা পাইছিল। প্ৰসাদৰ উপবিভাগ আছিল শুভ্ৰ মাৰ্বল পাথৰেৰে নিৰ্মিত। বগা মাৰ্বল পাথৰৰ চূড়াবোৰ মণি-মুকুতাৰে জিলমিলাই আছিল। সমান সমান আঁতৰত সুন্দৰকৈ সজোৱা হৈছিল ভিন ভিন তোৰণদ্বাৰ। প্ৰসাদৰ সোপানমার্গ সুগঠিত হোৱা হেতু সেই প্ৰাসাদবোৰৰ অপূৰ্ব সৌন্দৰ্য্যই স্বয়ম্বৰ সভামণ্ডপৰ জেউতি চৰাইছিল।

নানা চিত্ৰাঙ্কিত বিচিত্ৰ চন্দ্ৰতাপ। অপূৰ্ব বঙৰ নানা তৰহৰ ফুলৰ মালাই সেই চন্দ্ৰতাপৰ অপৰূপ শোভা বঢ়াইছিল। সুবাসিত ভাপৰ ফোণ্ডাৰে স্বয়ম্বৰ স্থলী পৰিবেষ্টিত হোৱাত গোটেই মণ্ডপ গোকৈ আমোলমোল হৈ পৰিছিল। ঠায়ে ঠায়ে, ধুনীয়া ধুনীয়া মহামূল্যবান আসন। ঠায়ে ঠায়ে ছক্কেফেননিভ সুন্দৰ শয্যা। স্বয়ম্বৰ সভাস্থলীত বিচিত্ৰানুষ্ঠানৰ বিপুল আয়োজন। ঠায়ে ঠায়ে নৃত্যসঙ্গীত। কোনো কোনো ঠাই আৰু নানা বাতৰ বন্ধাবত মুখৰ হৈ পৰিছিল। বিৰাট জনতাৰ সমাগমত লোকে লোকাৰণ্য। আনন্দত মতলীয়া হৈ জনগণে মহোৎসৱৰ সমৃদ্ধি বঢ়াইছিল। ষোল দিন ধৰি স্বয়ম্বৰ সভা চলিছিল।

বাজনগৰীৰ নাগবিগমকলে যানবাহন আৰু পদব্ৰজে আহি সেই স্বয়ম্বৰ সমাজত উপস্থিত হোৱাত স্বয়ম্বৰৰ সেই সুন্দৰ মনোহৰ মঞ্চ ভৰি পৰিছিল।

বিপুল আয়োজনেৰে স্বয়ম্বৰ সভা আবন্ত হৈছিল। ষোল দিনৰ দিনাখন সেই বাজসভাত নৃত্যগীত পূৰ্ণোৎসৱে আবন্ত হৈছিল।

সুনিপুণ নৰ্তক নাট্যকাৰগণে অভিনয়ৰ দ্বাৰা স্বয়ম্বৰ সভাৰ শোভা সমৃদ্ধিশালী কৰি তুলিছিল। ষোড়শ দিবসত কৃতজ্ঞানা, বিচিত্ৰ কাঞ্চনীমালা শোভিতা, নানা দিব্যাভৰণ বিভূষিতা দ্ৰৌপদীয়ে অপূৰ্ব বেশভূষা পৰিধান কৰি নৃপ সমাজত প্ৰবেশ কৰিলে। অত তত সিচৰিত দিবাকুসুমৰ সুগন্ধ আহি এক বমণীয় সুগন্ধত সভা-ভবন সুবাসিত কৰাত সমগ্ৰ সভামণ্ডপ আমোদিত হৈ উঠিল। হৃন্দুভি-ধ্বনিৰে গগণ-মণ্ডল প্ৰতিধ্বনিত হ'ল। চাৰিও দিশে বেণু-বীণা মৃদঙ্গ বাজি উঠিল।

মাঙ্গলিক অনুষ্ঠানত চন্দ্ৰবংশীয় বাজপুৰোহিত উপস্থিত হ'লহি। যথাবিধি অগ্নিত আহুতি প্ৰদান পূৰ্বক পুৰোহিতে অগ্নিৰ তৰ্পণ কৰিলে।

ক্ষণেক সময়ৰ কাৰণে বাতকাৰসকলক বাত্ৰোত্তম বন্ধ কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়া হ'ল। মুহূৰ্ততে সভাস্থলী নীৰৱ হৈ পৰিল আৰু এক গুৰুগান্তীৰ্য্য পৱিত্ৰ পৰিবেশৰ সৃষ্টি হ'ল। সেই নীৰৱতাপূৰ্ণ পৱিত্ৰ পৰিবেশৰ মাজত আপোন ভগিনী দ্ৰৌপদীক লৈ ধৃষ্টদ্যাম্ভই সভাস্থলীত উপস্থিত হৈ মধুৰ বাক্যে নৃপসৱক বিনীতকণ্ঠে কবলৈ ধৰিলে—
হে সমাগত নৰেন্দ্ৰবৰ্গ! আপোনালোকে এটি ঘোষণা শুনক।

এয়া ধনুৰ্ৰাণ আৰু মৌৱা লক্ষ্য। তাত আছে এটি কৌশলপূৰ্ণ কৃত্ৰিম আকাশযন্ত্ৰ। সেই আকাশযন্ত্ৰৰ অতি সূক্ষ্ম ছিদ্ৰেৰে সেই লক্ষ্য ভেদ কৰিব লাগিব। প্ৰত্যেক প্ৰতিদ্বন্দ্বীয়ে শবাসনৰ পৰা যি কোনো পাঁচোটি শৰ বাছি লব পাৰিব। সেই পাঁচপাত শৰ গ্ৰহণ কৰি এই কৌশলপূৰ্ণ যন্ত্ৰৰ ছিদ্ৰেৰে শৰ নিক্ষেপ কৰি, যি মহাবীৰে লক্ষ্য ভূপতিত কৰিব পাৰিব, সেই মহাত্মাকে মোৰ ভনী কৃষ্ণাই স্বয়ম্বৰ বৰণ কৰিব। স্বয়ম্বৰ সভাত এই প্ৰস্তাৱ ঘোষণা কৰি ধৃষ্টদ্যাম্ভই দ্ৰৌপদীক সমাগত ভূপতিসৱৰ নামগোত্ৰ আৰু বীৰত্বৰ পৰিচয় কৰি দিলে।

অনেক বাজকুমাৰ, বজা-মহাবজাই বিচিত্ৰ অলঙ্কাৰে অলঙ্কৃত হৈ স্বয়ম্বৰ সভাত উপস্থিত হৈছিল। দ্ৰৌপদীৰ প্ৰবেশৰ পাচত বজাসৱে

নিজৰ নিজৰ বলবীৰ্য্য প্ৰদৰ্শন পূৰ্বক সিংহনাদ কৰিবলৈ ধৰিলে। সেই বীৰ বজা-বাজকোঁৱৰসকলে এই ঘোষণা শুনি সেই জটিল শবাসনৰ পৰা শব বিচাৰি ধনুত শবাবোপণ কৰা দূৰৰ কথা, ধনুত গুণ ধৰিবলৈ সমৰ্থ নহ'ল। পৰম বিক্ৰমশালী নৰেন্দ্ৰগণে ধনুস্পৰ্শ মাত্ৰ ঘামি জামি ভাগবি পৰে। যিগবাকীয়ে শবসন্ধান কৰিবলৈ যায়, তেৱেঁই শবাসনৰ পৰা উফৰি পৰে। আনকি কোনো কোনো মহাবীৰৰ বাজ আভবণ, শিবৰ কিবীট, হাব, বলয়, অঙ্গদ, অঙ্গৰ পৰা বিস্তৃত হৈ পৰিছিল। বজা-মহাবজা, বীৰ আৰু বাজকোঁৱৰসকলৰ এই অৱস্থা হোৱাত দ্ৰৌপদীৰ প্ৰতি তেওঁলোকৰ লিপ্সা আৰু সমূলি নোহোৱা হ'ল। বজাসকলৰ এই বৃথা চেষ্টা দেখি। বীৰ কৰ্ণই সেই অভিনৱ কৌশলপূৰ্ণ আকাশযন্ত্ৰৰ উদ্দেশ্যে আগবাঢ়ি গ'ল। তৎক্ষণাত একেদোপে ধনুখন দাঙি ললে। ধনুগুণ টানি শবাসনৰ পৰা শবসন্ধান কৰিবলৈ লাগিলে। এওঁ সকলো ধনুবিদ্যা বিশাৰদ মহাবীৰ কৰ্ণ। পাণ্ডৱসকলে কৰ্ণৰ বলবীৰ্য্যৰ কথা জানে। তেওঁলোকে মনতে ভাবিলে যে—কৰ্ণই লক্ষ্যভেদ কৰি দ্ৰৌপদী সদৃশ কন্যাৰ লভ কৰিব যে, তাত সন্দেহ নাই। বজাসকলৰ মাজত সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ বীৰপ্ৰবৰ কৰ্ণ অঙ্গাধিপতি। বীৰ কৰ্ণই বিবাহপণৰ ধনু তুলি লৈ লক্ষ্য ভেদ কৰিবলৈ উঠিল। মহাবাহু কৰ্ণৰ এই পৰাক্ৰম দেখি তেজস্বিনী দ্ৰৌপদীয়ে মুক্তকণ্ঠে কৈ উঠিল “মই সূতপুত্ৰক বৰণ নকৰিম”। তেজস্বীতাৰ প্ৰতিমূৰ্তি দ্ৰৌপদীৰ এই ঘোষণাত সভাস্থলী কাঁহপৰি জীণ গ'ল। কৰ্ণই স্বয়ম্বৰ কন্যাৰ তেনে কথা শুনি মূহু হাঁহিৰে আবাধ্য দেৱতা সূৰ্য্যৰ প্ৰতি সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম জনাই শবাসন পৰিত্যাগ কৰিলে। বীৰ কৰ্ণৰ সেই হাঁহি আনন্দৰ নাছিল। সেই হাঁহিত আছিল খং, ৰোষ আৰু প্ৰচণ্ড বিক্ৰোভ।

তাৰ পাচত সেই স্বয়ম্বৰ সভাত উপস্থিত ব্ৰাহ্মণসকলৰ মাজৰ পৰা ব্ৰাহ্মণ বৈশাখী অৰ্জুন থিয় হ'ল। বিবাহপণৰ উদ্দেশ্যে আগবাঢ়ি গ'ল। অৰ্জুনৰ এই দুঃসাহসিক কাৰ্য্যত স্বয়ম্বৰ সভাত চাঞ্চল্যৰ

স্থিতি হ'ল। কোনোৱে হাঁহি দিলে। কোনোৱে হৈ পৰিল উদাসীন আৰু কোনো কোনোৱে কবলৈ ধৰিলে, “যি ক্ষেত্ৰত ধনুৰ্বেদ পাৰদৰ্শী সুবিখ্যাত ক্ষত্ৰিয়সকল অসমৰ্থ হৈ হতাশেৰে প্ৰস্থান কৰিলে, তাত এই অকৃতান্ত যুদ্ধবিদ্যাত অপাৰগ সামান্য ভিক্ষাবী ব্ৰাহ্মণে কৃতকাৰ্য্য হব কেনেকৈ? কোনোৱে আৰু কলে, “সুন্দৰী কন্যাৰ লিপ্সাপূৰণৰ বাবে আৰু নিজ অহঙ্কাৰ হেতু ব্ৰাহ্মণ স্বভাৱশুলভ প্ৰলোভ চপলতাৰ কাৰণে, আতিগুৰি ভালকৈ ভাবিগুনি চোৱা নাই। এতেকে এই দুৰ্ব্বৰ কাৰ্য্য কৰিবলৈ প্ৰবৃত্ত হৈছে। আজি এই সমাজত সকলো বজা-মহাবজাৰ সমুখত ব্ৰাহ্মণ জাতিটোকেই এওঁ এতিয়া উপহাসৰ পাত্ৰ কৰিব যে, তাত সন্দেহ নাই। শবাসনৰ পিনে তেওঁক যাবলৈ বাধা দিয়া”। কোনো কোনোৱে আৰু কবলৈ ধৰিলে—এওঁ স্থলস্কন্ধ দীৰ্ঘবাহু প্ৰশান্ত গম্ভীৰাকৃতি, গজেন্দ্ৰবিক্ৰম যুগেন্দ্ৰ গতি। এই সুকপ ব্ৰাহ্মণ যুৱকৰ আকাৰ আৰু অবিচলিত অধ্যাবসায়ৰ দ্বাৰা স্পষ্ট প্ৰতীয়মান হৈছে যে এওঁ কেতিয়াও বিফল মনোবথ নহয়। এওঁৰ উৎসাহ পৰিলক্ষিত হৈছে। যি ব্যক্তি অক্ষম, তেওঁ স্বয়ং কোনো কাৰ্য্যত প্ৰবৃত্ত নহয়। অনাহাৰ, বায়ুআহাৰ, ফলাহাৰ আৰু দৃঢ়তাত ব্ৰাহ্মণ দেখিবলৈ দুৰ্বল হলেও, তেওঁলোকৰ অন্তঃসাব আৰু তেজৰ হ্ৰাস নহয়।

শবাসন সমীপত অচলবৎ দণ্ডায়মান হৈ অৰ্জুনে মহাদেৱক প্ৰণাম পূৰ্বক কামুক আৰু ধনু প্ৰদক্ষিণ কৰিলে। শ্ৰীকৃষ্ণক স্মৰণ কৰি শবাসন গ্ৰহণ কৰিলে। যি ধনুত শিশুপাল, সুনীথ, ছৰ্যোধন, শৈল-শাল্ল মহাবীৰ ধনুৰ্দ্ধবসকলে আৰু ধনুৰ্বেদপাৰগ বজা-মহাবজাই শব আবোপন কৰিব নোৱাৰিলে, অৰ্জুনে অবলীলাক্ৰমে নিমিষৰ ভিতৰতে সেই শবাসনত শব আবোপন পূৰ্বক পাঁচটি শব গ্ৰহণ কৰিলে। তাৰ পাচত সেই অতি সূক্ষ্ম ছিদ্ৰদ্বাৰত সেই কৌশলপূৰ্ণ কষ্টবোধ্য লক্ষ্য বিদ্ধ কৰি ভূপতিত কৰিলে। স্বৰ্গ আৰু স্বয়ম্বৰ সভাত মহা কোলাহল লাগিল। স্বৰ্গৰ দেৱগণে অৰ্জুনৰ মূৰত পুষ্প-

বৰ্ষণ কৰিবলৈ ধৰিলে। হেজাব হেজাব ব্ৰাহ্মণে নিজৰ বসন উত্তৰীয়
জোকাৰি—সবাই মহোল্লাস আৰু আনন্দ প্ৰকাশ কৰিবলৈ ললে।
নভোমণ্ডলৰ পৰা চাৰিও দিশে পুষ্পবৃষ্টি হ'ল। বাতৰীৰ শতাব্দী
তুৰ্য্যবাদন বাজি উঠিল। অৰ্জুনৰ বিজয় শব্দ প্ৰতিধ্বনিত হৈ উঠাত
যুধিষ্ঠিৰে বাকী ভাতৃগণসহ শীঘ্ৰে আবাসত প্ৰত্যাগমন কৰিলে। শূক্ৰ
সূত আৰু মাগধগণে স্তুতিপাঠ আৰম্ভ কৰিলে।

পাৰ্থৰ পৰাক্ৰম দেখি দ্ৰুপদৰাজ আতিশয় প্ৰীত আৰু পৰম সন্তুষ্ট
হ'ল। সৈন্ত-সামন্তৰ সৈতে তেওঁক সৰ্বতোভাবে সহায় কৰিবলৈ
মানস কৰিলে। ব্ৰাহ্মণসকলৰ পৰিপূজ্যমান অচিন্তকৰ্মা পাৰ্থক
দ্রৌপদীয়ে স্বয়ম্বৰ বৰণ কৰিলেহি। দ্রৌপদীদত্ত বিজয়ৰ জয়মালা
অৰ্জুনে বৰণমালা স্বৰূপে গ্ৰহণ কৰিলে। সৌন্দৰ্য্যবাণী দ্ৰুপদ-
নন্দিনীৰ পৰম শ্ৰদ্ধাভাজন হৈ স্বয়ম্বৰ সভাৰ মঞ্চৰ পৰা বীৰ পাৰ্থ
বিজয়গৰ্বে বহিৰ্গত হ'ল।

দ্রৌপদীৰ স্বয়ম্বৰ সভা। ভাৰতৰ বাজগণ, বীৰগণ, কবিগণ
সমবেত এই সভাত আনীতা দ্ৰুপদ-নন্দিনী। কুশুম সদৃশ কোমল
সৌন্দৰ্য্যৰ বাণী। বীৰ-মহাবীৰ, যোদ্ধা-মহাযোদ্ধা, বজা-মহাবজাৰ
সমাবেশত স্বয়ম্বৰ সমাজ। স্বয়ম্বৰ মহাসভাৰ প্ৰচণ্ড প্ৰতাপত ভয়তে
কুশুম কোমল বাজকুঁৱৰৰ মুখ শুকাই যোৱাটো স্বাভাৱিক। কিন্তু
দ্রৌপদী আছিল তেজস্বীতাৰ প্ৰতিমূৰ্তি আৰু অক্ষুণ্ণতা। স্ত্ৰী জাতিৰ
কঠিন গুণবাজিৰে প্ৰদীপ্তা দ্রৌপদী। তেওঁ গুৰুজনৰ বাধ্য আছিল
যদিও প্ৰচণ্ড আৰু তেজস্বিনী। স্বয়ম্বৰ সভাত কৰ্ণই লক্ষ্যভেদ কৰিব
পাবিলেও তেওঁ সূত পুত্ৰক বৰণ নকৰে বুলি সমাজ বিচাৰে বীৰ
কৰ্ণক পৰাণুখ কৰিলে। দ্ৰুপদ-নন্দিনীৰ সেই স্বাধীন তেজস্বিনী
উক্তিৰে মহাভাৰতৰ যুগত, স্ত্ৰী স্বাধীনতাৰ যি জলন্ত নিদৰ্শন বাখি থৈ
গ'ল সি পৃথিৱীৰ বুৰঞ্জীত অতি বিৰল।